

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ ΕΙΡΗΝΗ

ΧΑΣΙΔΗ ΜΑΡΙΑ

ΠΑΤΡΑ 2002

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ξεκινώντας την ανάλυση και διαπραγμάτευση του συγκεκριμένου θέματος, θεωρούμε απαραίτητο να διευκρινήσουμε μια σημαντική λεπτομέρεια που αφορά τον συλλογισμό που ακολουθήσαμε και στη βάση του οποίου δομείται η παρουσίαση των απόψεων και των συμπερασμάτων μας στην εργασία που ακολουθεί.

Η λεπτομέρεια αυτή αφορά τον από μέρους μας σκοπό, ο οποίος σε καμία περίπτωση δεν περιλαμβάνει την ανάπτυξη και διαμόρφωση μιας νέας θεωρίας γύρω από το ήδη πολυσυζητημένο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης και την εν γένει σχέση του με άλλα οικονομικοκοινωνικά φαινόμενα, όπως είναι στην εν λόγω περίπτωση αυτό της απασχόλησης.

Αντιθέτως, η κύρια επιδίωξη μας είναι συγκεντρώνοντας τις προϋπάρχουσες θεωρίες, που έχουν κατά καιρούς αναπτυχθεί και σχετίζονται με το ιδιαίτερα σύνθετο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, να δώσουμε μια όσο το δυνατόν σαφέστερη εικόνα, όχι μόνο του τι είναι και από πότε χρονολογείται αλλά και πώς επιδρά στους σημαντικότερους τομείς της εκάστοτε κοινωνίας

Φυσικά σε όλη αυτή μας την προσπάθεια δεν παραλείπουμε και τον συσχετισμό της με την απασχόληση, που αποτελεί και το δεύτερο σκέλος της εργασίας μας και την οποία όπως θα διαπιστώσουμε επηρεάζει σε ιδιαίτερα μεγάλο βαθμό με ποικίλους τρόπους.

Χαΐδη Μαρία

Θεοδωροπούλου Ειρήνη

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελίδες

➤ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

➤ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ & ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

➤ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

« Η έννοια της Παγκοσμιοποίησης » 1

Παράρτημα παραπομπών & σημειώσεων κεφ. 1 10

➤ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

« Η ιστορία της Παγκοσμιοποίησης » 11

Παράρτημα παραπομπών & σημειώσεων κεφ. 2 19

➤ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

« Οι ευρύτερες συνέπειες της Παγκοσμιοποίησης » 20

✓ 3.1 « Θετικές συνέπειες της Παγκοσμιοποίησης » 22

▪ 3.1.1 « Λόγοι διεθνοποίησης των Ελληνικών επιχειρήσεων » 25

▪ 3.1.2 « Παραδείγματα Ελληνικών επιχειρήσεων » 29

▪ 3.1.3 « Ανταλλαγή πολιτιστικών ιδεών – 16^ο Πανευρωπαϊκό Συμβούλιο » 31

▪ 3.1.4 « Τεχνολογία » 32

▪ 3.1.5 « Υγεία και Μεταφορές » 34

▪ 3.1.6 « Περιβάλλον » 35

▪ 3.1.7 « Απασχόληση » 35

✓ 3.2 « Αρνητικές συνέπειες της Παγκοσμιοποίησης » 37

▪ 3.2.1 « Εθνικό Κράτος – Εθνική Οικονομία » 37

▪ 3.2.2 « Οικονομικές Ανισότητες »	38
▪ 3.2.3 « Μείωση στην αγορά της εργασίας και τους μισθούς »	42
▪ 3.2.4 « Αύξηση της παιδικής εργασίας »	46
▪ 3.2.5 « Εκπαίδευση »	49
▪ 3.2.6 « Τεχνολογία »	53
▪ 3.2.7 « Περιβάλλον »	54
▪ 3.2.8 « Απασχόληση – Ανεργία »	54

<u>Παράρτημα παραπομπών & σημειώσεων κεφ. 3.</u>	<u>56</u>
--	-----------

➤ **ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ**

« Παγκοσμιοποίηση και Απασχόληση »

❖ « Εισαγωγή »	58
❖ « Γενικά περί απασχόλησης »	60
✓ 4.1 « Η εξέλιξη της απασχόλησης στον Ελλαδικό χώρο »	62
✓ 4.2 « Συσχετισμός Παγκοσμιοποίησης και Απασχόλησης »	69
▪ 4.2.1 « Τεχνολογία »	69
▪ 4.2.2 « Παγκοσμιοποίηση των ροών εργασίας & σύγκλιση των μισθών - Μετακίνηση των εργαζομένων »	77
▪ 4.2.3 « Δημιουργία νέων μορφών απασχόλησης »	
- « Ημιαπασχόληση »	82
- « Τηλε - εργασία »	84
▪ 4.2.4 « Η είσοδος της γυναίκας στον εργασιακό χώρο »	87

<u>Παράρτημα παραπομπών & σημειώσεων κεφ. 4</u>	<u>92</u>
---	-----------

➤ **ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ**

« Συμπεράσματα και Προτάσεις »	93
--------------------------------	----

<u>Παράρτημα παραπομπών & σημειώσεων κεφ. 5</u>	<u>99</u>
---	-----------

➤ **ΕΠΙΛΟΓΟΣ** *100*

➤ **ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ** *101*

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ & ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΠΙΝΑΚΕΣ

> ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Πίνακας 1

« Ποσοστά πληθυσμών που έχουν εισόδημα κάτω του επιπέδου φτώχειας » _____ 40

> ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Πίνακας 2

« Πληθυσμός κατά κατάσταση απασχόλησης και φύλο
στο σύνολο της χώρας 1995 – 2000 » _____ 63

Πίνακας 3

« Τομείς οικονομικής δραστηριότητας » _____ 67

Πίνακας 4

« Νόμιμες μεταναστευτικές ροές στις ΗΠΑ, 1881 – 1990 » _____ 79

Πίνακας 5

« Ποσοστά της ημιαπασχόλησης στη γυναικεία απασχόληση
μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης – 2001 » _____ 88

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

➤ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Σχεδιάγραμμα 1

« Το τετραδιάστατο οικοδόμημα της σφαιρικότητας μιας επιχείρησης » _____ 6

➤ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Σχεδιάγραμμα 2

« Διαγραμματική απεικόνιση του ποσοστού των παιδιών που ζούν σε συνθήκες φτώχειας σε παγκόσμιο επίπεδο » _____ 48

➤ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Σχεδιάγραμμα 3

« Εργατικό δυναμικό της Ελλάδος τα έτη 1995 – 2000 » _____ 65

Σχεδιάγραμμα 4

« Απασχολούμενοι ανα τομείς δραστηριότητας στο σύνολο της χώρας για τα έτη 1995 – 2000 » _____ 66

Σχεδιάγραμμα 5 – Διάγραμμα ροής

« Διαδικασία εργασίας » _____ 74

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η περίοδος που διανύουμε χαρακτηρίζεται από τεχνολογική επανάσταση και ιδεολογικές αλλαγές, δυο δυνάμεις που κάνουν την παγκοσμιοποίηση των αγορών και της παραγωγικής διαδικασίας ένα από τα πιο σημαντικά θέματα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι επιχειρήσεις.

Με τον όρο παγκοσμιοποίηση δεν εννοούμε απλά την μεγάλη ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου και την επέκταση της δράσης των πολυεθνικών εταιριών, αλλά ένα σύνολο αλλαγών που στηρίζονται :

- Στις τεράστιες τεχνολογικές αλλαγές που έχουν σημειωθεί τα τελευταία χρόνια
- Στην συνεχή απελευθέρωση της κίνησης προϊόντων, υπηρεσιών και κεφαλαίων
- Στην «ανακατανομή» του διεθνούς καταμερισμού εργασίας όπου υπεισέρχονται πλέον και νέα στοιχεία πέρα απ'αυτά που συνιστούσαν μέχρι πρότινος το συγκριτικό πλεονέκτημα. [1]

Έτσι σήμερα κάθε εξέλιξη σε όλες τις γωνίες του πλανήτη επηρεάζει με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο και με διαφορετική ένταση, την ζωή όλων των ανθρώπων σε κάθε γωνία της γης. Η έννοια της παγκοσμιοποίησης αποκτά ιδιαίτερη σημασία λόγω αφενός της ταχύτητας με την οποία αναπτύσσεται, εξαιτίας της κινητικότητας κεφαλαίου και της συνεχούς εξέλιξης των νέων τεχνολογιών της πληροφορικής και, αφ'εταίρου, λόγω των ευρύτερων συνεπειών της στην απασχόληση, στην κοινωνική συνοχή, στο περιβάλλον, στην ενημέρωση, στην εκπαίδευση και τον πολιτισμό.

Προκειμένου να κατανοήσουμε εκτενέστερα την έννοια της παγκοσμιοποίησης ας ορίσουμε δυο φανταστικά άκρα. Το ένα καταλαμβάνει ένας κόσμος που αποτελείται από μια συλλογή από οικονομικά νησιά συνδεδεμένα μεταξύ τους με ασταθείς «γέφυρες». Στο άλλο άκρο φανταζόμαστε τον κόσμο σαν ένα ενοποιημένο σύστημα, στο οποίο οι περιουσίες όλων των ανθρώπων που κατοικούν σε αυτόν τον πλανήτη «διαπλέκονται».

Έτσι μπορούμε να υποθέσουμε ότι τα αθλητικά παπούτσια που φοράμε αυτή τη στιγμή κατασκευάστηκαν στην Ινδονησία, το λογισμικό πρόγραμμα που μόλις «φορτώσαμε» στον Η/Υ από το διαδίκτυο δημιουργήθηκε στην Ινδία και η εταιρεία στην οποία εργαζόμαστε ανταλλάσσει τεχνολογίες και ιδέες, σχετικά με την διοίκηση, με τις θυγατρικές της στην Ιαπωνία.

Αν υποθέσουμε λοιπόν πως όντως ο κόσμος τα τελευταία 50 χρόνια περνάει από το ένα «σενάριο» στο άλλο, τότε πράγματι η διεθνής οικονομία υφίσταται μια διαδικασία «παγκοσμιοποίησης».

Θα μπορούσαμε λοιπόν, πιο λακωνικά, να πούμε πως η παγκοσμιοποίηση αναφέρεται στην, εκτός συνόρων, ανάπτυξη μιας οικονομικής αλληλεξάρτησης μεταξύ των χωρών, όπως αυτή αντανάκλαται σε τρεις ξεχωριστούς τύπους αγαθών μιας οικονομικής μονάδας: εμπορεύματα και υπηρεσίες, κεφάλαιο και τεχνογνωσία (know-how).

Ο τρόπος με τον οποίο το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης επηρεάζει τον κόσμο ολόκληρο διαφέρει κατά πολύ από την επίδραση που έχει στο επίπεδο μιας συγκεκριμένης χώρας, μιας συγκεκριμένης βιομηχανίας, ή ακόμα και μιας συγκεκριμένης επιχείρησης:

- Σε παγκόσμιο επίπεδο η έννοια της παγκοσμιοποίησης αναφέρεται στο συνολικό πλαίσιο της οικονομικής αλληλεξάρτησης μεταξύ των διαφόρων κρατών.

Βέβαια το γεγονός ότι η παγκόσμια οικονομία γίνεται ολοένα και πιο σφαιρική δεν υπονοεί σε καμία περίπτωση ότι θα πρέπει και όλες οι χώρες, οι βιομηχανίες ή όλες οι εταιρείες να γίνονται παγκοσμίως ενοποιημένες στον ίδιο βαθμό.

Για λόγους ιστορικούς, πολιτικούς, κοινωνικούς και γεωγραφικούς η διαφοροποίηση είναι και θα παραμείνει ένα από τα πιο συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της ανθρωπότητας.

○ Σε επίπεδο μιας συγκεκριμένης χώρας η έννοια της παγκοσμιοποίησης αναφέρεται στην έκταση των διασυνδέσεων μεταξύ της της οικονομίας μιας συγκεκριμένης χώρας και του υπόλοιπου κόσμου.

Χάριν παραδείγματος αναφέρουμε το γεγονός ότι ιστορικοί και πολιτικοί λόγοι συντέλεσαν στην απομόνωση της Κούβας ενώ χώρες όπως η Κίνα, το Μεξικό η Βραζιλία κ.α έκαναν σημαντικά βήματα προς την παγκόσμια ενοποίηση, με διαφορετικούς βέβαια ρυθμούς.

Ενδεικτικά αποτελέσματα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να αξιολογήσουν την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας κάθε χώρας είναι τα εξής:

- Οι εξαγωγές και οι εισαγωγές ως αναλογία του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος
- Οι εσωτερικές και εξωτερικές ροές των ξένων, άμεσων, επενδύσεων και του επενδυτικού χαρτοφυλακίου
- Οι εσωτερικές και εξωτερικές ροές από πληρωμές πνευματικών δικαιωμάτων και τεχνολογικών μεταβιβάσεων

Παραδειγματικά αναφέρουμε ότι κατά την οικονομική περίοδο 1980 και 1997 η οικονομία της Κίνας παγκοσμιοποιήθηκε με πιο γρήγορους ρυθμούς σε σχέση με την οικονομία της Ινδίας σύμφωνα πάντα με τους παραπάνω παράγοντες αξιολόγησης.

ο Σε επίπεδο μιας συγκεκριμένης βιομηχανίας η παγκοσμιοποίηση αναφέρεται στο βαθμό στον οποίο, μέσα σ' αυτή την βιομηχανία, η ανταγωνιστική θέση μιας εταιρείας σε μια συγκεκριμένη χώρα βρίσκεται σε άμεση αλληλεξάρτηση με την ανταγωνιστική της θέση σε κάποια άλλη γεωγραφική τοποθεσία.

Η αθλητική βιομηχανία υποδημάτων, η οποία κυριαρχείται σε παγκόσμιο επίπεδο από τη NIKE, την REEBOK, και την ADIDAS καθώς και η βιομηχανία αναψυκτικών, της οποίας ηγετικό ρόλο κατέχει η COCA-COLA σε συνεργασία με την CADBURY-SCHWEPPEs αποτελούν δυο παραδείγματα ισχυρά παγκοσμιοποιημένων βιομηχανιών.

Ενδεικτικοί παράγοντες αξιολόγησης του στοιχείου της παγκοσμιοποίησης σε μια βιομηχανία είναι οι ακόλουθοι :

- Η πέραν από τα σύνορα έκταση του εμπορίου σε μια βιομηχανία, ως αναλογία της συνολικής παγκόσμιας παραγωγής
- Η πέραν από τα σύνορα έκταση των επενδύσεων, ως αναλογία του συνολικού κεφαλαίου που έχει επενδυθεί στη συγκεκριμένη βιομηχανία.

ο Σε επίπεδο μιας συγκεκριμένης επιχείρησης τίθεται το εξής ερώτημα : «Πότε μια επιχείρηση μπορεί να χαρακτηριστεί παγκόσμια ή σφαιρική ;»

Κατά πρώτον, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι «παγκόσμια» είναι μια επιχείρηση η οποία είναι σε θέση να «καταδιώκει» πελάτες της σε όλες τις μεγάλες οικονομίες και πιο συγκεκριμένα στην Αμερική, την Ευρώπη και την Ασία.

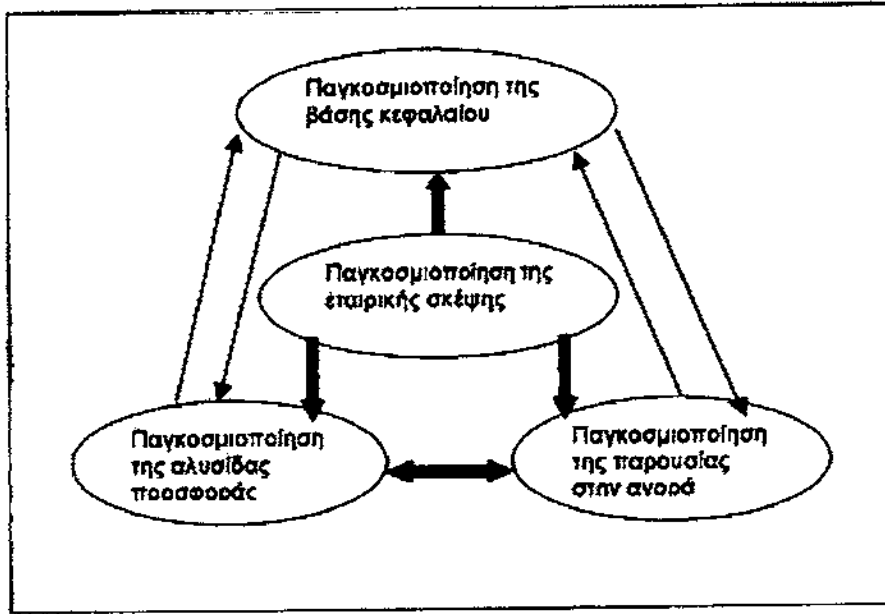
Επιπρόσθετα θα μπορούσαμε να δεχτούμε και την πεποίθηση ότι μια επιχείρηση δεν είναι στον απόλυτο βαθμό «παγκόσμια» αν δεν καταφέρει να δημιουργήσει «ρίζες» σε κάθε ισχυρή αγορά με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι σε θέση το προϊόν που παράγει και πωλάει εγχώρια να το προωθεί με την ίδια ευκολία και έξω από τα σύνορά της.

Τέλος κάποιои θα μπορούσαν να υποστηρίξουν πως το πραγματικό «τεστ» της παγκοσμιοποίησης έγκειται στο αν οι διοικητικές μονάδες της επιχείρησης είναι παγκοσμίως διασκορπισμένες, αν η ομάδα διοίκησης αποτελείται από ξεχωριστά άτομα, από διαφορετικές εθνικότητες κ.ο.κ

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημάνουμε το γεγονός ότι σε κάθε μια από τις παραπάνω προοπτικές, σχετικά με το «τι είναι η παγκόσμια επιχείρηση» πρέπει να ληφθούν υπ'όψην δυο διαφορετικές παράμετροι, οι οποίες είναι οι εξής :

- I. Η παγκοσμιότητα ή αλλιώς η σφαιρικότητα είναι ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, το οποίο δεν μπορεί να κατανοηθεί πλήρως αν εξεταστεί μονάχα από μια πλευρά, είτε αυτή είναι η παρουσία της συγκεκριμένης επιχείρησης στη αγορά, ή η σύνθεση της ομάδας διοικήσεως κ.λ.π
- II. Το συγκεκριμένο φαινόμενο της παγκοσμιότητας δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί μια απόλυτη δυαδική μεταβλητή με δύο μοναδικές αξίες (το παγκοσμιοποιημένο στοιχείο ενάντια στο μη παγκοσμιοποιημένο). Αντιθέτως αποτελείται από συνεχώς εναλλασσόμενες μεταβλητές, οι οποίες κινούνται σε ένα συγκεκριμένο οικονομικό φάσμα.

Θα μπορούσαμε λοιπόν να θεωρήσουμε την σφαιρικότητα μιας επιχείρησης ως ένα τετραδιάστατο οικοδόμημα βασισμένο σε τέσσερα σημαντικά στοιχεία όπως φαίνεται από το **σχεδιάγραμμα . 1**

ΠΗΓΗ: Govindarajan Vijay / Gupta Anil – “ EUROPEAN MANAGEMENT JOURNAL ” – Vol.18 / No.3
 “ Analysis of the Emerging Global Arena ” – June 2000.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1 : « Το τετραδιάστατο οικοδόμημα της σφαιρικότητας μιας επιχείρησης »

➤ Παγκοσμιοποίηση της βάσης κεφαλαίου

Η διάσταση αυτή αναφέρεται στο μέγεθος στο οποίο μια εταιρεία είναι στην πλεονεκτική θέση του να μπορεί να «χτυπά» στις πιο προσοδοφόρες πηγές κεφαλαίου σε μια παγκόσμια βάση πραγματοποιώντας με τον τρόπο αυτό οικονομικά ανοίγματα απαραίτητα για την την ανάπτυξη και εξέλιξή της σύμφωνα με τα οικονομικά και τεχνολογικά δεδομένα κάθε εποχής.

➤ Παγκοσμιοποίηση της εταιρικής σκέψης

Το συγκεκριμένο αυτό στοιχείο αναφέρεται στο μέγεθος στο οποίο η επιχείρηση, σαν οντότητα, είναι σε θέση να κατανοεί τις διάφορες μορφές κουλτούρας που μπορεί να υφίστανται στις αγορές και στη δυνατότητα αυτής να ενοποιεί πάνω στη βάση αυτής της ποικιλίας. Η εταιρική σκέψη κάθε οικονομικής μονάδας εξαρτάται από τη σκέψη κάθε ατόμου που οδηγεί την επιχείρηση ξεχωριστά, καθώς επίσης και από την οργάνωση μέσω της οποίας καθορίζεται ο βαθμός στον οποίο οι οντότητες που συνθέτουν την επιχείρηση αυτή αλληλοεπιδρούν, συλλέγουν τις πληροφορίες που δέχονται από το περιβάλλον και λαμβάνουν τις αποφάσεις.

➤ Παγκοσμιοποίηση της αλυσίδας προσφοράς

Αυτή η διάσταση αναφέρεται στο μέγεθος στο οποίο η εταιρεία προσχωρεί, σε παγκόσμιο επίπεδο, στις πιο προσοδοφόρες τοποθεσίες για την πραγματοποίηση ποικίλων ενεργειών στην αλυσίδα προσφοράς της.

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι είναι πολύ πιθανό για μια επιχείρηση να έχει μια, σχετικά, μη παγκόσμια παρουσία στην αγορά και παρόλα αυτά να διαθέτει μια υψηλά σφαιρική αλυσίδα προσφοράς ή και το αντίθετο.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα μιας επιχείρησης με παγκόσμια αλυσίδα προσφοράς είναι η γνωστή αυτοκινητοβιομηχανία **ΤΟΥΟΤΑ**, η οποία στα τέλη του 1995 παρήγαγε περίπου τα 2/3 των αυτοκινήτων της στην Ιαπωνία.

Το υπόλοιπο 1/3 κατασκευάστηκε σε εταιρείες, μερικώς ή ολικώς, «υϊοθετημένες» από την **ΤΟΥΟΤΑ**, σε 25 ξένες χώρες διασκορπισμένες στην Αμερική, την Ευρώπη και την Ασία.

Επιπλέον, η **ΤΟΥΤΑ** προχώρησε στην εξαγωγή του 38% της εγχώριας παραγωγής της σε ξένες αγορές.

Πέραν από την ροή κεφαλαίου, τεχνογνωσίας (know-how) η **ΤΟΥΤΑ** προχώρησε και σε σημαντικές ενδοεπιχειρησιακές ροές μεταξύ των «υπόθετημένων» εταιριών που αναφέραμε παραπάνω. Έτσι, για παράδειγμα, μέσω του νοτιοανατολικού τοπικού της δικτύου έκανε εξαγωγές μηχανών εσωτερικής καύσεως (diesel) από την Ταϊλάνδη, κιβώτια ταχυτήτων από τις Φιλιππίνες, τμόνια από την Μαλαισία και μηχανές από την Ινδονησία.

➤ Παγκοσμιοποίηση της παρουσίας στην αγορά

Η συγκεκριμένη διάσταση αναφέρεται στο μέγεθος στο οποίο η εταιρεία στοχεύει σε πελάτες σε όλες τις μεγάλες αγορές εντός της ίδιας βιομηχανίας σε όλο τον κόσμο.

Ακόμα και μέσα στα πλαίσια της ίδιας βιομηχανίας, η παγκοσμιοποίηση της παρουσίας μιας επιχείρησης στην αγορά μπορεί να ποικίλλει από σχετικά χαμηλά σε σχετικά υψηλά επίπεδα.

Συμπερασματικά λοιπόν θα μπορούσαμε να πούμε ότι το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης έχει αποκτήσει πλέον τέτοια δύναμη που ίσως και να θεωρείται μη ανατρέψιμο. Τόσο η ιστορία του όσο και οι πολλαπλές του επιπτώσεις σε διάφορους τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας αναμφισβήτητα το καθιστούν ως ένα από τα πιο πολυσυζητημένα φαινόμενα των εποχών. Είναι γεγονός ότι αποτελεί πλέον κομμάτι της ζωής μας και το ζήτημα δεν είναι κατά πόσο το αποδεχόμαστε ή όχι αλλά το αν και πώς μπορούμε να διαμορφώσουμε ένα θεσμικό και πολιτικό πλαίσιο που να διασφαλίζει τον δημοκρατικό έλεγχο και την κοινωνική συνοχή.

Στα επόμενα κεφάλαια παρουσιάζουμε το παρελθόν της παγκοσμιοποίησης καθώς και τις συνέπειές της σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο με ειδικότερη αναφορά στον τομέα της απασχόλησης του ανθρώπινου παράγοντα στα πλαίσια των επιχειρήσεων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΑΡΑΠΟΜΠΩΝ & ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ 1ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- [1] Αποστολίδης Γιάννης , « *Παγκοσμιοποίηση , Βαλκάνια , Ελλάδα* » ,
περιοδικό « *Αυτοδιοίκηση* » - Τεύχος 10 – 19 / 09 / 2000.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ : Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο , οι πληροφορίες που αφορούν τον τρόπο με τον οποίο το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης επιδρά σε ολόκληρο τον κόσμο , σε ένα έθνος , σε μια βιομηχανία καθώς και σε μια επιχείρηση μεμονομένα αντλήθησαν από το περιοδικό “*European Management Journal*” , τίτλος άρθρου “*Analysis of the Emerging Global Arena*” των *Govindarajan Vijay & Gupta Anil* , Ιούνιος 2000.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η παγκοσμιοποίηση ή η διεθνοποίηση περιγράφεται για περισσότερα από 20 χρόνια σαν ένα φαινόμενο του παρόντος και του μέλλοντος, σαν ένα φαινόμενο χωρίς παρελθόν.

Τόσο για τους οπαδούς όσο και για τους αντιπάλους της, η παγκοσμιοποίηση είναι συνδεδεμένη με νέες και άνευ προηγουμένου τεχνολογίες όπως είναι το Internet, οι διεθνείς αγορές κεφαλαίου, τα υπερηχητικά ταξίδια, η δορυφορική μετάδοση νέων κ.λ.π.

Η αλήθεια είναι όμως ότι η παγκοσμιοποίηση έχει παρελθόν και μάλιστα τόσο έντονο ώστε να επηρεάζει και το παρόν της ανθρωπότητας άμεσα και σε πολλαπλά επίπεδα.

Βασίζόμενοι λοιπόν στο γεγονός ότι η παγκοσμιοποίηση δεν αποτελεί ένα νέο φαινόμενο οφείλουμε να αναφερθούμε σε τρία «κύματα» της συγκεκριμένης τάσης τα οποία έχουν παρουσιαστεί τα τελευταία 100 χρόνια:

- Το **πρώτο κύμα** έλαβε χώρα πριν από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο για μια περίοδο περίπου **50 χρόνων**.

Περιελάμβανε την ανάπτυξη του εμπορίου, την αύξηση των ροών κεφαλαίου μεταξύ κρατών και σημαντική μετακίνηση ατόμων.

- Το **δεύτερο κύμα** αναπτύχθηκε κατά την διάρκεια των δεκαετιών **1950 και 1960** , με παραπέρα ανάπτυξη του εμπορίου , μείωση δασμών μεταξύ ανεπτυγμένων χωρών και σημαντική ανάπτυξη των πολυεθνικών επιχειρήσεων.
- Το **τελευταίο κύμα** , το οποίο ζούμε σήμερα , το τρίτο στον αιώνα μας , έχει ξεκινήσει από τη **δεκαετία του 1980** και συνεχίζεται. [1]

Το σημερινό κύμα παγκοσμιοποίησης όμως διαφέρει σημαντικά από τα προηγούμενα. Η διαφορά εστιάζεται στο γεγονός ότι η παγκοσμιοποίηση αναπτύσσεται πλέον σε μικρο-επίπεδο , οδηγούμενο από τη διάδοση ευέλικτων μορφών οργάνωσης και συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων.

Σε σύγκριση με το παρελθόν , οι παραγωγικές δυνάμεις κινούνται με ασύλληπτη ταχύτητα , αναζητώντας φθηνούς παραγοντικούς συντελεστές , πρώτες ύλες και εργατικό δυναμικό. Συγχρόνως τα παραδοσιακά εργαλεία χάνουν σημαντικό μέρος από την αποτελεσματικότητά τους , καθώς οι οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις παραλύουν τα σύνορα και περιορίζουν εκ των πραγμάτων την εμβέλεια των εθνικών πολιτικών επιλογών

Το διεθνές κεφάλαιο κινείται ελεύθερα και τις περισσότερες φορές αναζητεί το εύκολο κέρδος , είτε στο χώρο των διεθνών χρηματιστηριακών συναλλαγών είτε σε παραγωγικές επενδύσεις του Τρίτου Κόσμου , όπου εξασφαλίζει χαμηλότερο εργατικό κόστος. Με τον τρόπο αυτό όμως , αφ'ενός μειώνεται η συμβολή σε παραγωγικές επενδύσεις και σε δημιουργία θέσεων εργασίας σε ανεπτυγμένες χώρες και αφ'εταίρου, διαμορφώνεται ένα διεθνές οικονομικό περιβάλλον ευάλωτο στις διάφορες οικονομικές και χρηματιστηριακές κρίσεις

Συμπερασματικά λοιπόν θα μπορούσαμε να πούμε ότι η πορεία που διαγράφει η παγκοσμιοποίηση σήμερα είναι αντιφατική, διότι ενώ από τη μια προκαλεί αύξηση του πλούτου, της παραγωγικότητας και του διεθνούς εμπορίου, από την άλλη δεν οδηγεί σε ισόρροπη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των λαών. Αντιθέτως, θέτει σε κίνδυνο τη διατήρηση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής μέσα στα ίδια τα ανεπτυγμένα κράτη και διευρύνει τις κοινωνικές ανισότητες σε διεθνές επίπεδο.

Περιγράψαμε παραπάνω τρία συγκεκριμένα κύματα παγκοσμιοποίησης, τα οποία όμως παρουσιάστηκαν και αναπτύχθηκαν μόλις τα τελευταία 100 χρόνια.

Η αλήθεια είναι πως το συγκεκριμένο φαινόμενο υπήρξε έκδηλο στους πολιτικούς, οικονομικούς, πολιτιστικούς και κοινωνικούς τομείς της ανθρωπότητας ακόμα και δύο αιώνες πριν. Μπορεί βέβαια ο όρος « παγκοσμιοποίηση » να υιοθετήθηκε τα τελευταία χρόνια, αλλά ανέκαθεν οι κοινωνίες είχαν να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες της συγκεκριμένης τάσης, της οποίας όμως είχε αποδοθεί διαφορετικός χαρακτηρισμός. Έτσι λοιπόν ξεκίνησε ως «σφαιρικότητα» για να περάσει στην «διεθνοποίηση» και να φτάσει σ' αυτό που σήμερα καλούμε «παγκοσμιοποίηση»

Όσον αφορά λοιπόν το ακόμα πιο μακρινό παρελθόν της παγκοσμιοποίησης υπάρχουν δύο εκδοχές που περιγράφουν την ιστορία της :

Μια πρώτη εκδοχή έχει να κάνει με την οικονομική και κοινωνική ιστορία των διεθνών σχέσεων, και πιο συγκεκριμένα με την ιστορία νεώτερων περιόδων ταχύτατης ανάπτυξης στο διεθνές εμπόριο, τις επενδύσεις και τις επικοινωνίες. Τα τελευταία 250 χρόνια έχουν υπάρξει διάφορες περιόδους τέτοιου είδους : Οι ραγδαίες -αυξήσεις των εξαγωγών και των επενδύσεων τη χρονική περίοδο που ξεκίνησε από το **1860** και έφτασε μέχρι τις αρχές του **20^{ου}** αιώνα είναι δύο από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα.

Η ιστορία των εποχών αυτών καθώς και των θεσμών με τους οποίους συνδέθηκαν έχει αρκετό ενδιαφέρον ακόμα και στην σύγχρονη εποχή.

Παρόλα αυτά η διεθνής ιστορία απέχει κατά πολύ από την ιστορία των σχέσεων μεταξύ κρατών σε ότι αφορά τη διπλωματία τους, ή τους πολέμους, ή τις κατακτήσεις και τις αυτοκρατορίες τους. Απέχει ακόμα περισσότερο και από την ιστορία των εισαγωγών και των εξαγωγών...Θα μπορούσαμε να πούμε πως έχει να κάνει με την ιστορία των σχέσεων μεταξύ ατόμων και πολιτισμών, συμπεριλαμβανομένων και ατόμων που την ίδια χρονική στιγμή ανήκουν σε διαφορετικές κουλτούρες ή «κινούνται» ανάμεσα σε διαφορετικές ταυτότητες, διαλέκτους, χώρες κατοικίας, ακόμα και εθνικότητες. Έμποροι και μετανάστες εργάτες αποτελούν ένα κλασσικό παράδειγμα τέτοιου είδους «κοσμοπολιτών χωρίς ρίζες».

Η οικονομική ιστορία που έχει, όπως προείπαμε, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει να κάνει με το τέλος του εκάστοτε κύματος της παγκοσμιοποίησης που περιγράψαμε παραπάνω. Διότι αυτές οι περιόδους έχουν ως κοινό το γεγονός ότι όλες έπαψαν να υφίστανται με μια απότομη μείωση των διεθνών οικονομικών σχέσεων. Η ανατρεψιμότητα δε της παγκοσμιοποίησης αποτελεί από μόνο του ένα μοναδικό θέμα. Μπορεί κανείς να το μελετήσει εξετάζοντας το εμπόριο και τους δασμούς των εισαγομένων προϊόντων, τις πολιτικές μετανάστευσης, την ιστορία του χρήματος ή την ιστορία των ίδιων των διεθνών οικονομικών θεσμών.

Μια δεύτερη εκδοχή της ιστορίας της παγκοσμιοποίησης έχει να κάνει περισσότερο με την ιστορία των ιδεών παρά με την ιστορία της οικονομικής ζωής. Είναι γεγονός ότι δεν είναι πάντα εύκολο να διαχωρίζουμε την πνευματική από την οικονομική ιστορία ή την ιστορία της οικονομικής σκέψης από αυτή των οικονομικών γεγονότων.

Η διάκριση είναι ιδιαίτερα λεπτή σχετικά με τις περιόδους της ταχύτερης διεθνοποίησης διότι αν και η διεθνοποίηση είναι μια κατάσταση ιδεών ή γεγονότων έχει να κάνει επίσης και με την διάθεση για επενδύσεις σε μακροχρόνιες ευκαιρίες, για αγορές διαφόρων αγαθών, για επικοινωνία με ανθρώπους που βρίσκονται μακριά.

Η ιδέα όμως της διεθνοποίησης έχει μια μακρά και συναρπαστική ιστορία, η οποία δεν υπήρξε πάντα σε απόλυτο συγχρονισμό με την ιστορία τέτοιων οικονομικών συνθηκών.

Αρκετές φορές πολιτικοί φιλόσοφοι έχουν προσπαθήσει να απεικονίσουν τις συνέπειες της πολιτικής και κοινωνικής διεθνοποίησης, τη στιγμή που η οικονομική διεθνοποίηση ήταν στα πρόθυρα του να «αυτοαντιστραφεί». Ορισμένες φορές είχαν προβλέψει και είδη ανάπτυξης σε μελλοντικό επίπεδο.

Μια περίοδος στην ιστορία της ιδέας της διεθνοποίησης, από την οποία μπορούμε να αντλήσουμε σημαντικές πληροφορίες για τον κόσμο του σήμερα, είναι το δεύτερο μισό του αιώνα που ξεκίνησε γύρω στα 1770 και έληξε με την Γαλλική Επανάσταση και τους πολέμους του Ναπολέοντα.

Ήταν μια περίοδος με ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τις αλληπάλληλες ταραχές στα πολιτικά δρώμενα και την πολιτική σκέψη, συμπεριλαμβανομένης και της σκέψης για δημοκρατία.

Ήταν επίσης μια περίοδος -περισσότερο από τις οικονομικές επεκτάσεις του 19^{ου} αιώνα- όπου οι ιδιωτικές εταιρείες, ιδιαίτερα οι γερμανικές, οι αγγλικές, οι γαλλικές, έπαιζαν έναν αποφασιστικό ρόλο στην διεθνοποίηση. Όπως και κατά το τέλος του 20^{ου} αιώνα, επίσημες αυτοκρατορίες αποτέλεσαν μονάχα ένα μικρό συστατικό των διεθνών πολιτικών, οικονομικών και ηθικών σχέσεων.

Ήταν, επιπρόσθετα, μια περίοδος μέσα στην οποία η αντιπαράθεση των εθνικών (ή τοπικών) πολιτικών γεγονότων και της διεθνούς οικονομικής αλλαγής - η σχέση μεταξύ κυβερνήσεως και παγκοσμιοποίησης - παρουσίαζε ιδιαίτερο πολιτικό ενδιαφέρον.

Έτσι ο Adam Smith αναφέρθηκε το 1776 στο έργο του «Πλούτος των Εθνών» ("Wealth of nations") στις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν τα έθνη *« τα οποία προσπάθησαν να φορολογήσουν το εισόδημα που προέκυπτε από την δημιουργία αποθέματος »*, σε ένα κόσμο όπου το κεφάλαιο *« μπορεί να περιφέρεται από τόπο σε τόπο και ανάλογα, μπορεί είτε να αγοράζει φθηνά, είτε να πουλάει ακριβά »*

Η θέση του Smith σχετικά με πολιτική της φορολόγησης κεφαλαίου ήταν η εξής : *« Ο ιδιοκτήτης του αποθέματος είναι κανονικά ένας πολίτης του κόσμου και δεν είναι αναγκασμένος σε επιβαρυντική φορολογία, και θα μετέφερε το απόθεμά του σε μια άλλη χώρα ».*

Επιπρόσθετα περιέγραψε και τις πολιτικές πρακτικές των στρατιωτικών δαπανών σε ένα κόσμο διεθνών νέων και επικοινωνιών : *« Σε μεγάλες αυτοκρατορίες, οι άνθρωποι που ζουν στην πρωτεύουσα και στις επαρχίες, απομακρυσμένοι από το κέντρο των γεγονότων, σπάνια αισθάνονται, πολλοί από αυτούς, δυσφορία από τον πόλεμο, αλλά απολαμβάνουν, στην ησυχία τους, την ικανοποίηση του να διαβάζουν στην εφημερίδα για τα κατορθώματα των στόλων και των στρατευμάτων της χώρας τους ».*

Ο Smith σε ένα ακόμα μεγάλο έργο του, τη « Θεωρία των Ηθικών Αισθημάτων » ("The theory of moral sentiments" 1759) ασχολήθηκε περισσότερο με τις ηθικές σχέσεις και την έλλειψη αυτών που υφίσταται μεταξύ ατόμων σε διάφορα μέρη του κόσμου.

Συγκρίνει την στενοχώρια που μπορεί να νιώθει ένα άτομο – που ζει στην Ευρώπη – που έχει χάσει το μικρό του δαχτυλάκι, με το ενδιαφέρον που μπορεί να δείξει σχετικά με τα νέα ότι « ένας ξαφνικός σεισμός κατάπιε κυριολεκτικά την τεράστια αυτοκρατορία της Κίνας, με όλους σχεδόν τους κατοίκους της ».

Ο Smith υποστηρίζει πως « κάποιος θα μπορούσε να αισθανθεί σοκαρισμένος, κάποιος άλλος ίσως θα εξέφραζε την λύπη του. Κάποιος τρίτος πιθανότατα θα αναφερόταν στην αβεβαιότητα της ίδιας της ζωής και κάποιος άλλος θα ξεκινούσε να κάνει συλλογισμούς σχετικά με τις επιπτώσεις που θα μπορούσε να επιφέρει μια τέτοιου είδους καταστροφή στις συναλλαγές της Ευρώπης, καθώς και στο εμπόριο και τις επιχειρήσεις όλου του κόσμου γενικότερα ».

Το βέβαιο είναι όμως πως κάποιος θα εξακολουθούσε να κοιμάται ήσυχος και να συζητάει μονάχα για την δουλειά του αδιαφορώντας για το τι συμβαίνει γύρω του.

Εάν κάποιος μπορούσε να επιλέξει να θυσιάσει το δάχτυλό του, και να σώσει με αυτόν τον τρόπο εκατομμύρια ανθρώπων, τότε κάποιος θα το έκανε. Η αλήθεια είναι όμως ότι αυτοί οι άνθρωποι μας ενδιαφέρουν λιγότερο από τα δάχτυλά μας...

Όλες αυτές οι παρατηρήσεις σχετίζονται, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, με τις πολιτικές της διεθνοποίησης ή παγκοσμιοποίησης. Σε πολύ γενικούς όρους εκφράζουν ενδιαφέρον για τις σχέσεις μεταξύ ανθρώπων που τους οποίους χωρίζει κάποια απόσταση αλλά τους εμπνέει οποιαδήποτε νέα πιθανότητα επικοινωνίας, μεταφοράς ή επιρροής. Φέρνουν στο νου το γεγονός ότι άνθρωποι στο Βερολίνο ή στο Εδιμβούργο, στο Λονδίνο ή το Παρίσι, κατά τα τέλη του 18^{ου} αιώνα ήταν σε ιδιαίτερα μεγάλο βαθμό ενήμεροι για τα γεγονότα σε μακρινές χώρες και ακόμα πιο έντονη επιρροή επάνω σε αυτά τα θέματα.

Οι κάτοικοι του Εδιμβούργου ήταν πολύ πιο επηρεασμένοι από τα γεγονότα στο Πεκίνο, τουλάχιστον στο βαθμό που γνώριζαν για τα γεγονότα αυτά.

Οι παραπάνω παρατηρήσεις όμως, καταλήγουν σε ένα γενικότερο συμπέρασμα- και παράλληλα αποτέλεσμα της πολιτικής της παγκοσμιοποίησης- που είναι το γεγονός ότι άτομα σε όλες τις μοντέρνες κοινωνίες έχουν οικονομικές, πολιτικές και ηθικές σχέσεις με άλλα άτομα, τα οποία δεν γνωρίζουν, με τα οποία βρίσκονται μακριά και είναι διαφορετικά σε πολλούς τομείς

Θα μπορούσαμε, κατά συνέπεια να υποστηρίξουμε το γεγονός ότι η παγκοσμιοποίηση είναι ένα φαινόμενο με τεράστιο παρελθόν, του οποίου η περιγραφή δικαιολογημένα μας μεταφέρει σε άλλες εποχές, όπου μπορεί να επικρατούσε ένας διαφορετικός τρόπος σκέψης και αντιμετώπισης ποικίλων γεγονότων, αλλά η ανάγκη για ανάπτυξη τόσο των εμπορικών όσο και γενικότερα των ανθρωπίνων σχέσεων ήταν και θα είναι μεγάλη. Γι'αυτό λοιπόν το λόγο αυτό οι απόψεις του **Adam Smith** για ένα φαινόμενο που στα 1750 θύμιζε την παγκοσμιοποίηση του σήμερα μπορούν να αποτελέσουν τον πρόλογο και παράλληλα τη βάση σε ένα τόσο σοβαρό και επίκαιρο θέμα όπως είναι αυτό της κάποτε αποκαλούμενης «διεθνοποίησης».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΑΡΑΠΟΜΠΩΝ & ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ 2ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

[1] « *Παγκοσμιοποίηση και στρατηγικές ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών επιχειρήσεων* ».

ΣΗΜΕΙΩΣΗ (1): Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο , τα μεταφρασμένα κομμάτια από τα έργα του Adam Smith αντλήθησαν από το βιβλίο « *Ιστορία Οικονομικών Θεωριών*» του *Isaak Llych Rubin* Εκδόσεις «Κρητική» – Μετάφραση : Χρήστος Βαλλιάνος Έτος 1994

ΣΗΜΕΙΩΣΗ (2): Οι πληροφορίες που αφορούν τις δύο εκδοχές του ιστορικού παρελθόντος της παγκοσμιοποίησης αντλήθησαν από το άρθρο “*Globalization and the return of history*” της *Rothschild Emma* Έτος 1999.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΟΙ ΕΥΡΥΤΕΡΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η παγκοσμιοποίηση αποτελεί ένα φαινόμενο του οποίου η διαδικασία ενισχύεται από διάφορες δυνάμεις τις οποίες θεωρούμε σκόπιμο να επισημάνουμε σ' αυτό το σημείο , χωρίς περαιτέρω σχολιασμό , προκειμένου να κατανοήσουμε στη συνέχεια τη φύση των συνεπειών αυτής.

Οι κυριότερες λοιπόν δυνάμεις που ωθούν τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης , αναφορικά , είναι οι εξής :

- Οι πολιτικές μείωσης των εθνικών προστατευτικών εμποδίων στις επενδύσεις και το εμπόριο.
- Η προώθηση εγχώριων πολιτικών για το άνοιγμα των αγορών και η αναμόρφωση των ρυθμίσεων στις αγορές προϊόντων , εργασίας και κεφαλαίου.
- Οι ευρύτερες τεχνολογικές αλλαγές και η διακίνηση της γνώσης με ιδιαίτερη σημαντική την επίδραση των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας και πληροφορικής.
- Η αυξανόμενη δραστηριότητα συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων σε διαφορετικά κράτη. Τα κλασσικά σύνορα των επιχειρήσεων αλλάζουν χάρην συμμαχιών διαμορφώνοντας έτσι ένα ενδογενές ρεύμα που οδηγεί σε περαιτέρω ενίσχυση της παγκοσμιοποίησης. [1]

Γεννάται εύλογα λοιπόν σ' αυτό το σημείο το εξής ερώτημα :

« Μπορεί ένα φαινόμενο όπως είναι αυτό της παγκοσμιοποίησης , το οποίο κινείται από ιδιαίτερα ευαίσθητες δυνάμεις , να λειτουργεί εξασφαλίζοντας αποκλειστικά θετικά αποτελέσματα για τα άτομα και τις κοινωνίες ; »

Η αλήθεια είναι πως με το πέρασμα του χρόνου , η παγκοσμιοποίηση έχει δώσει αναμφισβήτητα τόσο θετικά , όσο και αρνητικά δείγματα , με αποτέλεσμα οι συνέπειές της , τόσο σε οικονομικό όσο και σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο να είναι πολλαπλές και με ποικίλο χαρακτήρα.

Στις σελίδες που ακολουθούν παρουσιάζουμε τόσο τις θετικές όσο και τις αρνητικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης για κάθε οικονομία , ανεπτυγμένη ή αναπτυσσόμενη , δίνοντας ίσως μεγαλύτερη έμφαση στις αρνητικές από τη στιγμή που όπως διαπιστώσαμε είναι αριθμητικά περισσότερες και σε ορισμένες περιπτώσεις αναιρούν ακόμα και τις θετικές .

3.1 ΘΕΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

Ξεκινώντας την αναφορά μας παρουσιάζουμε τις γενικότερες ευνοϊκές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης έτσι όπως αντανακλούν σε όλες τις χώρες οι οποίες αποφασίζουν να ενταχθούν στη διαδικασία της.

- Κατά πρώτον, εξαιτίας της πρωτοφανούς φιλελευθεροποίησης το **παγκόσμιο εμπόριο** συνεχίζει να αναπτύσσεται γρηγορότερα από τα υπόλοιπα παγκόσμια οικονομικά «αποτελέσματα» προκαλώντας ένα κύμα παραγωγικότητας ενώ παράλληλα δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι στις 23 Απριλίου του 2001, οι ηγέτες των χωρών της αμερικάνικης ηπείρου επιβεβαίωσαν τη δέσμευσή τους για τη δημιουργία της μεγαλύτερης ζώνης ελεύθερου εμπορίου στον κόσμο μέχρι το 2005. Στο πλαίσιο της συμφωνίας, η οποία υπεγράφη στο τέλος της παναμερικανικής συνόδου κορυφής που διεξήχθη στο Κεμπέκ του Καναδά, στη ζώνη ελεύθερου εμπορίου θα συμμετάσχουν μόνο οι χώρες με δημοκρατικές κυβερνήσεις. Παράλληλα οι ηγέτες των χωρών που συμμετείχαν στη σύνοδο κορυφής δεσμεύτηκαν μέχρι το 2015 να μειώσουν τον αριθμό των ανθρώπων που ζούν κάτω από το όριο φτώχειας. [2]
- Εν συνεχεία παρουσιάζεται μεγάλη αύξηση στις διεθνείς επενδύσεις όπως είναι η κατασκευή δρόμων, αεροδρομίων και εργοστασίων σε φτωχές χώρες. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι το 1990 μόνο, ξένοι επενδυτές διέθεσαν 1 τρις. δολάρια σε αναπτυσσόμενες οικονομίες.
- Με βάση τα παραπάνω θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε το γεγονός ότι το εμπόριο και οι επενδύσεις ενισχύουν το **βιοτικό επίπεδο** ορισμένων υποανάπτυκτων οικονομιών πολύ πιο γρήγορα απ'όσο πολλοί θεωρούσαν πιθανό.

- Οι σύγχρονες οικονομικές μορφές έχουν ήδη εξασφαλίσει σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες ένα **υψηλότερο επίπεδο ζωής** απ'ότι προσέφερε το κράτος-πρόνοια.
- Η ελοχή της παγκοσμιοποίησης χαρακτηρίζεται από μια ανευ προηγούμενου **ροή πληροφοριών** που αποτελεί βασικό συστατικό της δημοκρατίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ραγδαία ανάπτυξη της χρήσης του διαδικτύου (internet) καθώς και του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail).
- Επιπρόσθετα παρατηρείται σημαντική ποσοστιαία **αύξηση συμμετοχής μικρών χωρών στις πολυεθνικές εταιρείες**.
- Έχουμε ιδιαίτερη **εντατικοποίηση των διεθνών πολιτιστικών αλλαγών** οι οποίες δίνουν περισσότερες αφορμές για κατανόηση και αλληλεγγύη.
- Αναπτύσσεται άμεση ανάγκη για **αποδοτικότητα**, η οποία επιτυγχάνεται μέσα σε ένα **κλίμα ομογνωμίας, διαφάνειας και ελευθερίας** ως προς τη **διατύπωση απόψεων**.

Για όλους τους παραπάνω λόγους τόσο οι ανεπτυγμένες όσο και οι αναπτυσσόμενες χώρες επιδιώκουν να προσαρμοστούν στα δεδομένα της παγκοσμιοποίησης με τη διαφορά όμως ότι για κάθε χώρα υπάρχουν και πρόσθετα επακόλουθα, ανάλογα πάντα με τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που επικρατούν σε κάθε μια από αυτές.

Προκειμένου λοιπόν να εξετάσουμε στην πράξη τις αιτίες, την προσπάθεια και τα αποτελέσματα της απόπειρας ένταξης των χωρών στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης, παραθέτουμε αρχικά τους λόγους για τους οποίους η Ελλάδα και ορισμένες ελληνικές επιχειρήσεις πιο συγκεκριμένα οδηγήθηκαν στη διαδικασία της διεθνοποίησης καθώς επίσης και τις ειδικότερες θετικές συνέπειες της κινήσεως αυτής.

Πρίν ξεκινήσουμε όμως την αναφορά μας πρέπει να τονίσουμε μια πραγματικότητα, η οποία έχει να κάνει με το γεγονός ότι δεν είναι όλες οι επιχειρήσεις ικανές να ενταχθούν στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης, τουλάχιστον με την παρούσα τους μορφή. Σύμφωνα μάλιστα με μια μελέτη του ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης), μόνο το 1/3 των επιχειρήσεων εκτιμάται ότι είναι σε θέση να γίνουν διεθνώς ανταγωνιστικές και να αξιοποιήσουν την τάση της αυξανόμενης παγκοσμιοποίησης. [3] Στην προσπάθειά μας λοιπόν να εξετάσουμε τις θετικές συνέπειες αυτής όσον αφορά τις επιχειρήσεις θα περιορίσουμε την αναφορά μας, προσωρινά τουλάχιστον, σε αυτό το 1/3, ενώ στη συνέχεια θα αναφερθούμε και στις επιπτώσεις της στο υπόλοιπο ποσοστό των επιχειρήσεων που αποτελείται ως επί το πλείστον από μικρές και μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Αρχικά θα πρέπει να επισημάνουμε το γεγονός ότι η διεθνής επέκταση μιας επιχείρησης εντάσσεται στα πλαίσια του μακροχρόνιου στρατηγικού σχεδιασμού της και αποσκοπεί στην επίτευξη συγκεκριμένων στρατηγικών στόχων. Ωστόσο, το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα είναι η διατήρηση ή ακόμα και η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της και η αύξηση των κερδών της.

Οι επιμέρους λόγοι που οδήγησαν τις ελληνικές επιχειρήσεις στο να «επιβιβαστούν στο τρένο της παγκοσμιοποίησης» οφείλουν την ύπαρξή τους στην συνεχή επιδίωξη τους να πετύχουν το τελικό αυτό αποτέλεσμα, τη βελτίωση δηλαδή και την αύξηση των κερδών της εκάστοτε επιχείρησης. Τους λόγους αυτούς παραθέτουμε στην συνέχεια.

3.1.1 «Λόγοι διεθνοποίησης των ελληνικών επιχειρήσεων»

❖ Κορεσμός της εγχώριας αγοράς

Η ελληνική αγορά είναι μικρή και συγκριτικά με τις διεθνείς αγορές, οι δυνατότητες των πλέον, τοπικά, δυναμικών επιχειρήσεων να αυξήσουν τις πωλήσεις και τα κέρδη είναι περιορισμένες. Η συμμετοχή στη Ευρωπαϊκή Ένωση και το άνοιγμα των αγορών της Ανατολικής Ευρώπης αποτέλεσαν για τις ελληνικές επιχειρήσεις προκλήσεις η αποδοχή των οποίων εγκυμονούσε ανάλογους κινδύνους.

Με τον τρόπο αυτό επεκτάθηκαν στις αγορές αυτές ελπίζοντας σε μια σημαντική αύξηση στις πωλήσεις και τα κέρδη τους.

❖ Εντατικοποίηση του ανταγωνισμού στην ελληνική αγορά

Η σημαντικότερη ίσως συνέπεια της παγκοσμιοποίησης είναι η εντατικοποίηση του ανταγωνισμού. Είναι γεγονός ότι το μικρότερο κατάστημα της γειτονιάς αντιμετωπίζει σκληρό ανταγωνισμό από μεγάλες επιχειρήσεις που του αποσπούν πελάτες και μειώνουν τις πωλήσεις και τα κέρδη του. Αυτό σημαίνει ότι οι εξελίξεις στις διεθνείς αγορές πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων από όλες τις επιχειρήσεις.

Κατά συνέπεια, η αδυναμία κατανόησης των ιδιαιτεροτήτων των διεθνοποιημένων αγορών από τα στελέχη μιας επιχείρησης θα έχει δυσμενείς επιπτώσεις για την ανταγωνιστικότητά και την επιβίωσή της.

Θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε ότι μόνο οι επιχειρήσεις που μπορούν να παραμείνουν ανταγωνιστικές θα κατορθώσουν να επιβιώσουν μακροχρόνια.

Έτσι και η Ελλάδα, με την συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, συντέλεσε στην εντατικοποίηση του ανταγωνισμού στην εγχώρια αγορά, πράγμα που οφείλετο στην είσοδο πολλών ευρωπαϊκών επιχειρήσεων, οι οποίες ουσιαστικά απέκτησαν ελεύθερη πρόσβαση στην τοπική αγορά. Το γεγονός αυτό οδήγησε ορισμένες ελληνικές επιχειρήσεις που αδυνατούσαν να ανταγωνιστούν τις ξένες επιχειρήσεις να αναζητήσουν νέες πηγές κερδών στις ανεκμετάλλευτες αγορές των Βαλκανίων και Παρευξεινίων χωρών όπου τα προϊόντα τους ήταν ακόμα ανταγωνιστικά.

❖ Μείωση του κόστους παραγωγής

Το κόστος παραγωγής αποτελεί καθοριστικό παράγοντα της ανταγωνιστικότητας μιας επιχείρησης. Για πολλές ελληνικές επιχειρήσεις, κυρίως στους κλάδους της κλωστοϋφαντουργίας και της ένδυσης, η μεταφορά της παραγωγής σε γειτονικές χώρες ήταν προϋπόθεση επιβίωσης καθώς αντιμετώπιζαν σκληρό ανταγωνισμό από επιχειρήσεις χωρών με πολύ χαμηλότερο κόστος παραγωγής.

Για κάποιες άλλες, η μείωση του κόστους παραγωγής αποτελούσε στρατηγικό παράγοντα διατήρησης ή ακόμα και βελτίωσης της ανταγωνιστικότητάς τους στην εγχώρια αλλά και στη διεθνή αγορά με προφανείς ευνοϊκές επιπτώσεις στα κέρδη τους.

❖ Εκμετάλλευση πρώτων υλών

Για ορισμένες ελληνικές επιχειρήσεις, ο σημαντικότερος παράγοντας προσέλκυσης ήταν η εκμετάλλευση των πρώτων υλών (ορυκτά, γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα, δασικός πλούτος) που υπήρχαν στις χώρες επέκτασης. Η εκμετάλλευσή τους μπορούσε και μπορεί να εξυπηρετεί τους εξής τρεις στρατηγικούς στόχους.

Ο πρώτος είναι η εγχώρια παραγωγή προϊόντων που θα προωθηθούν στην τοπική καθώς και σε ξένες αγορές. Ο δεύτερος είναι η διαφοροποίηση του «χαρτοφυλακίου» των πηγών πρώτων υλών και η διασφάλιση της ομαλής ροής τους προς τις παραγωγικές εγκαταστάσεις της επιχειρήσεως. Ο τελευταίος στόχος είναι η καθετοποίηση της παραγωγής και η μείωση της εξάρτησης της επιχείρησης από προμηθευτές.

❖ Στρατηγική θέση της χώρας

Η θέση κάποιων χωρών προσέλκυσε ελληνικές επιχειρήσεις καθώς οι χώρες αυτές μπορούν να αποτελέσουν «βάση» για την προώθηση και διανομή των προϊόντων τους σε τρίτες χώρες. Πρέπει να τονίσουμε σε αυτό το σημείο το γεγονός ότι ο συγκεκριμένος παράγοντας έχει ιδιαίτερη σημασία όταν τα προϊόντα της επιχείρησης είναι ευπαθή και το κόστος μεταφοράς είναι υψηλό.

❖ Πρόσβαση σε υψηλή τεχνολογία

Η προηγμένη τεχνολογία αποτελεί ουσιώδες ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Κάποιες ελληνικές επιχειρήσεις, προκειμένου να πετύχουν τους στρατηγικούς τους στόχους, χρειάζονταν υψηλή τεχνολογία η οποία όμως ήταν δεν ήταν διαθέσιμη στα εγχώρια δεδομένα. Για το λόγο αυτό στράφηκαν στις διεθνείς αγορές όπου την απέκτησαν με την ολική ή μερική εξαγορά επιχειρήσεων που διέθεταν την επιθυμητή τεχνολογία.

❖ Το μέγεθος της αγοράς

Ιδιαίτερα σημαντικό κίνητρο για τις ελληνικές επιχειρήσεις αποτέλεσαν το μέγεθος και οι προοπτικές ανάπτυξης των αγορών συγκεκριμένων χωρών. Οι παράγοντες αυτοί έχουν καθοριστική σημασία για τον όγκο και τον ρυθμό ανάπτυξης των πωλήσεων των επιχειρήσεων στις χώρες αυτές

❖ Αποφυγή εμποδίων και περιορισμών στις εξαγωγές

Ο λόγος αυτός υποκινεί τις επιχειρήσεις να υποκαταστήσουν τις εξαγωγές με την μερική ή ολική παραγωγή των προϊόντων τους στη χώρα υποδοχής. Το συγκεκριμένο κίνητρο αφορά την αποφυγή των εμποδίων και περιορισμών που επιβάλλονται στο διεθνές εμπόριο και είναι ιδιαίτερα ισχυρό όταν η εν λόγω επιχείρηση κατέχει μεγάλο μερίδιο στην ξένη αγορά και οι εξαγωγές και τα κέρδη της από εκεί αποτελούν σημαντικό ποσοστό των αντίστοιχων συνολικών μεγεθών της, από τη στιγμή που εάν η χώρα υποδοχής λάβει μέτρα περιορισμού των εισαγωγών, τα κέρδη της θα μειωθούν σημαντικά.

❖ Πελάτες

Η είσοδος των ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια αλλά και η προηγούμενη ύπαρξη του ελληνικού στοιχείου σε πολλά κράτη του κόσμου, αποτέλεσαν ισχυρά κίνητρα για τη διεθνή επέκταση ελληνικών εταιριών παροχής υπηρεσιών όπως είναι οι τράπεζες και οι ασφαλιστικοί οργανισμοί. Οι επιχειρήσεις αυτές είχαν ήδη εξασφαλισμένη μια βάση πελατών, από τη στιγμή που ειδικά στις Βαλκανικές Χώρες, οι ελληνικές επιχειρήσεις χρειάζονταν τις υπηρεσίες τους, ενώ ταυτόχρονα μπορούσαν να τις προσφέρουν και σε ξένες ή τοπικές επιχειρήσεις και άτομα.

Η παραπάνω ανάλυση των λόγων προσαρμογής πολλών επιχειρήσεων στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης υποδεικνύει επίσης και τις ενοϊκές συνέπειες της διεθνούς επέκτασης για τις ίδιες τις επιχειρήσεις. Πολλές επιχειρήσεις, υποκινούμενες από τους παραπάνω λόγους εντάχθηκαν στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης και αποκόμισαν σημαντικά οικονομικά οφέλη.

3.1.2 «Παραδείγματα ελληνικών επιχειρήσεων»

Παρακάτω παραθέτουμε παραδείγματα ελληνικών επιχειρήσεων οι οποίες χρησιμοποιώντας διάφορες στρατηγικές διεθνοποίησης - όπως είναι οι εξαγωγές, οι συμφωνίες δικαιόχρησης (*Franchising*), οι άμεσες ξένες επενδύσεις (*Foreign Direct Investments*), οι παγκόσμιες στρατηγικές συμμαχίες (*Global Strategic Alliances*) κ.α - κατόρθωσαν να διεθνοποιηθούν και να εισέλθουν σε χώρες που θεωρούσαν ότι προσέφεραν ελκυστικές επενδυτικές ευκαιρίες.

1. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΜΦΙΑΛΩΣΕΩΣ (3 E) η οποία επεκτάθηκε μέσω κοινοπραξιών, θυγατρικών, μερικών εξαγορών και ανταλλαγής πακέτων μετοχών.
2. Η CHIPITA INTERNATIONAL η οποία έχει επίσης επεκταθεί μέσω κοινοπραξιών.
3. Η INTRAKOM η οποία δραστηριοποιείται στον τομέα τηλεπικοινωνιακού και ηλεκτρονικού υλικού υψηλής τεχνολογίας και έχει να παρουσιάσει επιδόσεις υψηλού επιπέδου στις διεθνείς αγορές. Η επέκταση της INTRAKOM έγινε κυρίως με κοινοπραξίες και στρατηγικές συμμαχίες με ηγετικές πολυεθνικές εταιρείες του κλάδου, όπως είναι η IBM, η ERICCON, η THOMSON, η BGT κ.λ.π.
4. Η ΠΕΤΖΕΤΑΚΗΣ η οποία είναι και μια από τις παλαιότερες ελληνικές βιομηχανίες που απέκτησαν το χαρακτήρα της πολυεθνικής.
5. Η ΚΑΠΝΙΚΗ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ η οποία δραστηριοποιείται στον κλάδο της επεξεργασίας και εμπορίας καπνού και έχει επεκταθεί μέσω κοινοπραξιών

και εξαγορών στην Ιταλία , στην Αλγερία , στη Βουλγαρία , στην Αλβανία , στην Τουρκία , στη Μολδαβία και στη Σλοβακία.

6. Η ΜΑΪΛΗΣ η οποία παράγει υλικά συσκευασίας με ηγετική θέση στον κλάδο της , καθώς θεωρείται ως ο δεύτερος μεγαλύτερος παραγωγός χαλυβδοταινίας περιόδου στον κόσμο.
7. Η ΓΑΛΑΚΤΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΔΕΛΤΑ η οποία επεκτάθηκε και συνεχίζει την επεκτατική της πορεία στις αγορές των Βαλκανίων.
8. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΩΝ ΤΑΧΕΙΑΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ "GOODY'S" η οποία χρησιμοποιώντας τις στρατηγικές της δικαιόχρησης αλλά και των άμεσων ξένων επενδύσεων έχει επεκταθεί στη Βουλγαρία και την Κύπρο ενώ υπάρχουν και οι προοπτικές εισόδου της και σε άλλες χώρες.
9. Η ΚΑΠΝΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΕΡΑΝΗΣ Α.Ε η οποία μάλιστα αποτελεί και το πιο πρόσφατο παράδειγμα διεθνούς συνεργασίας από τη στιγμή που στα μέσα Μαΐου του 2001 ανακοίνωσε τη συνεργασία της με την *ETI* , την ιταλική κρατική καπνοβιομηχανία , με κατοχή μεριδίου άνω του 30% επί της ιταλικής αγοράς.

Φυσικά υπάρχουν και άλλες σημαντικές επιχειρήσεις , μικρές και μεγάλες, οι οποίες έχουν επεκτείνει με επιτυχία τις δραστηριότητές τους , στις οποίες όμως δεν θεωρούμε απαραίτητο να αναφερθούμε αυτή τη στιγμή.

Ο στόχος της παραπάνω ενδεικτικής παρουσίασης ήταν αποκλειστικά να δείξει ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις, δεδομένου ότι είναι διατεθειμένες να καταβάλλουν τις απαιτούμενες προσπάθειες, έχουν τις δυνατότητες να επεκταθούν στο διεθνή οικονομικό χώρο, να γίνουν μέρος της διαδικασίας της παγκοσμιοποίησης με προφανή οφέλη για την ελληνική οικονομία και το κοινωνικό σύνολο, μιας και οποιαδήποτε αλλαγή και ανάπτυξη σε οικονομικό επίπεδο έχει τις ανάλογες προεκτάσεις και στους υπόλοιπους τομείς μιας χώρας.

Στο σημείο αυτό θα θέλαμε να τονίσουμε το γεγονός ότι κάτι τέτοιο δεν ισχύει μόνο για τα ελληνικά δεδομένα. Μια ανάσα στην οικονομία μιας οποιαδήποτε εύρωστης ή μη χώρας συνεπάγεται αναδιοργάνωση των επιχειρηματικών φορέων αυτής, βελτιστοποίηση της παραγωγικής διαδικασίας, χρησιμοποίηση σύγχρονων μορφών τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, άνοδος του εισοδηματικού επιπέδου των εργαζομένων και σημαντική βελτίωση του βιωτικού επιπέδου των ατόμων.

✦ 3.1.3 «Ανταλλαγή πολιτιστικών ιδεών - 16^ο Πανευρωπαϊκό Συμβούλιο Μουσικής»

Επιπρόσθετα, κάθε απόπειρα διεθνοποίησης της οικονομίας μιας χώρας, έχει ως αποτέλεσμα την επαφή της με άλλους λαούς, που διαθέτουν μια διαφορετική μορφή πολιτισμού, παράδοσης, εθίμων και ακουσμάτων, γεγονός που συντελεί στην διεύρυνση του πολιτιστικού επιπέδου κάθε χώρας.

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του 16^{ου} Πανευρωπαϊκού Συνεδρίου Ραδιοφωνιών για τις μουσικές του κόσμου, το οποίο διοργανώθηκε στις αρχές Μαΐου του 2001 με την υποστήριξη των Υπουργείων Πολιτισμού και Εξωτερικών.

Κατά τη διάρκεια του συνεδρίου στο οποίο συμμετείχαν 40 εκπρόσωποι από 30 και πλέον ευρωπαϊκές χώρες συζητήθηκαν θέματα σχετικά με τη διάδοση και προώθηση της έθνικ (ethnic) μουσικής και σημειώθηκε ιδιαίτερα το γεγονός ότι από το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης επηρεάζεται και η μουσική στην οποία μέσα στα επόμενα χρόνια θα παρατηρηθεί μια σύγκληση των ακουσμάτων που θα περιέχει ως επί το πλείστον στοιχεία από την έθνικ μουσική κάθε τόπου. [4]

✦ 3.1.4 «Τεχνολογία»

Συνεχίζοντας με τις θετικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης κρίνουμε απαραίτητο να αναφερθούμε και σε ένα ακόμη θέμα, το οποίο συναντάμε καθημερινά τόσο στον ιδιωτικό όσο και τον δημόσιο τομέα και έχει να κάνει με την εισαγωγή των νέων τεχνολογιών της πληροφορικής και επικοινωνίας σε διάφορες πτυχές της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Φυσικά το συγκεκριμένο θέμα της τεχνολογίας το συναντήσαμε αρκετά στις παραπάνω ενότητες αλλά από τη στιγμή που οι νέες τεχνολογίες και εφαρμογές αυτών βρίσκονται ήδη στη ζωή μας και την επηρεάζουν άμεσα θεωρούμε σκόπιμο να μιλήσουμε γι'αυτό ξεχωριστά.

Είναι αναμφισβήτητο πλέον το γεγονός ότι η τεχνολογία έχει μετατραπεί σε κομμάτι της καθημερινότητάς μας. Τη χρησιμοποιούμε κάθε φορά που κανουμε μια κλήση από ένα κινητό τηλέφωνο ή κάθε φορά που πληρώνουμε με μια πιστωτική κάρτα ή ακόμα κάθε φορά που μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου επικοινωνούμε με άτομα που βρίσκονται στην άλλη άκρη της γής. Πλέον πίσω από όλα τα προϊόντα και τις υπηρεσίες βρίσκονται υπολογιστές και σύγχρονα δίκτυα επικοινωνίας που σκοπό έχουν να διευκολύνουν τη ζωή μας.

Και βέβαια όλες αυτές οι νέες τεχνολογίες και τα νέα δίκτυα επικοινωνίας, όπως είναι για παράδειγμα το Internet, δεν είναι απλά τεχνολογικά ή οικονομικά φαινόμενα.

Θα μπορούσαμε καλύτερα να τα χαρακτηρίσουμε σαν μια νέα μορφή οργάνωσης της κοινωνίας και της ίδιας της ζωής. Αφορούν νέα εργασιακά πρότυπα, νέες καταλωτικές συνήθειες και νέες κοινωνικές συμπεριφορές. Μας δίνουν απεριόριστη πρόσβαση στη γνώση και στην παγκόσμια ανταλλαγή της πληροφορίας και των ιδεών.

Σε μια πρώτη φάση, οι νέες τεχνολογίες μεταμορφώνουν την οικονομική δραστηριότητα. Είναι γεγονός ότι η βιομηχανική εποχή πλησιάζει προς το τέλος της. Πλέον η γνώση, οι δεξιότητες, η τεχνολογία, η ευελιξία στην παραγωγή, η ανάδειξη νέων βιομηχανιών, προϊόντων και υπηρεσιών είναι οι βασικοί μοχλοί ανάπτυξης.

Η ανταγωνιστικότητα της σύγχρονης επιχείρησης στηρίζεται ολένα και περισσότερο στο πώς αφομειώνει νέες τεχνολογίες, στην ικανότητά της να παράγει πλούτο και νέες θέσεις εργασίας, νέες οργανωτικές δομές, στο πώς καινοτομεί προκειμένου να προσφέρει βελτιωμένα ή νέα προϊόντα και υπηρεσίες.

Αν το εξετάσουμε και σε εθνικό επίπεδο θα διαπιστώσουμε ότι η τεχνολογία και η παγκοσμιοποίηση αλλάζουν τη φύση του παγκόσμιου ανταγωνισμού. Δίνουν τη δυνατότητα σε μικρότερες χώρες όπως είναι η Ελλάδα να συμμετάσχουν ισότιμα στις διεθνείς αγορές, βελτιώνουν την ποιότητα των προϊόντων και υπηρεσιών και αναβαθμίζουν όσο είναι δυνατόν τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Το πιο απτό παράδειγμα είναι αυτό του ηλεκτρονικού εμπορίου. Σε όλες τις ανεπτυγμένες χώρες εξαπλώνονται οι ηλεκτρονικές συναλλαγές ανάμεσα στις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές. Με το ηλεκτρονικό εμπόριο αλλά και με το Internet, μια επιχείρηση μπορεί να αναζητήσει προμηθευτές πρώτων υλών αλλά και πελάτες σε όλο τον κόσμο εξασφαλίζοντας μια μεγάλη αγορά και όσο το δυνατόν καλύτερες τιμές. Επιπρόσθετα, μπορεί να ανταλλάξει τιμολόγια και άλλα παραστατικά με τους συνεργάτες της, καθώς επίσης και να υποβάλλει ηλεκτρονικά διάφορα έντυπα σε δημόσιες υπηρεσίες.

Ακόμα και στη χώρα μας μπορούμε να αγοράζουμε προϊόντα και υπηρεσίες ηλεκτρονικά. Ήδη τα πρώτα ηλεκτρονικά μαγαζιά είναι πραγματικότητα.

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του καταστήματος ειδών γραφείου «ΠΛΑΙΣΙΟ» το οποίο διαθέτει ηλεκτρονική σελίδα και μέσω της οποίας ο χρήστης έχει στη διάθεσή του φωτογραφία και πλήρη περιγραφή των διαθέσιμων προϊόντων, ενώ μπορεί παράλληλα να δώσει ηλεκτρονικά την παραγγελία του και να την παραλάβει στο χώρο εργασίας ή στο σπίτι του.

✚ 3.1.5 «Υγεία και μεταφορές»

Όλη αυτή η δραστηριότητα και τεχνολογική έξαρση που χαρακτηρίζει την εποχή μας αποτελούν μορφές θετικής εξέλιξης και οδηγούν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής σε τομείς όπως είναι η υγεία, το περιβάλλον και οι μεταφορές. Έτσι, στην υγεία για παράδειγμα τα πληροφοριακά συστήματα στα νοσοκομεία και τα κέντρα υγείας και η παράλληλη σύνδεσή τους με την εθνική τηλεπικοινωνιακή υποδομή κάνουν την φροντίδα υγείας πιο αποτελεσματική σε ότι αφορά τη διάγνωση, τη θεραπεία και την αποκατάσταση του ασθενούς. Παράλληλα, μπορεί και προσφέρει ευρύ φάσμα εφαρμογών (ακτινολογία, νευρολογία, δερματολογία κλπ) σε κοινότητες και άτομα ανεπαρκώς εξυπηρετούμενων αστικών ή αγροτικών περιοχών και νησιών.

Συνεχίζοντας, σε ότι αφορά τις μεταφορές, τα νέου τύπου μέσα μεταφοράς είναι έτσι διαμορφωμένα και εξοπλισμένα με τελευταίας τεχνολογίας όργανα που εξασφαλίζουν την όχι μόνο γρήγορη αλλά και ασφαλή μεταφορά όλων όσων τα χρησιμοποιούν.

✚ 3.1.6 «Περιβάλλον»

Τέλος, σε ότι έχει σχέση με το περιβάλλον η τεχνολογία είναι αυτό που πολλοί επικαλούνται ότι καταστρέφει και άλλοι ότι προστατεύει. Η αλήθεια βρίσκεται κάπου στη μέση. Από τη μια πλευρά χάρην τεχνολογικών καινοτομιών οι νέες μέθοδοι παραγωγής και η χρησιμοποίηση ειδικών φίλτρων και μηχανημάτων φιλικών προς το περιβάλλον συμβάλλουν στην προστασία αυτού. Από την άλλη πλευρά είναι πολλοί εκείνοι που υποστηρίζουν ότι τα νέα αυτά μηχανήματα είναι η αιτία της μόλυνσης του περιβάλλοντος, εξαιτίας των ρύπων που εκβάλλουν στην ατμόσφαιρα, είτε αυτοί είναι υπό μορφή θορύβων, είτε είναι απόβλητα που ρίχνονται στις θάλασσες και τις μολύνουν.

✚ 3.1.7 «Απασχόληση»

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι κάθε είδους αλλαγής δημιουργεί και προβλήματα και ενέχει κινδύνους οι οποίοι θα πρέπει να αντιμετωπιστούν και στους οποίους θα αναφερθούμε κατά τη διαπραγμάτευση των αρνητικών συνεπειών της παγκοσμιοποίησης καθώς επίσης και στο συσχετισμό της με την απασχόληση μιας και όπως θα διαπιστώσουμε η τεχνολογία έχει επιδράσει στην απασχόληση σε μεγάλο βαθμό, τόσο θετικά όσο και αρνητικά.

Επιγραμματικά και σε θετική πάντα βάση αναφέρουμε το γεγονός ότι στις χώρες όπου έχουν επενδύσει περισσότερο στην εφαρμογή νέων τεχνολογιών και την ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού με δεξιότητες, η αύξηση των θέσεων εργασίας είναι σημαντικά μεγάλη.

Και φυσικά μιλάμε για ανθρώπινο δυναμικό το οποίο είναι ικανό να ανταπεξέλθει στη νέα ζήτηση και τις εργασιακές θέσεις που δημιουργούνται από τις ίδιες τις εφαρμογές νέων τεχνολογιών σε όλο και περισσότερους τομείς της οικονομίας.

Επιπρόσθετα δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας , όπως είναι η τηλε-εργασία , σύμφωνα με την οποία ένας εργαζόμενος μπορεί να απασχοληθεί σε οποιαδήποτε επιχείρηση χωρίς καν να μετακινηθεί από το σπίτι του. Το μόνο που χρειάζεται είναι να έχει στη διάθεσή του έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή και μια σύνδεση με το Internet.

Στο σημείο αυτό ολοκληρώνεται η μελέτη μας σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο η παγκοσμιοποίηση δρά ευνοϊκά για τις κοινωνίες και τα άτομα. Κρίνουμε λοιπόν απαραίτητο να επισημάνουμε το γεγονός ότι τα στοιχεία τα οποία περιγράψαμε παραπάνω και πάνω στα οποία η καλείται η παγκοσμιοποίηση να διαμορφώσει ένα πλαίσιο ανακατατάξεων προς όφελος του συνόλου θα πρέπει να « χρησιμοποιούνται » με σύνεση και με γνώμονα την πρόοδο των ατόμων σε όλους τους τομείς της δραστηριότητάς τους προκειμένου να συνεχίσουν να παράγουν θετικά αποτελέσματα οδηγώντας στην ισόροπη ανάπτυξη των κοινωνιών.

3.2 ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

↓ 3.2.1. «Εθνικό κράτος - Εθνική οικονομία»

Μια πρώτη συνέπεια έχει τις ρίζες της σε αυτές καθ'αυτές τις δυνάμεις που ωθούν την παγκοσμιοποίηση.

Όλη αυτή η προσπάθεια για εμπορική και οικονομική ενοποίηση των κρατών οδηγεί στη διεθνοποίηση τόσο του οικονομικού συστήματος όσο και της παραγωγικής διαδικασίας, μεταβάλλοντας τους παραδοσιακούς όρους «εθνικό κράτος» και «εθνική οικονομία» σε αναχρονιστικούς θεσμούς που περιορίζουν και εμποδίζουν την ανάπτυξη. Με τον τρόπο αυτό χάνουν όχι μόνο την αυθεντικότητά τους, αποκτώντας μια καθαρά τυπική μορφή, αλλά και την οικονομική τους ανεξαρτησία, αδυνατώντας ολόενα και περισσότερο να ασκήσουν «εθνική πολιτική».

Πιο συγκεκριμένα, οι κυβερνήσεις έχουν πλέον περιορισμένες δυνατότητες άσκησης αναπτυξιακών πολιτικών, με την παραδοσιακή έννοια του όρου, ενώ αυτό που είναι ακόμα σε θέση να κάνουν είναι το να εφαρμόζουν έναν αμυντικό μηχανισμό στο νομισματικό και χρηματιστηριακό τομέα προκειμένου να προστατεύσουν το νόμισμά τους.

Οι συνέπειες για τα κράτη που προσφεύγουν σε προστατευτικές πολιτικές, έως ένα βαθμό, κάθε άλλο παρά θετικές θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν. Διότι με αυτό τον τρόπο κινδυνεύουν να εγκαταλείψουν τη διεθνή οικονομία, τείνουν να απομονωθούν και κατά συνέπεια να καταλήξουν σε στασιμότητα, δεδομένου ότι κάθε αναπτυξιακή διαδικασία σε οποιαδήποτε χώρα της Ασίας, της Αφρικής, της Λατινικής Αμερικής εξαρτάται πλέον από την εισαγωγή ξένου κεφαλαίου, τεχνολογίας και τεχνογνωσίας (know-how).

Θα μπορούσαμε λοιπόν να εξάγουμε το συμπέρασμα ότι η ύπαρξη και εφαρμογή των όρων « εθνικό κράτος » και « εθνική οικονομία » έρχεται σε πλήρη αντίφαση με την οικονομική πραγματικότητα μιας διεθνοποιημένης παραγωγικής διαδικασίας, ενώ η οικονομική τους λειτουργία έγκειται στο να εντάξουν τη χώρα την οποία εκπροσωπούν στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα.

Στο σημείο αυτό όμως παρατηρούμε τη δημιουργία μιας αντίφασης. Ενώ από τη μια πλευρά η παγκοσμιοποίηση υποβάλλει τον όρο « εθνικό κράτος » σε μια διαδικασία φθοράς, από την άλλη, το εθνικό κράτος με απώτερο σκοπό την ένταξη της χώρας που εκπροσωπεί στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, μετατρέπεται αυτόματα σε παράγοντας προώθησης της ίδιας της παγκοσμιοποίησης. Καταλαβαίνουμε λοιπόν ότι το φαινόμενο, το οποίο εξετάζουμε είναι εξαιρετικής πολυπλοκότητας, ωθούμενο από ιδιαίτερα ευέλικτες δυνάμεις που το καθιστούν όμως ικανό να προσαρμόζει τα πολιτικά και οικονομικά δεδομένα κάθε κράτους στις απαιτήσεις του.

↓ 3.2.2. «Οικονομικές ανισότητες»

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε ένα ακόμα επακόλουθο της παγκοσμιοποίησης, το οποίο, ενώ αρχικά θα μπορούσαμε να εντάξουμε σε οικονομικό επίπεδο, θα διαπιστώσουμε στην πορεία ότι λαμβάνει και κοινωνικές επεκτάσεις. Αναφερόμαστε στη διεύρυνση των οικονομικών ανισοτήτων μεταξύ ανεπτυγμένων χωρών και μη, καθώς επίσης και στο χάσμα ανάμεσα σε φτωχούς και πλούσιους, στα πλαίσια τόσο των ανεπτυγμένων όσο και των υποανάπτυκτων κρατών.

Σύμφωνα με την Έκθεση του 2000 για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη του ΟΗΕ, οι ήδη υπάρχουσες οικονομικές ανισότητες που έχουν δημιουργηθεί ανάμεσα στις φτωχότερες και πλουσιότερες χώρες του κόσμου, φαίνονται να αυξάνονται χρόνο με το χρόνο.

Πιο συγκεκριμένα, η έκθεση του ΟΗΕ αναφέρει ότι πριν από περίπου 200 χρόνια, το 1820 συγκεκριμένα, η σχέση των πλουσιότερων προς τις φτωχότερες χώρες ήταν 1 προς 3. Εκατόν πενήντα χρόνια αργότερα, το 1973, η παραπάνω σχέση ήταν 1 προς 44, ενώ μόλις 20 χρόνια αργότερα διαμορφώθηκε σε 1 προς 72. [5]

Φυσικά οι παραπάνω υπολογισμοί είναι κατά προσέγγιση, αλλά αυτό δεν αναιρεί το γεγονός ότι το οικονομικό χάσμα μεταξύ πλουσίων και φτωχών χωρών διευρύνεται.

Οι παραπάνω διαφορές γίνονται ακόμα πιο έντονες αν συγκριθούν άτομα ή ομάδες ατόμων των διαφόρων χωρών. Σύμφωνα πάντα με την Έκθεση του ΟΗΕ, ο συνολικός πλούτος των 200 πλουσιότερων ανθρώπων πλησίασε το 1999 το ποσό του 1 τρις. δολαρίων, ενώ τον ίδιο χρόνο το εισόδημα 582 εκ. ανθρώπων στις φτωχές χώρες του πλανήτη ήταν περίπου 146 δις. δολάρια. [6]

Λαμβάνοντας πάντα στοιχεία από την ίδια έκθεση, παραθέτουμε τον *πίνακα 1* που ακολουθεί, ο οποίος παρουσιάζει διάφορα ποσοστά πληθυσμών που έχουν εισόδημα κάτω του επιπέδου φτώχειας.

<i>ΧΩΡΑ</i>	<i>ΠΟΣΟΣΤΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ (%)</i>
Η.Π.Α	14,1 %
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	14,4 %
ΒΡΕΤΑΝΙΑ	13,1 %
ΙΣΠΑΝΙΑ	21,1 %
ΡΩΣΙΑ	50 %
ΣΚΟΠΙΑ	60 %
ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ	63 %
<i>ΠΗΓΗ</i> : Εφημερίδα « ΕΘΝΟΣ » - Τίτλος άρθρου « Παγκοσμιοποίηση και φτώχεια » - 09 / 07 / 2000	

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 : « Ποσοστά πληθυσμών που έχουν εισόδημα κάτω του επιπέδου φτώχειας »

Φυσικά , θα πρέπει να τονίσουμε το γεγονός ότι η φτώχεια που παρατηρείται στις χώρες αυτές πρέπει να αποδοθεί και στην αποδιοργάνωση που υπέστησαν μετά την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού.

Είναι γεγονός όμως ότι οι διαφορές μεταξύ επιχειρήσεων μέσα στην ίδια χώρα ή γεωγραφική περιοχή ή ακόμα και την ίδια αγορά μπορούν και είναι ακόμη μεγαλύτερες απ'ότι οι διαφορές μεταξύ των χωρών του κόσμου. Στο ίδιο περιβάλλον και με παρόμοια δραστηριότητα, άλλες επιχειρήσεις πετυχαίνουν και άλλες σβήνουν. Αυτό βέβαια καταδुकνύει την σπουδαιότητα ενδογενών παραγόντων όπως η φύση της στρατηγικής, τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα και οι ικανότητες της κάθε επιχείρησης.

Προκειμένου να δείξουμε τον τρόπο με τον οποίο δημιουργούνται οι εντός των χωρών ανισότητες παραθέτουμε παρακάτω δυο παραδείγματα με γνωστές αμερικάνικες εταιρίες.

Το πρώτο αφορά την εταιρεία παραγωγής ηλεκτρικών ειδών **General Electric**. Η γνωστή αμερικάνικη εταιρεία έχει μεταφέρει την παραγωγή της σε χώρες με φθινό εργατικό δυναμικό, όπως το Μεξικό όπου απασχολεί 30.000 εργάτες. Επίσης οργανώνει την παραγωγή μηχανικών αεροσκαφών στην Ινδία, στη Βραζιλία και την Τουρκία, όπου απασχολεί πάνω από 300 μηχανικούς εκτός του ανειδίκευτου προσωπικού. Σύμφωνα μάλιστα με τις δηλώσεις ενός εκ'των διευθυντών της ένας από τους λόγους που την αναγκάζουν να βασίζεται στις χώρες αυτές είναι το γεγονός ότι η General Electric δεν μπορεί να είναι ανταγωνιστική στην παγκόσμια αγορά με κόστος εργασίας όπως είναι αυτό των Η.Π.Α. [7]

Το δεύτερο παράδειγμα αφορά την εταιρεία παραγωγής υαλοκαθαριστήρων αυτοκινήτων **Trico Products Corp.**, η οποία εδρεύει στο Μπάφαλο, πολιτεία της Νέας Υόρκης. Η εν λόγω επιχείρηση, στα μέσα της δεκαετίας του '80 μείωσε το εργατικό της δυναμικό κατά 2.200 άτομα και μετέφερε την παραγωγή της στο Μεξικό. Το 1995 απείλησε ότι θα κλείσει οριστικά το εργοστάσιο στην Αμερική, εκτός αν οι εργαζόμενοι δέχονταν μείωση μισθού κατά 13,5%, πράγμα που οι εργαζόμενοι δέχτηκαν προκειμένου να μείνουν άνεργοι. [8]

↓ 3.2.3. «Μείωση στην αγορά εργασίας κ' τους μισθούς»

Από τα δύο παραπάνω παραδείγματα προκύπτει ότι προκαλείται μείωση της ζήτησης εργασίας, χαμηλής κυρίως εξειδίκευσης, στις ανεπτυγμένες χώρες και μείωση μισθών λόγω της μεταφοράς της παραγωγής σε χώρες φθηνού εργατικού δυναμικού, στις οποίες δημιουργείται μεγαλύτερη ζήτηση εργασίας των ιδίων ειδικοτήτων. Αλλά στις χώρες αυτές οι ειδικότητες αυτές είναι συγκριτικά υψηλού επιπέδου. Έτσι δημιουργείται ένα χάσμα στις Η.Π.Α και ένα άλλο χάσμα στο Μεξικό.

Παρατηρούμε λοιπόν πως η παγκοσμιοποίηση επιδρά με τη σειρά της ακόμα και στην αγορά εργασίας, τόσο στις ανεπτυγμένες όσο και στις υποανάπτυκτες χώρες.

Στις μεν ανεπτυγμένες χώρες έχει παρατηρηθεί κατά πρώτον ότι όσοι χάνουν τη δουλειά τους και βρίσκουν μια νέα, υφίστανται μια μείωση μισθού, περίπου 6 % κατά μέσο όρο. Και δεύτερον, το συνδικαλιστικό κίνημα δέχεται ισχυρότατες πιέσεις και χάνει μέλη διότι κάθε προσπάθεια ενίσχυσης της δύναμης των εργατικών σωματείων αντιμετωπίζεται πλέον «αποτελεσματικά» υπό την απειλή της μεταφοράς της παραγωγής σε άλλη χώρα.

Αντίστοιχα και οι υποανάπτυκτες χώρες, οι οποίες προσπαθούν να προσελκύσουν τις βιομηχανίες των ανεπτυγμένων χωρών, υφίστανται συνέπειες από την επιρροή της παγκοσμιοποίησης στην αγορά εργασίας. Η απροθυμία τήρησης των εργατικών νόμων και η περιφρόνηση της νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος είναι δύο εξ'αυτών.

Φυσικά αυτού του είδους η εσωτερική ανισότητα δεν θα μπορούσε να λείπει και από τα ελληνικά δεδομένα. Διότι αναξάρτητα από το γεγονός ότι πολλά ελληνικά επιχειρηματικά σχήματα έχουν κατορθώσει να ενταχθούν επιτυχώς στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης, υπάρχουν και πολλές ακόμα επιχειρήσεις – μικρές ή μικρομεσαίες – οι οποίες αν διατηρήσουν την παρούσα τους μορφή δεν θα καταφέρουν να παραμείνουν απρόσβλητες από το διεθνή ανταγωνισμό. Αντιθέτως θα δούν τις αγορές τους να συρρικνώνονται και τον ζωτικό τους χώρο να περιορίζεται.

Σύμφωνα με μια μελέτη του ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης) σχετικά με τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, ένα μεγάλο ποσοστό επιχειρήσεων βρίσκεται σε κίνδυνο και θα αντιμετωπίσει ιδιαίτερα προβλήματα προσαρμογής. Ενδεικτικά αναφέρει ότι το 2005 το 40% περίπου των επιχειρήσεων είναι απίθανο να επιβιώσει με την παρούσα τους μορφή χωρίς σημαντικές αλλαγές στο κόστος, στην ποιότητα των προϊόντων και τις διοικητικές πρακτικές.

Οι κυριότεροι παράγοντες που χαρακτηρίζουν την τυπική ελληνική επιχείρηση και αναστέλλουν έως ένα μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη και εξέλιξή τους είναι οι εξής :

I. Το μικρό μέγεθος για το εξελισσόμενο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον

Είναι γεγονός ότι οι περισσότερες ελληνικές επιχειρήσεις λειτουργούν σε τοπικό επίπεδο και έχουν περιορισμένες δυνατότητες ανάπτυξης. Κάτω από τέτοιες συνθήκες, θα αντιμετωπίσουν ιδιαίτερες δυσκολίες ως προς το να ανταγωνιστούν σε ίση βάση με πραγματικά παγκοσμιοποιημένες επιχειρήσεις, εκτός αν βρουν και εφαρμόσουν ειδικές στρατηγικές. Οι μεγάλοι ανταγωνιστές τους δαπανούν ιδιαίτερα υψηλά ποσά για ανάπτυξη νέων προϊόντων, τεχνολογία και έρευνα αγοράς. Ταυτόχρονα λόγω της διασποράς τους έχουν πρόσβαση σε πολλές αγορές και αποκτούν νέες ιδέες μέσω της επαφής τους με πελάτες διαφορετικών απαιτήσεων και πολιτισμικών χαρακτηριστικών.

II. Μικρή χρήση σύγχρονων τεχνικών management

Το ελληνικό management, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι δεν έχει ακόμα φτάσει σ'ένα υψηλό επίπεδο εκσυγχρονισμού και εφαρμογής επιστημονικών μεθόδων και τεχνικών.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημάνουμε το γεγονός ότι ο Έλληνας manager μπορεί να γνωρίζει τα σύγχρονα εργαλεία και τις τελευταίες τεχνικές management, αλλά υστερεί στην εφαρμογή τους. Βέβαια είναι αλήθεια ότι υπάρχουν μεγάλες διαφορές στην άσκηση διοίκησης από επιχείρηση σε επιχείρηση.

Σε πολλούς χώρους επικρατεί επαγγελματικό management που δεν έχει τίποτα να ζηλέψει από αυτό άλλων ανεπτυγμένων χωρών, π.χ της Αγγλίας, Γαλλίας ή των Ηνωμένων Πολιτειών. Σε άλλους όμως επικρατούν ακόμη παραδοσιακά πρότυπα χωρίς σύγχρονη προσέγγιση γεγονός που εμποδίζει τις επιχειρήσεις που τα ακολουθούν να εξελίσσονται και να αναπτύσσονται.

III. Υστέρηση σε τεχνολογία και καινοτομία

Λόγω του μικρού τους μεγέθους, ένα σημαντικό μεγάλο μέρος των ελληνικών επιχειρήσεων δεν μπορούν να δαπανήσουν σημαντικά ποσά σε έρευνα και τεχνολογία ώστε να παράγουν νέα και τεχνολογικά προηγμένα προϊόντα. Τα ποσά είναι μικρά συγκρινόμενα με τα αντίστοιχα μεγάλων πολυεθνικών. Σημαντικό όμως ανασταλτικό παράγοντα αποτελεί και ο σχετικά στενός προσανατολισμός της τεχνολογίας.

Γενικότερα στην Ελλάδα δίδεται ιδιαίτερη έμφαση προς τις τεχνολογίες προσφοράς και όχι προς τις τεχνολογίες ζήτησης, δηλαδή σε ευρύτερες καινοτομίες που αφορούν τη σύλληψη στρατηγικής σε όλη την αλυσίδα της αξίας και τις ιδιαίτερες απαιτήσεις συγκεκριμένων τμημάτων της αγοράς.

IV. Υστέρηση στο σχεδιασμό προϊόντων και το marketing

Χαρακτηριστική είναι η υστέρηση πολλών ελληνικών προϊόντων σε θέματα ποιότητας, σχεδιασμού, συσκευασίας και marketing.

Ιδιαίτερα έντονη είναι η έλλειψη επωνύμων προϊόντων καθώς και η σχετική αδυναμία να αξιοποιηθούν διεθνώς ορισμένα παραδοσιακά χαρακτηριστικά των ελληνικών προϊόντων που τα κάνουν μοναδικά και θα μπορούσαν να στηρίξουν μια ανταγωνιστική πολιτική σε παγκόσμιο επίπεδο.

Είναι γεγονός ότι ο ανταγωνισμός φέρνει το μέσο επίπεδο ποιότητας όλο και πιο ψηλά και για να διαφοροποιηθεί η επιχείρηση πρέπει διαρκώς να ξεπερνά τις προσδοκίες των πελατών της σε χαρακτηριστικά σχεδίασης, εξατομίκευσης, υποστήριξης του πελάτη και καινοτομικών υπηρεσιών.

I. Ανταγωνιστική στρατηγική με εγχώρια και όχι διεθνή προοπτική

Οι σύγχρονες τεχνολογίες και η παγκοσμιοποίηση των αγορών προσφέρουν στις μεγάλες επιχειρήσεις τη δυνατότητα μαζικής παραγωγής τυποποιημένων προϊόντων σε χαμηλό κόστος. Επιπλέον επεκτείνονται στην παραγωγή προϊόντων προσαρμοσμένων στις ανάγκες ειδικών πελατών, περιορίζοντας έτσι την αγορά αυτών που διαθέτουν στρατηγική εξειδίκευσης στην ικανοποίηση ειδικών αναγκών. Κατά συνέπεια, αν παρ'ελπίδα εξαιρεθούν τυποποιημένα προϊόντα και υπηρεσίες, καθώς και προϊόντα υψηλής τεχνολογίας, απομένει σε χώρες όπως είναι η Ελλάδα ζωτικός χώρος για μη τυποποιημένα προϊόντα ή υπηρεσίες σε κλάδους όχι υψηλής τεχνολογίας.

✦ 3.2.4. «Αύξηση παιδικής εργασίας»

Συνεχίζοντας με τις συνέπειες της παγκοσμιοποίησης θα ασχοληθούμε με μια , η οποία μάλιστα φανερώνει και τις κοινωνικές προεκτάσεις της παγκοσμιοποίησης στη διεύρυνση του οικονομικού χάσματος μεταξύ πλουσίων και φτωχών χωρών , όπως αναφέραμε και στο ξεκίνημα αυτής της ενότητας και αφορά την αύξηση της παιδικής εργασίας με εξευτελιστικούς μισθούς.

Αν αναλογιστούμε το γεγονός ότι διανύουμε τον 21^ο αιώνα , μια εποχή η οποία χαρακτηρίζεται από ταχύτατες αλλαγές και εξελίξεις , με την τεχνολογία να βρίσκεται σε ιδιαίτερη έξαρση , το γεγονός ότι κάθε λεπτό πεθαίνουν 25 παιδιά από αστία είναι μάλλον ανησυχητικό.

Επιπρόσθετα , οι στατιστικές δείχνουν ότι 250 εκ. αγοράκια και κοριτσάκια σε όλο τον κόσμο , ηλικίας 5-14 χρόνων παραμορφώνουν τα χέρια τους ράβοντας μπάλες και κόβοντας διαμάντια.

Ότι της ίδιας ηλικίας παιδάκια πωλούνται στα χαρέμια των αραβικών κρατών ή στους δρόμους της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής τη στιγμή που κάποια άλλα ξεφορτώνουν τούβλα στο Νεπάλ για 70 δρχ. σε κάθε 100 διαδρομές μεταξύ του φορτηγού και του γιαπιού.

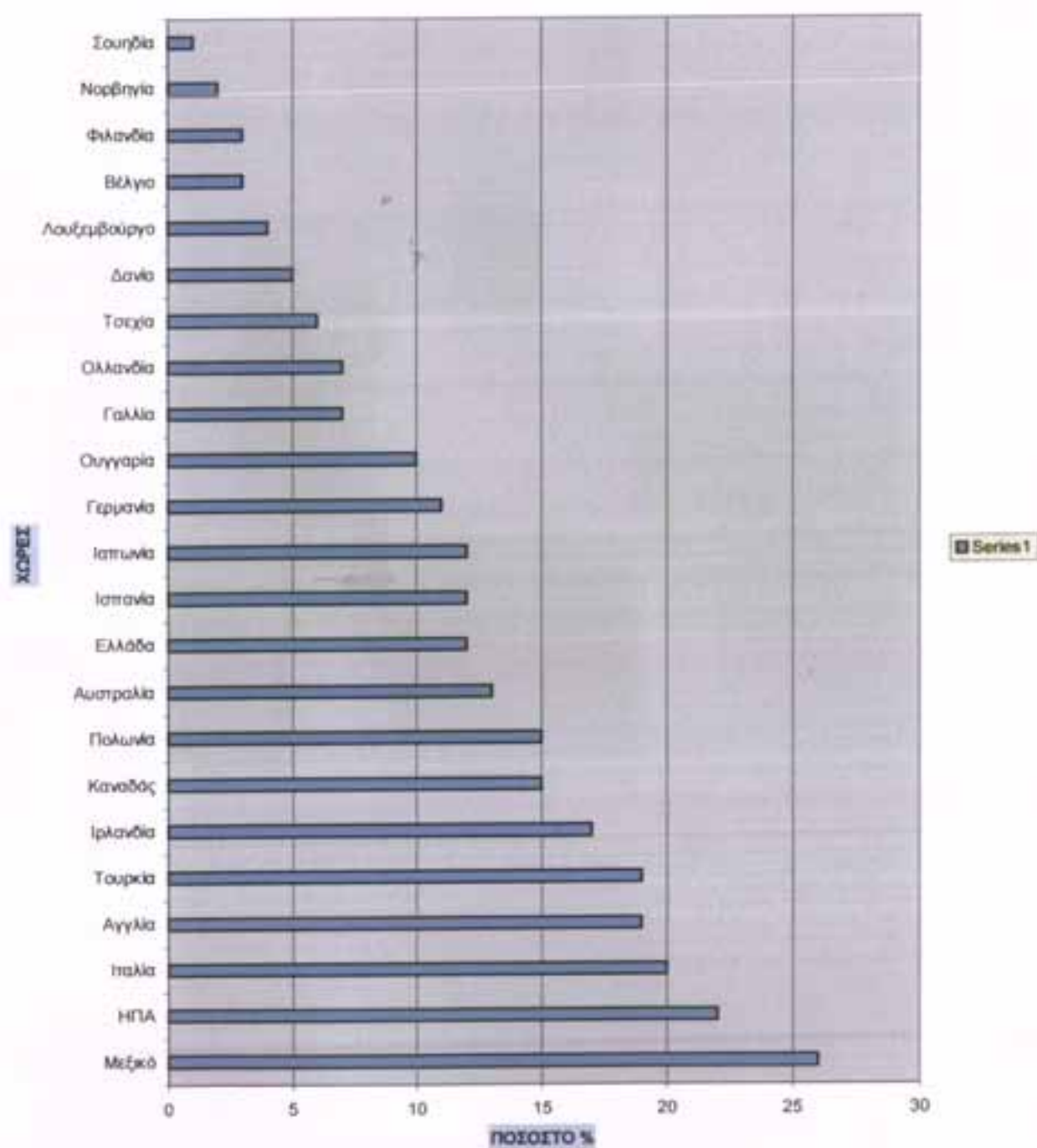
Σύμφωνα με το Υπουργείο Εργασίας των Η.Π.Α , 5 εκ. παιδιά , κυρίως μεταναστών από τη Λατινική Αμερική εργάζονται οικοδομώντας το λεγόμενο « αμερικάνικο θαύμα » , ενώ στα αγροκτήματα του κράτους της Καλιφόρνια , 500.000 παιδιά από 5 έως 12 ετών δουλεύουν για δυο δολάρια , 12 ώρες την ημέρα κάτω από τεχνητές βροχές εντομοκτόνων.

Σύμφωνα επίσης με στατιστικές της μεγαλύτερης εταιρείας προστασίας των παιδιών όλου του κόσμου, την *Unicef*, υπάρχουν 1 δις. φτωχά παιδιά και ένα στα δύο εργάζεται στην κυριολεξία για ένα πιάτο φαγητό στις βιομηχανίες που παράγουν προϊόντα, τα οποία εξάγουν στη συνέχεια σε χώρες της Δύσης.

Και βέβαια, η Benetton δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι χειρότερη από τη Nike, τη Fiat, την Adidas κλπ γιατί πολύ απλά όλοι ακολουθούν τους νόμους της ελεύθερης αγοράς, μεταφέροντας την παραγωγή τους εκεί όπου το κόστος εργασίας είναι χαμηλότερο και τα δικαιώματα εργασίας ελάχιστα ή ανύπαρκτα.

Προκειμένου να έχουμε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα του προβλήματος της παιδικής φτώχειας παραθέτουμε διαγραμματική απεικόνιση του ποσοστού των παιδιών που ζούν σε συνθήκες φτώχειας σε παγκόσμιο επίπεδο (*σχεδιάγραμμα 2*).

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

ΠΗΓΗ: ΕΡΕΥΝΑ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
(εφημερίδα **ΕΘΝΟΣ** / 27.07.01)

Σύμφωνα με το παραπάνω διάγραμμα, σε ότι αφορά το ποσοστό της παιδικής διαβίωσης σε σχέση με τη φτώχεια, στην Ελλάδα κυμαίνεται γύρω στο 12%. Το αντίστοιχο ποσοστό διπλασιάζεται στο Μεξικό (25%), ενώ διατηρείται σε εξαιρετικά υψηλά επίπεδα στις ΗΠΑ, την Ιταλία και τη Μεγάλη Βρετανία, όπου κυμαίνεται από 19% έως 23%. Αντιθέτως, σε καλύτερη θέση βρίσκονται οι χώρες της Βόρειας Ευρώπης αλλά και ορισμένα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης, όπως για παράδειγμα η Ουγγαρία και η Τσεχία.

✦ 3.2.5. «Εκπαίδευση»

Συνεχίζοντας την μελέτη μας σχετικά με τις αρνητικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης στις οικονομίες και τις διάφορες κοινωνίες, κρίνουμε σκόπιμο να εξετάσουμε και το πώς επιδρά πάνω σε ένα ακόμη ισχυρό θεσμό όπως είναι η εκπαίδευση κυρίως στην Ελλάδα.

Είναι γεγονός ότι κάθε επιδίωξη του εκάστοτε Υπουργού Παιδείας να μεταρρυθμίσει τμήματα του εκπαιδευτικού συστήματος συνοδεύεται, τις περισσότερες φορές, από μια αναφορά της αντίστοιχης κατάστασης που επικρατεί σε άλλες χώρες, κυρίως της Ευρώπης. Και βέβαια θεωρούμε πολύ σημαντικό το να γνωρίζουμε μέσα σε ποιες συνθήκες και με ποια φιλοσοφία άλλες χώρες οδηγούνται στην υιοθέτηση συγκεκριμένων εκπαιδευτικών μέτρων. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να μας βοηθήσει στο να διορθώσουμε πιθανές δικές μας αρρυθμίες και να προβλέψουμε τις ανεπιθύμητες συνέπειες που μπορεί να έχει η εφαρμογή νέων μέτρων.

Σ' αυτό ακριβώς το σημείο κάνει την εμφάνισή του το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας, το οποίο χρησιμοποιείται για μικρές ή μεγάλες αλλαγές στα ήδη ισχύοντα εκπαιδευτικά συστήματα των εθνικών κρατών.

Η επικρατούσα άποψη είναι ότι για να επιβιώσει η εθνική οικονομία χρειάζεται μεταρρύθμιση όλων των θεσμών προς την κατεύθυνση της πλήρους ενίσχυσής της. Σύμφωνα λοιπόν με αυτή την πεποίθηση και δεδομένου ότι η εκπαίδευση αποτελεί παράγοντα ενίσχυσης της οικονομίας, είναι κοινωνικά θεμιτή η προσαρμογή της εκπαίδευσης στα δεδομένα και τις ανάγκες της οικονομίας.

Οι αλλαγές που επιφέρει αυτή η λογική έχουν να κάνουν με την εισαγωγή νέων γνωστικών αντικειμένων και την τροποποίηση του περιεχομένου των παλιών.

Επιπρόσθετα γίνονται αλλαγές και στο τρόπο αξιολόγησης και διδασκαλίας, εφόσον θεωρείται ότι ορισμένες ικανότητες και τρόποι συμπεριφοράς, που θεωρούνται απαραίτητοι για την μελλοντική αγορά εργασίας, αναπτύσσονται ήδη στο σχολείο ως αποτέλεσμα του τρόπου διδασκαλίας και μάθησης.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι ως κινητήρια δύναμη της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης εμφανίζεται η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και πιο συγκεκριμένα οι οικονομικοί παράγοντες. Έτσι δεν θα πρέπει να μας ξαφνιάζει το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας, όσον αφορά την παιδεία, ακούγονται με μεγαλύτερη προσοχή οι απόψεις που εκφράζουν οι εργοδότες και λιγότερο οι απόψεις που εκφράζουν οι εκπαιδευτικοί. Με την ίδια λογική, σημαντικότερο ρόλο φαίνεται να παίζουν τα οικονομικά περιοδικά και τα ένθετα των οικονομικών εφημερίδων στη διαμόρφωση του εκπαιδευτικού και παιδαγωγικού λόγου σε σχέση με τα εξειδικευμένα εκπαιδευτικά περιοδικά.

Σε μια εποχή όπου η εξειδίκευση σε όλους τους τομείς παίζει ιδιαίτερο ρόλο, η ευκολία με την οποία παραγκωνίζονται οι ειδικές γνώσεις και χρησιμοποιούνται απλοϊκές απόψεις ως βάση για αναγκαίες αλλαγές μπορεί να οδηγήσει σε ένα αμφίβολο αποτέλεσμα.

Αυτό συμβαίνει διότι οποιαδήποτε παρέμβαση πρέπει να γίνεται μετά από ορθή αξιολόγηση τόσο της δεδομένης εκπαιδευτικής πολιτικής που ακολουθείται, όσο και των συνεπειών που μπορεί να εμφανιστούν από την εφαρμογή της επιδιωκόμενης πολιτικής.

Κάτι τέτοιο όμως κρίνεται δύσκολο αν γίνει πάνω στη βάση της προσωπικής άποψης του κάθε εργοδότη ή δήθεν ειδικού, του οποίου μοναδική επιδίωξη είναι η αύξηση της παραγωγικότητας και του κέρδους.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθούμε και σ'ένα ακόμα φαινόμενο που συνδυάζει τις έννοιες «παγκοσμιοποίηση» και «εκπαίδευση» και αφορά την τάση να «παγκοσμιοποιηθεί» η φιλοσοφία που διέπει τα εκπαιδευτικά συστήματα. Έτσι όλο και περισσότερο κατασκευάζονται μοντέλα διδασκαλίας σύμφωνα με έννοιες και υποδείγματα αντίληψης του κόσμου που κυριαρχούν σε άλλους χώρους της κοινωνικής ζωής, ιδιαίτερα της οικονομίας.

Κινητήριος δύναμη αυτού του φαινομένου είναι διάφοροι διεθνείς οργανισμοί, οι οποίοι προωθούν στην εκπαίδευση μοντέλα που θεωρούνται επιτυχημένα και αποδοτικά στο χώρο της οικονομίας. Κάτι τέτοιο ισχύει ιδιαίτερα στους τομείς της οργάνωσης του εκπαιδευτικού συστήματος, της αξιολόγησης, της εκπαίδευσης καθώς και της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών.

Με τον τρόπο αυτό όμως δικαιολογείται και το γεγονός ότι η μέχρι τώρα επάξια θέση που κατείχε η απόκτηση ενός πτυχίου από κάποιο αναγνωρισμένο εκπαιδευτικό ίδρυμα, στο μυαλό και τη λογική όλων των μαθητών και σπουδαστών έχει πλέον αντικατασταθεί από την άμεση ανάγκη για την απόκτηση κάποιου πρόσθετου μεταπτυχιακού τίτλου, το γνωστό σε όλους master. Η πεποίθηση ότι ένας τέτοιος τίτλος μπορεί και εξασφαλίζει στους κατόχους του σημαντικό πλεονέκτημα στην αγορά εργασίας, έναντι εκείνων που δεν το διαθέτουν έχει γίνει μέρος της ζωής μας.

Φυσικά ο σκοπός μας δεν είναι καταρίψουμε αυτή την αντίληψη, μιας και η ανταγωνιστικότητα στη μάχη για εξεύρεση μιας θέσης καθώς και οι εργασιακές αξιώσεις έχουν πλέον διαμορφωθεί με τέτοιο τρόπο που αποδυναμώνουν σταδιακά τον πανεπιστημιακό τίτλο και κάνουν τον μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών ακόμα πιο αναγκαίο και την απόκτηση αυτού απαραίτητη, έστω και για τους τύπους.

Εξάλλου πρέπει να παραδεχτούμε και μια αλήθεια, ότι στο εξωτερικό είναι έτσι διαμορφωμένη η εκπαίδευση που οι τίτλοι δεν «χαρίζονται» αλλά αποκτώνται με πολλή προσπάθεια. Και βέβαια οι οικονομικές απολαβές και η ανέλιξη στη σκάλα της ιεραρχίας είναι η «επιβραβευση» των σπουδών από την πλευρά των εταιρειών.

Ας μην ξεχνάμε όμως το γεγονός ότι ήδη είναι πολλοί εκείνοι που παρά την πληθώρα των διπλωμάτων και τίτλων που διαθέτουν, εξακολουθούν να ανήκουν στην «υπο ανεύρεση εργασίας» ομάδα, μιας και η απόσταση από την θεωρία της υπεροχής στην πραγματικότητα της εργασίας και του σκληρού ανταγωνισμού είναι μεγάλη.

Αν δώσουμε ιδιαίτερη προσοχή στα παραπάνω γεγονότα θα αντιληφθούμε ότι πίσω από όλες αυτές τις ενέργειες υπάρχουν κριτήρια τα οποία ισχύουν παγκοσμίως και προέρχονται κυρίως από τον χώρο της οικονομίας. Με τον τρόπο αυτό όμως το εκπαιδευτικό σύστημα τείνει να πάρει τη μορφή επιχειρηματικής οντότητας με όλα τα χαρακτηριστικά και συνεπώς όλα τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα που μπορεί αυτή να παρουσιάσει.

Όλες οι παραπάνω μεταρρυθμίσεις όμως, δεν έχουν μονάχα κοινωνικές επιπτώσεις. Είναι σημαντικό να υπογραμμίσουμε το γεγονός ότι οι αλλαγές που στηρίζονται σε μια καθαρά οικονομική λογική, επιφέρουν σοβαρές αρρυθμίες σ'ένα εκπαιδευτικό σύστημα, όπως είναι για παράδειγμα το δικό μας και όχι μόνο.

Αυτό συμβαίνει διότι το εκπαιδευτικό σύστημα της εκάστοτε χώρας βασίζεται από τη μια πάνω σε ορισμένες αξίες και αντιλήψεις, η υποτίμηση των οποίων καταδικάζει σε αποτυχία οποιαδήποτε μεταρρύθμιση, και από την άλλη σε μια συγκεκριμένη παράδοση, η οποία μπορεί βαθμιαία να εξελιχθεί προς άλλα πρότυπα, αλλά σίγουρα κάτι τέτοιο δεν μπορεί να συμβεί από τη μια μέρα στην άλλη.

Συνεπώς, η παγκοσμιοποίηση μπορεί να αποτελεί αιτία για να ενδιαφερθούμε με πιο μεταρρυθμιστική διάθεση προς τα εκπαιδευτικά πράγματα, αλλά είναι κάτι που θα πρέπει να γίνει με ιδιαίτερη προσοχή δίχως προχειρότητες.

✦ 3.2.6. «Τεχνολογία»

Συνεχίζοντας την μελέτη μας γύρω από τις αρνητικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης κρίνουμε απαραίτητο να αναφερθούμε και στο επίσης πολυσυζητημένο φαινόμενο της τεχνολογίας, την οποία συναντήσαμε και κατά την διαπραγμάτευση των θετικών συνεπειών.

Και ενώ η σημασία της μπορεί να είναι ιδιαίτερα ευεργετική, είναι αναμφισβήτητο το γεγονός ότι υπάρχει και η άλλη πλευρά του νομίσματος. Με τον τρόπο αυτό λοιπόν οι νέες τεχνολογίες της πληροφορίας και των νέων δικτύων επικοινωνίας μπορεί από τη μια να οργανώνουν τη ζωή μας και να μας παρέχουν μοναδικές ευκολίες, αλλά από την άλλη οδηγούν στην αποξένωση των ατόμων. Τα κινητά τηλέφωνα και οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές εξασφαλίζουν την από απόσταση επικοινωνία, γεγονός που εκμηδενίζει την ανθρώπινη επικοινωνία και την προσωπική επαφή.

✦ 3.2.7. «Περιβάλλον»

Επιπρόσθετα, όπως αναφέραμε και παραπάνω για πολλούς η αλόγιστη χρήση της τεχνολογίας αποτελεί την βασικότερη αιτία μόλυνσης και καταστροφής του περιβάλλοντος. Οργανώσεις όπως είναι η GREENPEACE, τα μέλη της οποίας έχουν αφιερώσει κυριολεκτικά το έργο τους στην προστασία του περιβάλλοντος, διαδηλώνουν εδώ και πολλά χρόνια για τις καταστροφικές συνέπειες της τεχνολογίας στο οικοσύστημά μας. Η έκδοση μάλιστα κατά καιρούς φωτογραφιών και άρθρων στα οποία παρουσιάζουν όλα τα εγκλήματα, όπως τα αποκαλούν, εναντίον της φύσης είναι πολλές φορές ανατριχιαστικά, αλλά δυστυχώς για εμάς αποτελούν μια αντανάκλαση της πραγματικότητας. Και βέβαια το κακό δεν σταματάει εδώ από τη στιγμή που θεωρούν ότι στο μέλλον τα αποτελέσματα θα είναι ακόμα πιο καταστροφικά.

Χαρακτηριστικό είναι το ήδη στους περισσότερους γνωστό φαινόμενο της αύξησης της θερμοκρασίας του περιβάλλοντος κατά 2 βαθμούς κελσίου, εξαιτίας της υπερβολικής χρήσης των κλιματιστικών, ιδιαίτερα κατά τους θερινούς μήνες.

✦ 3.2.8. «Απασχόληση-Ανεργία»

Ολοκληρώνοντας, και στην προσπάθειά μας να είμαστε όσο το δυνατόν πιο αντικειμενικοί με το θέμα της τεχνολογίας, ως απόρροια της παγκοσμιοποίησης, θεωρούμε αναγκαία την αναφορά μας και στις αρνητικές επιδράσεις αυτής και στο θέμα της απασχόλησης. Βέβαια, η αναφορά μας είναι καθαρά επιγραμματική μιας και στην συνέχεια της εργασίας μας θα εξετάσουμε το θέμα ακόμα πιο λεπτομερειακά. Έτσι λοιπόν, διαπιστώνουμε ότι η απασχόληση δέχεται και αρνητικές επιδράσεις από την τεχνολογία, από τη στιγμή που καταστρέφει χιλιάδες θέσεις εργασίας, ειδικότερα αυτές των ανειδίκευτων εργατών ή εργαζόμενων των οποίων οι δεξιότητες παύουν να είναι σε ζήτηση.

Παράλληλα , εμφανίζονται και προβλήματα χρόνιας ανεργίας , προβλήματα απαξίωσης των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού καθώς επίσης και κίνδυνοι νέων κοινωνικών αποκλεισμών. Τέλος , αυξάνονται οι πιέσεις για προσαρμογή και αναδιάρθρωση των οικονομιών , πιέσεις οι οποίες θίγουν εργαζόμενους και κάνουν τις επιχειρήσεις πιο ευάλωτες στον διεθνή ανταγωνισμό.

Σε αυτό το σημείο και ολοκληρώνοντας την αναφορά μας γύρω από την επίδραση της τεχνολογίας στην ανθρώπινη δραστηριότητα κρίνουμε σκόπιμο να κάνουμε μια παρατήρηση.

Η τεχνολογία είναι ένα θέμα το οποίο ξεκινάει από τον άνθρωπο , κινείται με άξονα τον άνθρωπο και καταλήγει πάλι σε αυτόν. Από τη στιγμή λοιπόν που το ίδιο το άτομο είναι ο κινητήριος μοχλός της , ίσως θα έπρεπε να αναλογιστεί την ευθύνη που έχει απέναντι στον ίδιο του τον εαυτό όταν σπαταλάει άσκοπα ενέργεια , όταν επιτρέπει την λειτουργία μιας εργοστασιακής μονάδας που δεν πληρεί τους κανονισμούς ασφάλειας και προστασίας του περιβάλλοντος , ή ακόμα όταν μετατρέπει έναν υπολογιστή από μέσο εξυπηρέτησης του εργαζόμενου σε αντικείμενο πλήρους αντικατάστασης αυτού.

Η αλήθεια είναι πως η πρόοδος στον τομέα της τεχνολογίας είναι τεράστια και έχει δώσει στον άνθρωπο πολλά και χρήσιμα εργαλεία τα οποία σκοπό έχουν τη βελτίωση της ζωής του.

Ίσως είναι λοιπόν στο χέρι του να τα χρησιμοποιήσει με μακροπρόθεσμο όφελος αντί να αδιαφορεί και να ελπίζει στο εφήμερο κέρδος που του προσφέρει αυτή του η αδιαφορία. Γιατί είναι το πλέον βολικό να αδιαφορούμε και να ρίχνουμε το βάρος σε μια «τεχνολογία» αλλά σε μια τέτοια περίπτωση κρυβόμαστε κυριολεκτικά πίσω από το δάχτυλό μας από τη στιγμή που υπεύθυνοι για ότι μας συμβαίνει είμαστε εμείς και κανένας άλλος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΑΡΑΠΟΜΠΩΝ & ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ 3ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- [1] « Παγκοσμιοποίηση και στρατηγικές ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών επιχειρήσεων ».
- [2] Εφημερίδα « Ναυτεμπορική », « Παναμερικάνικη Συμφωνία » - 24 / 04 / 2001
- [3] « Παγκοσμιοποίηση και στρατηγικές ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών επιχειρήσεων ».
- [4] Εφημερίδα « Ναυτεμπορική », « Το 16^ο Πανευρωπαϊκό Συνέδριο για τις μουσικές του κόσμου » - 04 / 05 / 2001.
- [5], [6], [7], [8] Λιανός Π. Θεόδωρος , « Παγκοσμιοποίηση και φτώχεια » , εφημερίδα « ΤΟ ΒΗΜΑ » - 09 / 07 / 2000.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ 1 : Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο , οι «λόγοι διεθνοποίησης των Ελληνικών επιχειρήσεων» καθώς και τα επιμέρους παραδείγματα των ελληνικών επιχειρήσεων που εντάχθηκαν στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης αντλήθηκαν από το περιοδικό του Ινστιτούτου Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων «Αγορά χωρίς σύνορα» , τίτλος άρθρου «Λόγοι και στρατηγικές διεθνοποίησης και οι Ελληνικές επιχειρήσεις» όνομα συγγραφέως Χατζηδημητρίου Γιάννης , Τόμος περιοδικού 3 – Τεύχος 2 Έτος 1997.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ 2 : Οι πληροφορίες που αφορούν τους «παράγοντες που χαρακτηρίζουν την ελληνική επιχείρηση και αναστέλλουν την ανάπτυξη και εξέλιξη αυτών» αντλήθηκαν από το άρθρο «Παγκοσμιοποίηση και στρατηγικές ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών επιχειρήσεων» .

ΣΗΜΕΙΩΣΗ 3 : Οι πληροφορίες που αφορούν την «αύξηση της παιδικής εργασίας» αντλήθηκαν από την εφημερίδα «ΤΟ ΒΗΜΑ» , τίτλος άρθρου « Παγκοσμιοποίηση των παιδιών » , όνομα συγγραφέως Μουλόπουλος Βασίλης – 18 / 10 / 1998.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ 4 : Τα στοιχεία που σχετίζονται με την « Εκπαίδευση » αντλήθησαν από την εφημερίδα « ΑΥΓΗ » , τίτλος άρθρου « Παγκοσμιοποίηση και εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις » , όνομα συγγραφέως Τσιάκαλος Γεώργιος – 02 / 03 / 2001.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

✦ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στα κεφάλαια που προηγήθησαν και στην προσπάθειά μας να αναλύσουμε όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένα το ιδιαίτερα πολύπλοκο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, διαπιστώσαμε ότι οι επιρροές του ποικίλλουν και καλύπτουν τόσο θετικά όσο και αρνητικά τους περισσότερους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Τόσο οι οικονομικοί, πολιτικοί, πολιτιστικοί και κοινωνικοί φορείς μιας χώρας όσο και τα άτομα μεμονωμένα επηρεάζονται άμεσα και έμμεσα από την πολυσυζητημένη πλέον παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, που αντιμετωπίζεται πλέον ως ο «μεσολαβητής» για την εισαγωγή νέων τεχνολογιών σε μια χώρα, για την οικονομική αναδιάρθρωση αυτής - με την φιλελευθεροποίηση του παγκόσμιου εμπορίου και τις συγχωνεύσεις μικρών σχετικά εταιρειών με πολυεθνικές - για την ευρύτερη επαφή των διαφόρων λαών και την μεταξύ τους ανταλλαγή πολιτιστικών ιδεών, για την άνοδο του βιοτικού επιπέδου των ατόμων κλπ.

Η άλλη όψη όμως του νομίσματος φέρει την παγκοσμιοποίηση ως εκείνο τον παράγοντα που έχει μεταβάλλει τη ζωή των ανθρώπων σε ένα διαρκή αγώνα για την επιβίωση του αδύναμου σε ένα χώρο που ο οικονομικά και τεχνολογικά ισχυρότερος επικρατεί. Τα ανησυχητικά επίπεδα φτώχειας σε συνάρτηση με τις οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες των ατόμων, είτε αυτά ανήκουν στην ίδια χώρα είτε όχι μεταβάλλουν την παγκοσμιοποίηση σε τροχοπέδη για την ορθή ανάπτυξη των διαφόρων κοινωνιών.

Η υπέρμετρη και σε ορισμένες περιπτώσεις αλόγιστη χρήση της τεχνολογίας, ως απόρροια της παγκοσμιοποίησης, έχει επηρεάσει τη ζωή των ανθρώπων καθώς και το περιβάλλον που ζούν με πολλούς τρόπους.

Το περιβάλλον κινδυνεύει στο όνομα της βιομηχανικής παραγωγής ενώ το ανθρώπινο χέρι αντικαθιστάται με ιδιαίτερη ευκολία από υπολογιστές και μηχανές οι οποίες με 10 πλήκτρα λειτουργούν σαν 100 ανθρώπινα χέρια, με αποτέλεσμα η ανεργία να αυξάνεται με αλματώδεις ρυθμούς μετατρέποντας την απασχόληση σε ένα οικονομικοκοινωνικό φαινόμενο το οποίο περνάει μια έντονη κρίση.

Αυτή η τελευταία μας αναφορά που σχετίζεται με την απασχόληση πρόκειται να αποτελέσει και το αντικείμενο πάνω στο οποίο θα εστιάσουμε την προσοχή μας στη συνέχεια της εργασίας μας.

Ο σκοπός μας είναι να εξετάσουμε την απασχόληση ως ένα φαινόμενο της σύγχρονης κοινωνίας, να μελετήσουμε την εξέλιξή της μέσα στα πλαίσια αυτής με το πέρασμα του χρόνου καθώς και την επιρροή που μπορεί να έχει επάνω της η παγκοσμιοποίηση σε θετικό αλλά και αρνητικό επίπεδο.

↓ ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ...

Αν κοιτάξουμε σε ένα οποιοδήποτε ορθογραφικό και ετυμολογικό λεξικό εννοιών, η ερμηνεία του ουσιαστικού « απασχόληση » είναι « η ενέργεια και το αποτέλεσμα του ρήματος απασχολώ και απασχολούμαι ». Στη συνέχεια, εξετάζοντας τα δύο αυτά ρήματα θα διαπιστώσουμε ότι η ερμηνεία τους έχει να κάνει με την παροχή εργασίας, καθώς και με την ανάγκη του ανθρώπου να καταγίνεται με κάτι που να του προσφέρει οικονομική αλλά και ηθική ικανοποίηση.

Είναι βέβαια γεγονός ότι εδώ και αρκετά χρόνια, η οικονομική ικανοποίηση προέχει της ηθικής, από τη στιγμή που το χρήμα έχει μετατραπεί στο κυριότερο μέσο επιβίωσης του ανθρώπου. Φυσικά υπάρχει και μια άλλη μορφή απασχόλησης, της οποίας ο σκοπός δεν είναι τόσο το χρήμα αλλά η καθαρά ψυχική ανάγκη του ατόμου να ασχολείται με κάτι προκειμένου να περνάει δημιουργικά τον ελεύθερο χρόνο του. Φυσικά μιλάμε για τα γνωστά σε όλους « χόμπυ » τα οποία αποτελούν ένα είδος απασχόλησης, αλλά η απουσία τους από τη ζωή του ατόμου μπορεί να την κάνουν λιγότερο δημιουργική και πνευματικά ανεπαρκή αλλά σε καμία περίπτωση δεν προκαλεί έλλειψη οικονομικών πόρων και χαμηλού επιπέδου διαβίωση. Εμείς λοιπόν θα εξετάσουμε την καθαρά οικονομική μορφή της απασχόλησης μιας και αυτή είναι που ενδιαφέρει περισσότερο τις κοινωνίες και τα άτομα που τις απαρτίζουν.

Είναι γεγονός πως ο άνθρωπος ανα τα έτη έχει επιλέξει ή ακόμα καλύτερα επινοήσει διάφορες μορφές απασχόλησης προκειμένου να είναι σε θέση να αποκτήσει εκείνους τους οικονομικούς πόρους που θα του εξασφαλίζουν μια όσο το δυνατόν ανετότερη διαβίωση.

Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα τη μεταβολή των εργασιακών δεδομένων που επικατούσαν μέχρι σήμερα. Τόσο τα μέσα απασχόλησης, όσο και οι ίδιοι οι άνθρωποι έχουν μπει στη διαδικασία της εξέλιξης.

Η τρομακτική άνοδος της τεχνολογίας, οι μετακινήσεις των εργαζομένων από χώρα σε χώρα και ο τρόπος με τον οποίο αυτές οι μετακινήσεις επηρεάζουν τη διαμόρφωση του πραγματικού μισθού καθώς και η ολοκληρωτική πλέον είσοδος της γυναίκας στον εργασιακό χώρο έχουν αλλάξει ριζικά το φαινόμενο «απασχόληση».

Από την άλλη πλευρά δεν μπορούμε να παραβλέψουμε και τις νέες μορφές απασχόλησης, όπως είναι για παράδειγμα η απασχόληση από το σπίτι με τη χρήση τηλεφώνου και Internet ή η μερική απασχόληση (part time job) κατά την οποία ο απασχολούμενος δεν εργάζεται με πλήρες ωράριο αλλά μόνο συγκεκριμένες ώρες. Και οι δύο αυτές μορφές απασχόλησης υφίστανται ως αποτέλεσμα των οικονομικών και κοινωνικών αναγκών τόσο των εργαζόμενων όσο και των επιχειρήσεων.

Εξετάζοντας κάθε μια από τις παραπάνω παραμέτρους ξεχωριστά και εντάσσοντας την επιρροή της παγκοσμιοποίησης σε κάθε μια από αυτές θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε τις μεταβολές στο φαινόμενο της απασχόλησης παράλληλα με το θετικό και αρνητικό χαρακτήρα αυτών.

4.1 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ (1995-2000)

Πριν όμως προχωρήσουμε και προκειμένου να έχουμε μια γενικότερη ιδέα όσον αφορά την εξέλιξη της απασχόλησης, σε εθνικό τουλάχιστον επίπεδο τα τελευταία χρόνια, παραθέτουμε έναν πίνακα (*πίνακας 2*), ο οποίος απεικονίζει τον πληθυσμό της Ελλάδας ανάλογα με την κατάσταση απασχόλησης και το φύλο στο σύνολο της χώρας για το χρονικό διάστημα 1995 – 2000.

<u>Κατάσταση</u> <u>απασχόλησης, φύλο</u>	<u>1995</u>	<u>1996</u>	<u>1997</u>	<u>1998</u>	<u>1999</u>	<u>2000</u>
Πληθυσμός	8.685,5	8.770,1	8.859,4	8.720,2	8.803,5	8.876,3
Αρρένες	4.134,0	4.169,3	4.206,6	4.208,4	4.222,4	4.259,4
Θήλεις	4.551,5	4.600,9	4.652,8	4.511,8	4.581,1	4.616,9
Εργατικό δυναμικό	4.248,5	4.318,3	4.294,4	4.445,7	4.463,2	4.437,4
Αρρένες	2.628,3	2.637,4	2.612,0	2.692,9	2.668,3	2.650,6
Θήλεις	1.620,2	1.680,9	1.682,4	1.752,8	1.794,9	1.787,7
Απασχολούμενοι	3.823,8	3.871,9	3.854,1	3.967,2	3.939,8	3.946,3
Αρρένες	2.452,2	2.470,3	2.439,0	2.504,2	2.466,5	2.457,3
Θήλεις	1.371,6	1.401,6	1.415,1	1.463,0	1.473,3	1.489,0
Άνεργοι	424,7	446,4	440,4	478,5	523,4	491,1
Αρρένες	176,1	167,1	173,0	188,8	201,8	193,4
Θήλεις	248,6	279,3	267,3	289,8	321,6	297,7
ΠΗΓΗ : ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ – ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 2000						

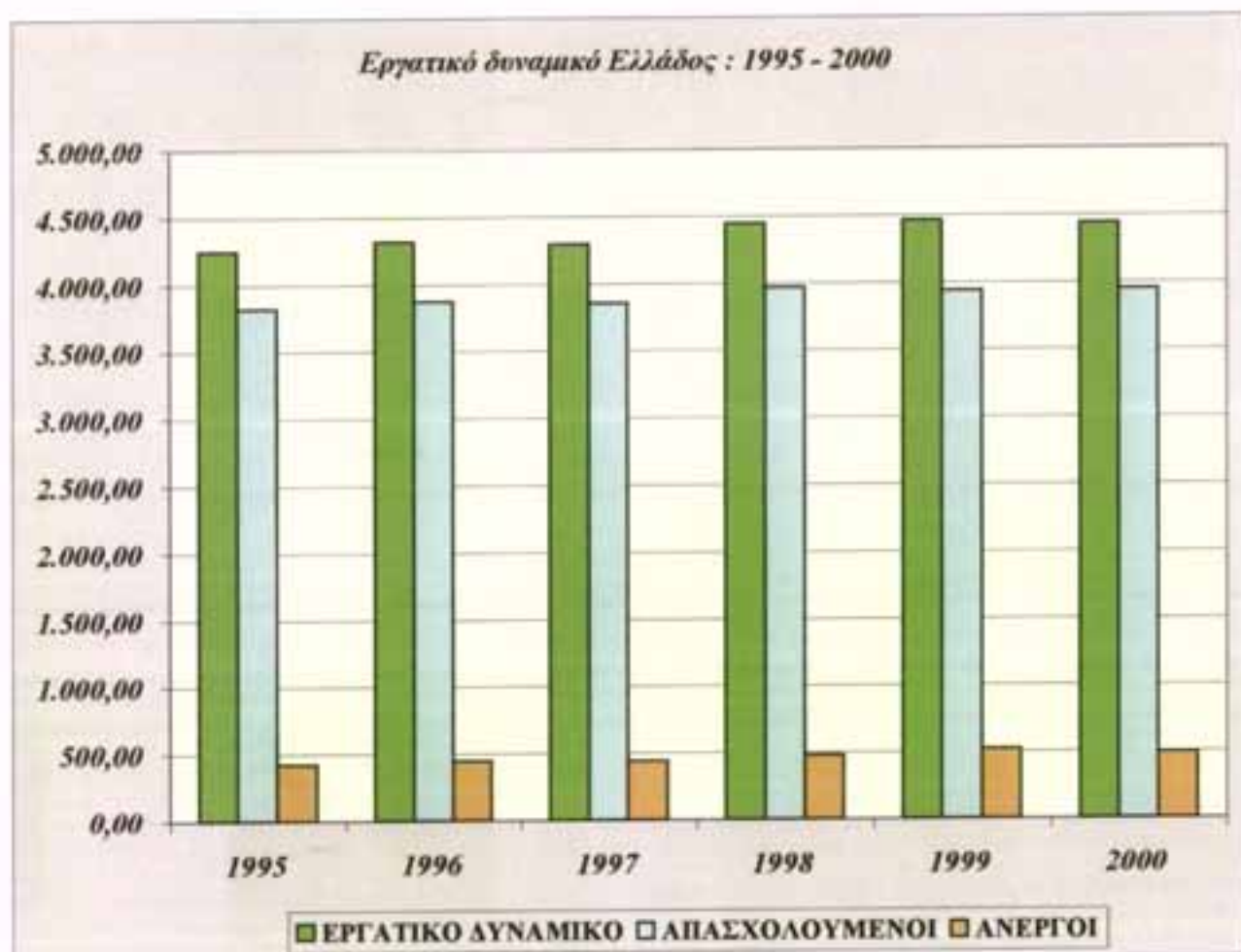
ΠΙΝΑΚΑΣ 2 : « Πληθυσμός κατά κατάσταση απασχόλησης και φύλο στο σύνολο της χώρας 1995 – 2000 » (Σε χιλιάδες)

Όπως προκύπτει από τον πίνακα , τα στοιχεία του οποίου αποτελούν αποτελέσματα της έρευνας του έτους **2000** εκ μέρους της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας , το εργατικό δυναμικό της Ελλάδος ανέρχεται σε **4.437.353** άτομα , από τα οποία **3.946.274** (**88,9 %**) απασχολούμενοι και **491.080** (**11,1 %**) άνεργοι.

Κατά το προηγούμενο έτος **1999**, το εργατικό δυναμικό ήταν **4.463.166** άτομα, από τα οποία **3.939.791** (88,3 %) απασχολούμενοι και **523.374** (11,7 %) άνεργοι. Παρατηρούμε λοιπόν μια αντιστρόφως ανάλογη διαφοροποίηση των μεγεθών με τους απασχολούμενους να αυξάνονται κατά 0,6 % και το ποσοστό των ανέργων να μειώνεται κατά 0,6 %.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε το γεγονός ότι η αύξηση του ποσοστού της ανεργίας που παρατηρείται το χρονικό διάστημα **1997 - 1999**, παράλληλα με την αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων είχε, την στιγμή εκείνη, να κάνει με την ανεπάρκεια των νέων θέσεων εργασίας. Αυτό σημαίνει πως ο αριθμός των νέων θέσεων εργασίας που είχαν δημιουργηθεί την συγκεκριμένη χρονική στιγμή ήταν μόλις στο ήμισυ του απαιτούμενου προκειμένου για την πλήρη κάλυψη του της αύξησης που είχε παρουσιαστεί στην προσφορά εργασίας. Όπως ήταν φυσικό λοιπόν, ο αριθμός αυτός δεν θα μπορούσε να οδηγήσει σε μείωση της ανεργίας με αποτέλεσμα η πλειοψηφία των ανθρώπων που δεν είχαν απασχόληση να είναι άνεργοι πάνω από ένα χρόνο με ιδιαίτερο πρόβλημα στις γυναίκες και τους νέους.

Η διαγραμματική απεικόνιση των παραπάνω αποτελεσμάτων φαίνεται στο *σχεδιάγραμμα 3* που ακολουθεί.

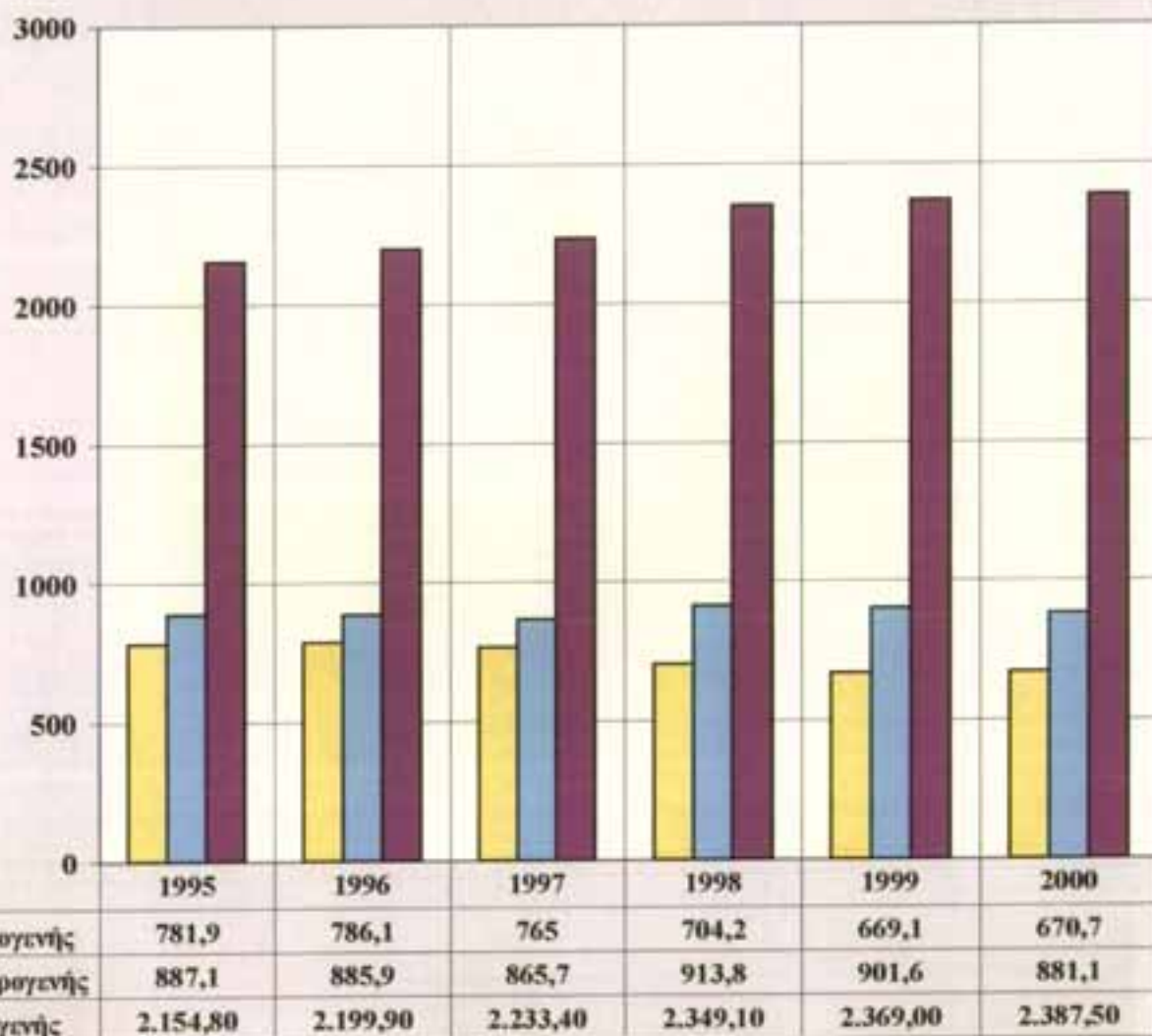
ΠΗΓΗ : ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ – ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 2000

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3 : « Εργατικό δυναμικό της Ελλάδος τα έτη 1995 – 2000 »

Σε ότι αφορά τον καταμερισμό της εργασίας ανάμεσα στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας – πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή – έχει ως εξής (σχεδιάγραμμα 4)

Απασχολούμενοι ανα τομείς δραστηριότητας στο σύνολο της χώρας : 1995 - 2000

■ Πρωτογενής ■ Δευτερογενής ■ Τριτογενής

ΠΗΓΗ : ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ - ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ 2000

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4 : « Απασχολούμενοι ανα τομείς δραστηριότητας στο σύνολο της χώρας για τα έτη 1995 – 2000 »

Αν συγκρίνουμε και πάλι τα δύο τελευταία έτη θα διαπιστώσουμε ότι το 2000, στον μεν πρωτογενή τομέα απασχολείται το 17%, ποσοστό που βρίσκεται στα ίδια επίπεδα σε σχέση με το 1999. Στον δευτερογενή τομέα απασχολείται το 22,5%, ποσοστό μειωμένο κατά 0,4% σε σχέση με το 1999 που ήταν 22,9%. Τέλος, στον τριτογενή τομέα απασχολείται το 60,5%. Εμφανίζεται δηλαδή μια μικρή αύξηση της τάξεως του 0,4% σε σχέση με το 1999.

Στο σημείο αυτό και προκειμένου για την πλήρη κατανόηση του θέματος παραθέτουμε τον ακριβή διαχωρισμό των τριών τομέων οικονομικής δραστηριότητας (πίνακας 3):

<u>ΤΟΜΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ</u>		
<u>Α' ΤΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ</u>	<u>Β' ΤΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ</u>	<u>Γ' ΤΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ</u>
Γεωργία	Ορυχεία, Λατομεία	Χονδρικό – Λιανικό Εμπόριο
Κτηνοτροφία	Μεταποιητικές Βιομηχανίες	Ξενοδοχεία – Εστιατόρια
Ήρα	Ηλ. Ρεύμα, Αέριο, Νερό	Μεταφορές – Επικοινωνίες
Δασοκομία	Κατασκευές	Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί
Αλιεία		Διαχείριση ακίνητης περιουσίας
		Δημόσια Διοίκηση, Εκπαίδευση, Υγεία & Κοινωνική μέριμνα, Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, Ιδιωτικά νοικοκυριά, Ετερόδοκοι οργανισμοί και όργανα

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 « Τομείς οικονομικής δραστηριότητας »

Τέλος, από έρευνα εργατικού δυναμικού που διεξήχθη από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία για το *πρώτο τρίμηνο του 2001* προκύπτει ότι ο αριθμός των ανέργων στη χώρα μας κινείται σε *476.000 άτομα*, παρουσιάζοντας μείωση κατά *57.600 άτομα* σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του **2000**. Η αύξηση στο σύνολο της απασχόλησης το πρώτο τρίμηνο του **2001** υπήρξε οριακή και ανήλθε σε *0,1 %*. Αντίθετα, αναφερόμενοι πάντα για το πρώτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους, το ποσοστό της ανεργίας διαμορφώθηκε στο *10,9 %* έναντι *11,2 %* κατά το αντίστοιχο τρίμηνο του **2000**.

4.2 ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ & ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Συνεχίζοντας την μελέτη μας θα αναφερθούμε σε εκείνους τους παράγοντες μέσω των οποίων η παγκοσμιοποίηση επιδρά στην απασχόληση, καθώς και τον βαθμό στον οποίο την επηρεάζουν τόσο αρνητικά όσο και θετικά.

↓ 4.2.1 « Τεχνολογία »

Η πρώτη μας αναφορά έχει να κάνει με την είσοδο της τεχνολογίας και ιδιαίτερα των ηλεκτρονικών υπολογιστών στον εργασιακό χώρο. Από τότε που ξεκίνησε να υφίσταται και να αναπτύσσεται η έννοια της τεχνολογίας, έχει εισβάλλει στους περισσότερους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας με θετικά και αρνητικά αποτελέσματα.

Σε ότι αφορά την απασχόληση, είναι διάχυτη η άποψη ότι η τεχνολογία έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση και εξέλιξη αυτής. Η χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών σε συνδυασμό με διάφορα περιφερειακά μηχανήματα και προγράμματα παραγωγής και εργασίας έχουν ανεβάσει κατά πολύ το ποιοτικό επίπεδο της απασχόλησης παγκοσμίως. Για χρονοβόρες εργασίες που στο παρελθόν απαιτούσαν τη συμμετοχή πολλών ατόμων τώρα πλέον αρκεί το πάτημα του πλήκτρου ενός μηχανήματος που σύμφωνα με τους ειδικούς θα πρέπει να αποτελεί μάλιστα την τελευταία λέξη της τεχνολογίας. Από την απλή χρήση ενός συμβατού ηλεκτρονικού υπολογιστή για την αρχειοθέτηση εγγράφων μιας μικρής ή μικρομεσαίας επιχείρησης, μέχρι τον πλήρη σχεδιασμό ενός αυτοκινήτου καθώς και τη συναρμολόγηση αυτού από ηλεκτρονικούς βραχίονες είναι αλήθεια πως η παραγωγική διαδικασία ακολουθεί πιστά τους νόμους της τεχνολογίας και τα όσα αυτοί επιβάλλουν. Πόσο καλό ή κακό μπορεί να είναι αυτό για έναν εργαζόμενο από τη μια ή μια επιχείρηση από την άλλη θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια.

Αρχικά θα πρέπει να επισημάνουμε το γεγονός ότι η τεχνολογία είναι σαν ένα «κοινό μυστικό». Όλοι το γνωρίζουν αλλά όλοι νομίζουν ότι έχουν το προνόμιο να είναι μοναδικοί σε κάποια από τις ιδιαιτερότητες που το απαρτίζουν.

Τα τελευταία χρόνια μάλιστα το «μυστικό» αυτό διαρρέει ολοένα και περισσότερο με αποτέλεσμα η ταχύτατη εξέλιξη της τεχνολογίας να αποτελεί από μόνο του ένα ιδιαίτερο φαινόμενο της σύγχρονης εποχής. Οι φορείς μεταβίβασης των τεχνολογικών επιτευγμάτων από χώρα σε χώρα και από πολιτισμό σε πολιτισμό ποικίλλουν. Από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης που λειτουργούν μάλιστα και ως δέκτες των νέων τεχνολογιών έως τα διάφορα οικονομικά και κοινωνικά φαινόμενα που χαρακτηρίζουν την εποχή μας είναι γεγονός πως η τεχνολογία έχει βρει τους «αγγελιοφόρους» της.

Σε αυτό ακριβώς το σημείο κάνει την εμφάνισή του για μια ακόμη φορά και το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, ως ο «φέρων τα νεότερα περί τεχνολογίας».

Όπως αναφέραμε και στο πρώτο κεφάλαιο, η παγκοσμιοποίηση επηρεάζει με τον έναν ή με τον άλλο τρόπο και με διαφορετική ένταση τη ζωή των ανθρώπων σε κάθε γωνία της γής. Αυτό που κάποτε περιέγραφε τη σχέση των ανεπτυγμένων χωρών «κρυολογεί η Αμερική και φταρνίζεται η Ευρώπη» το ζούμε σήμερα ως εξής: Γίνεται στόχος τρομοκρατικής επίθεσης η Αμερική, καταρρέει το χρηματιστήριο της Ελλάδος, κυρήσσουν πτώχευση αεροπορικές εταιρείες ή μια μετά την άλλη ανα τον κόσμο, από την στιγμή που κανένας δεν ρισκάρει να χρησιμοποιήσει αεροπλάνο για τις μεταφορές του και χάνει τη δουλειά του ο μέχρι πριν μια εβδομάδα άνεργος που πίστευε ότι τελείωσαν τα βιάσανά του. Συμπεραίνουμε λοιπόν επιγραμματικά ότι η παγκοσμιοποίηση ναι, μπορεί από τη μια να ενώνει διαφορετικές κουλτούρες και πολιτισμούς με οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτισμικούς κρίκους. Από την άλλη όμως μπορεί στο όνομα αυτής άτομα της ίδιας ή διαφορετικής εθνικότητας να κυρήσσουν οικονομικούς, πολιτικούς ή θρησκευτικούς πολέμους μεταξύ τους εξαιτίας των τεράστιων ανισοτήτων που δημιουργεί.

Μια τόσο ισχυρή λοιπόν πραγματικότητα της εποχής μας δεν θα μπορούσε παρά να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην διάδοση των νέων τεχνολογιών. Από τη στιγμή που κάθε χώρα, στην προσπάθειά της να ενταχθεί στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης θα γίνει άλλοτε πομπός και άλλοτε δέκτης διαφόρων αλλαγών, θεωρούμε απόλυτα φυσιολογικό η τεχνολογία και η διάδοση αυτής να αποτελούν μέρος των αλλαγών αυτών.

Η παγκοσμιοποίηση όμως, πέραν από φορέας θα μπορούσαμε να πούμε πως είναι και παράγοντας τεχνολογικών καινοτομιών. Αυτό συμβαίνει διότι οποιαδήποτε τεχνολογική αναμόρφωση σε κάποιον από τους τρεις κυριότερους τομείς που συνθέτουν την υπόσταση μιας χώρας –οικονομικοί, πολιτικοί, κοινωνικοί- επιβάλλει την αυτόματη αναμόρφωση και σε άλλες χώρες προκειμένου να είναι σε θέση να επιβιώσουν του ανταγωνισμού που αναπτύσσεται. Με τον τρόπο αυτό η τεχνολογία αλλά και η τεχνογνωσία που διαθέτει και χρησιμοποιεί μια βιομηχανία παραγωγής αυτοκινήτων στην Γερμανία θα γνωστοποιηθεί αυτομάτως και σε μια αντίστοιχη ανταγωνίστρια βιομηχανία στην Γαλλία, η οποία θα προσπαθήσει να την ξεπεράσει κάνοντας ακόμα ένα τεχνολογικά ανώτερο βήμα δίνοντας ακόμα μια ώθηση στην ήδη ανοδική πορεία που διαγράφει η τεχνολογία.

Αν λοιπόν εξετάσουμε αρχικά την επιρροή της τεχνολογίας στον απλό εργαζόμενο, θα πρέπει να παραδεχτούμε το γεγονός ότι οι νέες τεχνολογικές μέθοδοι παραγωγής έχουν αναμφισβήτητα αρνητικές επιπτώσεις σε ένα μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού. Η ζήτηση για εργασία είναι πλέον κατευθυνόμενη, προς ιδιαίτερα απαιτητικές δεξιότητες προσπερνώντας ανθρώπους που δεν πληρούν απόλυτα τις προϋποθέσεις. Από τη μια εργαζόμενοι με δεξιότητες των οποίων η ζήτηση μειώνεται –απαξιώνοντας έτσι ορισμένες ειδικότητες και κατατάσσοντας αυτές στο περιθώριο- και από την άλλη όσοι εργάζονται σε τομείς οι οποίοι συρρικνώνονται υπό την πίεση του διεθνούς ανταγωνισμού και της συνεχούς τεχνολογικής εξέλιξης έρχονται συχνά αντιμέτωποι με το φαινόμενο της ανεργίας.

Δεν είναι τυχαίο ότι τα τελευταία χρόνια μπορεί να παρατηρείται μια ελαφριά μείωση στον αριθμό των ανέργων, αλλά είναι γεγονός ότι τα νούμερα αυτά απαρτίζονται από άτομα που τις περισσότερες φορές ανήκουν στα πλέον ευάλωτα κοινωνικά στρώματα και κατηγορίες ανειδίκευτων, με αποτέλεσμα να οξύνονται τα φαινόμενα φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, όπως είδαμε και στα παραπάνω κεφάλαια.

Τα νούμερα αναφέρουν ότι περίπου 500.000 άνθρωποι παρέμεναν χωρίς εργασία, σύμφωνα πάντα με στοιχεία τα οποία καλύπτουν και το τρίτο τρίμηνο του έτους 2000, από τους οποίους το 59 % περίπου είναι μακροχρόνια άνεργοι και το 48 % νέοι διαφόρων ηλικιών. [1]

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε το γεγονός ότι ως άνεργοι χαρακτηρίζονται όσοι δεν έχουν κάποια απασχόληση, αναζητούν εργασία κάνοντας συγκεκριμένες ενέργειες και μπορούν να αναλάβουν αμέσως την εργασία που τυχόν θα έβρισκαν.

Και όπως είναι φυσικό, όσο πιο γρήγορα διαχέονται οι νέες τεχνολογίες σε όλους τους τομείς της οικονομίας με τη δυνατότητα αυτοματοποίησης πολλών παραγωγικών διαδικασιών, τόσο πιο πολύ μειώνεται η ανάγκη για ανθρώπινο δυναμικό με χαμηλές δεξιότητες, δημιουργώντας έτσι φόβους για εκτεταμένη ανεργία. Και είναι γεγονός ότι τέτοιου είδους φόβοι δεν αποτελούν καινοτομία. Σε κάθε μεγάλη βιομηχανική επανάσταση κατά το παρελθόν υπήρξαν προβλέψεις για μαζική ανεργία και πλήρη εξαθλίωση του εργατικού δυναμικού, μιας και η διαδικασία της τεχνολογικής αλλαγής αποτελεί μια δυναμική μεταμόρφωση της παραγωγικής διαδικασίας και της αγοράς εργασίας.

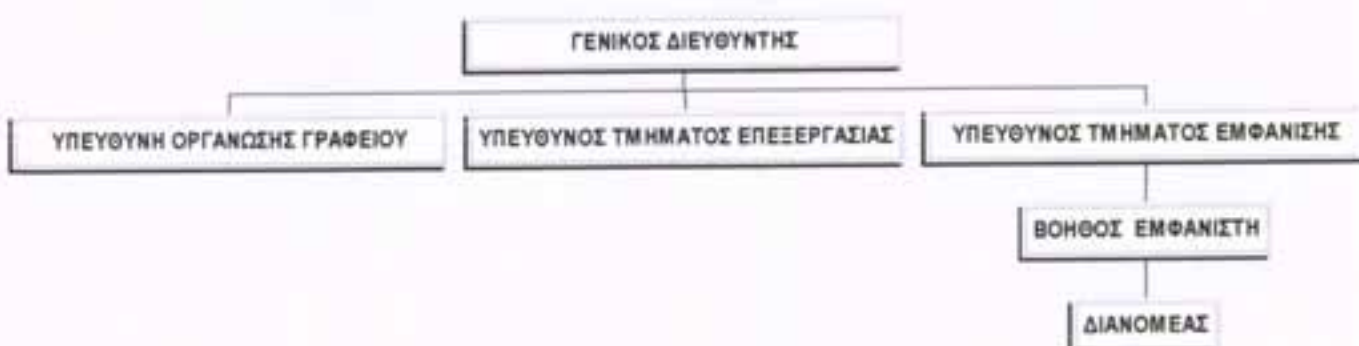
Κάθε φορά όμως τα γεγονότα διέψευδαν και τους πιο απαισιόδοξους. Είναι γεγονός ότι η συνολική επίδραση στην απασχόληση είναι το αποτέλεσμα σειράς διεργασιών στο επίπεδο της επιχείρησης, του κλάδου αλλά και της οικονομίας και εξαρτάται από το υπάρχον πλαίσιο πολιτικής. Η αρχική τάση για μείωση θέσεων εργασίας, όταν μια επιχείρηση εισάγει νέες διαδικασίες παραγωγής με λιγότερες ανάγκες για εργατικό δυναμικό αντισταθμίζεται από την αυξημένη ζήτηση για προϊόντα και υπηρεσίες εξαιτίας της αύξησης της παραγωγικότητας, της μείωσης των τιμών και της δημιουργίας νέων αγορών για τα νέα προϊόντα και υπηρεσίες.

Εδώ όμως κάνει την εμφάνισή της και η θετική πλευρά της επιρροής της τεχνολογίας – ως συνέπεια της παγκοσμιοποίησης - επάνω στην απασχόληση. Διότι, η ανάπτυξη αποδοτικότερων μεθόδων παραγωγής και νέων προϊόντων συνοδεύει τη διαδικασία των διαρθρωτικών αλλαγών και ενισχύει την εμφάνιση νέων τομέων δραστηριότητας που παρέχουν νέες ευκαιρίες εργασίας, έτσι ώστε η απασχόληση να αυξάνεται παράλληλα με την ραγδαία εξέλιξη των τεχνολογιών. Το κατά πόσο αυτό είναι ρεαλιστικό ή ευσεβής πόθος θα διαπιστώσουμε με το παράδειγμα που ακολουθεί.

Έστω ένα εργαστήριο επεξεργασίας φιλμ κινηματογράφου και τηλεόρασης το οποίο απασχολεί – πλήν του εργοδότη - πέντε άτομα, η σύνθεση των οποίων φαίνεται στο οργανόγραμμα που ακολουθεί και είναι η εξής: δύο άτομα για την εμφάνιση του αρνητικού φιλμ, ένα άτομο για την επεξεργασία του εμφανισμένου φιλμ σε έναν εξειδικευμένο ηλεκτρονικό υπολογιστή του οποίου ο τεχνικός όρος είναι *telecine*, ένα άτομο για τις εξωτερικές δουλειές και ένα άτομο υπεύθυνο για την οργάνωση του γραφείου (γραμματέας).

ΟΡΓΑΝΟΓΡΑΜΜΑ

Η διαδικασία εργασίας που ακολουθείται στο συγκεκριμένο εργαστήριο περιγράφεται στο *σχεδιάγραμμα 5* και είναι η εξής :

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5 – Διάγραμμα ροής

Το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής καθώς και του τζίρου του εν λόγω εργαστηρίου καλύπτεται από την επεξεργασία και μεταγραφή του φιλμ με τη βοήθεια του telecine.

Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα, να είναι απαραίτητος ο χειρισμός του ηλεκτρονικού υπολογιστή από έναν εξειδικευμένο τεχνικό, ο οποίος διαθέτει τις απαραίτητες τεχνικές γνώσεις και φυσικά αμοιβεται ανάλογα.

Στην προκειμένη λοιπόν περίπτωση, η εξειδικευμένη τεχνολογία που είναι απαραίτητη, μπορεί να « στερεί » τη θέση από κάποιον ανειδίκευτο αλλά είναι η απαιτούμενη για την διεκπαιρέωση των εργασιών της συγκεκριμένης επιχείρησης.

Και βέβαια αυτή είναι η πιο απλή μορφή αναγκαιότητας της τεχνολογίας. Είναι γεγονός πως η εποχή μας πλέον είναι βασισμένη σε αυτά που η πρόοδος ορίζει. Και μπορεί το επακόλουθο να είναι η αντικατάσταση των ανειδίκευτων εργασιών από τους Η / Υ , αλλά όπως είδαμε από το παράδειγμα , τα μηχανήματα αυτά είναι που **συμπληρώνουν** τις δεξιότητες των ειδικευμένων εργατών και αυξάνουν τόσο την αναγκαιότητα όσο και την παραγωγικότητά τους , κάτι που έχει βέβαια αντίκτυπο και στα εισοδήματά τους τα οποία και αυξάνονται.

Αυτή είναι όμως η μια πλευρά του νομίσματος και έχει να κάνει περισσότερο με τον αντίκτυπο της τεχνολογίας στον απλό εργαζόμενο.

Έτσι λοιπόν υπάρχει και η άλλη πλευρά η οποία αντιπροσωπεύει την εκάστοτε επιχείρηση και επιδιώκει την μεγαλύτερη δυνατή μείωση του κόστους παραγωγής και την αύξηση των κερδών της. Για όλες αυτές τις επιχειρήσεις που επενδύουν στην εφαρμογή νέων τεχνολογιών και στην ανάπτυξη ανθρωπίνου δυναμικού με νέες δεξιότητες , ικανό να ανταπεξέλθει στη νέα ζήτηση και τις εργασιακές θέσεις που δημιουργούνται από τις εφαρμογές των νέων τεχνολογιών , η εργασία καθίσταται ανεξάρτητη από χρονικές και τοπικές παραμέτρους ενώ το σύστημα απασχόλησης που ήταν μέχρι πρότινος βασισμένο στη μαζική παραγωγή με ένα μόνο επαγγελματικό προσόν δεν υφίσταται πλέον.

Η ανάπτυξη νέων μεθόδων παραγωγής ενισχύει την εμφάνιση τομέων δραστηριότητας που αποτελούν για τις επιχειρήσεις νέες εκμεταλλεύσιμες πηγές κέρδους. Όπως διαπιστώσαμε και στο παράδειγμα με το εργαστήριο επεξεργασίας κινηματογραφικού φιλμ , το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων προερχόταν από έναν υπολογιστή ο οποίος στο είδος του αποτελούσε την τελευταία λέξη της τεχνολογίας. Κατά συνέπεια , η αύξηση στα κέρδη της εν λόγω επιχείρησης δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί εάν προηγουμένως δεν είχαν επενδυθεί σημαντικά κεφάλαια σε κάποια τεχνολογική βελτιστοποίηση.

Στο σημείο αυτό μάλιστα θα πρέπει να σημειώσουμε το γεγονός ότι το σκεπτικό μας δεν ακολουθεί κάποιες αρχές τεχνοκρατίας που θέλουν την τεχνολογία ως το μοναδικό μέσο για την ανθρώπινη ευδαιμονία σε οικονομικό επίπεδο.

Αναγνωρίζουμε παρόλα αυτά την αξία και την αναγκαιότητα της, όταν βέβαια χρησιμοποιείται με μέτρο και με απώτερο σκοπό την προαγωγή του επιπέδου απασχόλησης. Φυσικά για κάτι τέτοιο είναι απαραίτητη και η απόλυτη συμμετοχή των εργαζομένων, ώστε να μπορούν αυτοί οι δύο παράγοντες – τεχνολογία και εργαζόμενοι – να συνυπάρχουν για το κοινό όφελος.

Εδώ όμως αναπτύσσεται μια αντίθεση από τη στιγμή που όπως είδαμε και πιο πάνω, όσο αναπτύσσονται νέες μέθοδοι παραγωγής τόσο ανεβαίνει ο πήχης των δεξιοτήτων, οι θέσεις εργασίας για εργαζόμενους με χαμηλές δεξιότητες γίνονται σπανιότερες, τα ποσοστά ανεργίας παραμένουν υψηλά και διευρύνονται οι διαφορές αποδοχών με κριτήριο την εκπαίδευση.

Σε αυτό το σημείο λοιπόν κάνει την εμφάνισή της η έννοια της προσαρμοστικότητας. Διότι από τη στιγμή που οι επιχειρήσεις είναι κατά βάση οι υπεύθυνοι φορείς για την παραγωγική συμπεριφορά των εργαζομένων τους είναι απαραίτητη η από μέρους τους προσαρμογή των νέων τεχνολογιών στις απαιτήσεις της κάθε επιχείρησης ώστε από την μια να συμβαδίζουν με την τεχνολογική ανάπτυξη της αγοράς και από την άλλη να έχουν σαν επακόλουθο την συνολική αύξηση των θέσεων εργασίας χωρίς να μειώνουν τη θέση των ανειδίκευτων έναντι εκείνων που διαθέτουν ειδικευμένα επαγγελματικά προσόντα. Ας μην μας διαφεύγει άλλωστε πως όταν ένας εργαζόμενος αισθάνεται αποδεκτός στον χώρο της εργασίας του αυτό αντανακλά με το καλύτερο τρόπο στην απόδοσή του, γεγονός που επιδρά θετικά και για τον ίδιο από τη στιγμή που με τον τρόπο αυτό αυξάνονται σημαντικά οι αποδοχές του.

Ιδιαίτερα με την καθιέρωση των bonus στις περισσότερες επιχειρήσεις - σύμφωνα με τα οποία ο εργαζόμενος δικαιούται, κατόπιν συμφωνίας με τον εργοδότη του, ένα ποσοστό επί της συνολικής παραγωγής, όταν αυτή ξεπερνάει κάποιο επίπεδο προς τα πάνω - τα κίνητρα για αύξηση της αποδοτικότητάς του πολλαπλασιάζονται.

Για τους παραπάνω λόγους και προκειμένου για την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας σε αναδυόμενους τομείς και επαγγέλματα σε ζήτηση, η πολιτεία προωθεί μια σειρά παρεμβάσεων με ρυθμιστικό και επενδυτικό χαρακτήρα, όπως είναι η υποστήριξη νέων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών εστιασμένων στις νέες τεχνολογίες μέσω κινήτρων και παροχής τεχνικής βοήθειας, η οργάνωση σεμιναρίων ποικίλλου τεχνολογικού περιεχομένου και γενικότερα η ενθάρρυνση της εισαγωγής νέων τεχνολογιών σε όλους τους κλάδους της οικονομίας με απώτερο σκοπό την προσέγγιση ακόμα και των πλέον ανειδίκευτων εργαζομένων και την κατατόπιση αυτών για τις ανάγκες των σύγχρονων επιχειρήσεων.

↓ 4.2.2 « Παγκοσμιοποίηση των ροών εργασίας και σύγκλιση των μισθών » « Μετακίνηση των εργαζομένων »

Είναι αδιαμφισβήτητο το γεγονός ότι ο παραγωγικός συντελεστής « εργασία » είναι από τη φύση του ο λιγότερο ευέλικτος, όσον αφορά την κινητικότητά του. Έτσι, ενώ τα κεφάλαια μπορούν πολύ πιο εύκολα είτε να επενδυθούν παραγωγικά είτε να τοποθετηθούν διεθνώς στις λεγόμενες « επενδύσεις χαρτοφυλακίου », η μετακίνηση του εργατικού δυναμικού είναι περισσότερο δύσκολη και περίπλοκη υπόθεση. Ένας σημαντικός παράγοντας ο οποίος ουδόλως διευκολύνει τη μετεγκατάσταση και την απαιτούμενη ουσιαστική προσαρμογή των εργαζομένων σε κάθε νέο περιβάλλον είναι τα νομικά ή θεσμικά εμπόδια καθώς και οι πολιτισμικές διαφορές ιδιαίτερα της σημερινής εποχής. Διότι είναι πρακτικώς αδύνατο ο εργαζόμενος να μετακινείται τακτικά, αυτός και η οικογένειά του, εκεί που του « υπαγορεύουν » οι οικονομικές συνθήκες και η άριστη κατανομή των πόρων.

Βέβαια, κάτι τέτοιο δεν αποτελούσε ανέκαθεν μια πραγματικότητα. Επιχειρώντας μια σύντομη αναδρομή στο παρελθόν μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης και το διευρυνόμενο οικονομικό χάσμα που αποτελούσαν χαρακτηριστικά γνωρίσματα των υποανάπτυκτων χωρών οδήγησαν πολλούς εργαζόμενους στην απόφαση να μετακινηθούν με τις οικογένειές τους προς τις ανεπτυγμένες οικονομίες με την ελπίδα μιας καλύτερης τύχης. Στα τέλη μάλιστα του 19^{ου} αιώνα – αρχές του 20^{ου} αιώνα, η μετακίνηση των μεταναστών από τις φτωχές χώρες προς τις ΗΠΑ, που αποτελούσαν μαζί με την Αργεντινή, την Αυστραλία και τον Καναδά τις πλουσιότερες χώρες του τότε λεγόμενου « νέου κόσμου », ήταν τεράστια.

Στον *πίνακα 4*, παρουσιάζουμε τις νόμιμες μεταναστευτικές ροές στις ΗΠΑ την χρονική περίοδο 1881 – 1990. Παρατηρούμε ότι στις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι ροές υπήρξαν ιδιαίτερα ισχυρές, αγγίζοντας ένα επίπεδο το οποίο δεν κατάφερε να ξεπεραστεί ούτε και στη δεκαετία του '90. Όσο για την ιδιαίτερη συρρίκνωση στην περίοδο του μεσοπολέμου, ερμηνεύεται ως αντίδραση των επιμέρους χωρών υποδοχής εργατικού δυναμικού, από την στιγμή που η υψηλή μετανάστευση είχε προηγουμένως εντείνει τις ήδη υπάρχουσες μισθολογικές ανισότητες και, ως αποτέλεσμα, είχε οξύνει τις κοινωνικές αντιδράσεις.

Αρκεί να επισημάνουμε το γεγονός ότι τα κοινωνικά προβλήματα που δημιουργήθηκαν από τη όξυνση των μισθολογικών ανισοτήτων υπήρξαν τόσο ισχυρά που οδήγησαν στην κατάρευση της διεθνούς νομισματικής τάξης και οι χώρες άρχισαν να προσφεύγουν σε προστατευτικές πολιτικές που περιελάμβαναν την προστασία αγροτικών και βιομηχανικών προϊόντων κυρίως στις ευρωπαϊκές χώρες αλλά και φραγμούς στην μετανάστευση.

<i>ΔΕΚΑΕΤΙΑ</i>	<i>ΜΕΤ / ΚΕΣ ΡΟΕΣ ΣΕ ΧΙΛΙΑΔΕΣ</i>
1881 – 1890	5.246,6
1891 – 1900	3.687,6
1901 – 1910	8.795,4
1911 – 1920	5.735,8
1921 – 1930	4.107,2
1931 – 1940	528,4
1941 – 1950	1.035,0
1951 – 1960	2.515,5
1961 - 1970	3.321,7
1971 – 1980	4.493,3
1981 – 1990	7.338,1

πηγή: BÓRJAS, G. (1994) "THE ECONOMICS OF IMMIGRATION" - *JOURNAL OF ECONOMIC LITERATURE*

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 « Νόμμες μεταναστευτικές ροές στις ΗΠΑ , 1881 – 1990 »

Σ' αυτό το σημείο γεννάται εύλογα το εξής ερώτημα : « Πώς είναι δυνατόν οι μεταναστευτική διάθεση , και ίσως ακόμα περισσότερο ανάγκη , των εργαζομένων ανα πάσα χρονική στιγμή να επηρεάζει σε τόσο έντονο βαθμό τους μισθούς τόσο στην χώρα προέλευσης όσο και στην χώρα προορισμού ; »

Η απάντηση βρίσκεται στην αντίστροφη σχέση που χαρακτηρίζει το φαινόμενο της αφθονίας του συντελεστή εργασία με τον εργατικό μισθό. Έτσι , μεταφερόμενος ο παραγωγικός συντελεστής εργασία , με άμεσο τρόπο , από τη χώρα όπου βρίσκεται σε αφθονία στη χώρα όπου βρίσκεται αντιθέτως σε σπανιότητα , έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της προσφοράς εργασίας στη χώρα όπου σπανίζει , οδηγώντας στην πτώση του μέσου μισθού στην χώρα αυτή , ενώ αντιθέτως οδηγεί στην αύξηση του μισθού στη χώρα « προέλευσης » , αφού η προσφορά εργατικού δυναμικού μειώνεται.

Όπως είναι φυσικό, το επίπεδο των μισθών σε κάθε οικονομία είναι ανάλογο του βιωτικού επιπέδου και του γενικότερου οικονομικού κλίματος που επικρατεί σε κάθε χώρα. Κάτι τέτοιο είναι εύλογο από την στιγμή που η οικονομία της Ελλάδος για παράδειγμα επιτρέπει το επίπεδο του βασικού μισθού να πλησιάζει τις 180.000 δραχμές, ποσό που για έναν εργαζόμενο στο Λονδίνο δεν θα ήταν ικανό, υποθετικά, να καλύψει ούτε τα μισά από τα συνολικά μηναία έξοδά του. Τα τελευταία χρόνια, βέβαια, παρατηρείται μια απόπειρα « παγκοσμιοποίησης των μισθών », με σκοπό τη δημιουργία ενός ενιαίου επιπέδου μισθοδοσίας ανάμεσα στους εργαζομένους των ευρωπαϊκών χωρών που θα μας επιτρέψει να κάνουμε λόγο για σύγκλιση των μισθών ανάμεσα στις διάφορες οικονομίες. Βέβαια, η ολοκλήρωση αυτού του « σχεδίου » αποτελεί μια μελλοντική επιδίωξη των διαφόρων οικονομικών φορέων από τη στιγμή που, όπως αναφέραμε και στο κεφάλαιο 3 περί των γενικότερων συνεπειών της παγκοσμιοποίησης, το εισοδηματικό χάσμα ανάμεσα στις πλούσιες και τις φτωχές χώρες, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, εξακολουθεί να υφίσταται σε αρκετά μεγάλο βαθμό.

Κι ενώ είναι γεγονός ότι ο συνδιασμός των εργασιακών ροών από τη μια και η παγκοσμιοποίηση του εμπορίου από την άλλη θα έπρεπε να προκαλούν σε μεγαλύτερο ποσοστό εισοδηματική σύγκλιση και όχι απόκλιση, μπορούμε να δικαιολογήσουμε εν μέρει αυτή την απόκλιση από την στιγμή που στην συντριπτική τους πλειονότητα οι μετανάστες είναι ανειδίκευτοι οι οποίοι μετακινούνται ακολουθώντας το « όνειρό » τους για μια καλύτερη ζωή. Με τον τρόπο αυτό όμως, ερχόμενοι στην χώρα υποδοχής αυξάνουν άθελά τους την προσφορά της ανειδίκευτης εργασίας, οπότε ο μισθός του ξένου ανειδίκευτου εργάτη συμπιέζεται προς τα κάτω, σε σχέση με εκείνον του ειδικευμένου αλλά και σε σχέση με τους υπόλοιπους συντελεστές παραγωγής εντείνοντας σε ένα βαθμό το ήδη υπάρχον χάσμα.

Βέβαια, αν θέλουμε να εξετάσουμε το θέμα της μετακίνησης των εργαζομένων πιο σφαιρικά, θα πρέπει να σημειώσουμε και το γεγονός ότι τον τελευταίο αιώνα παρατηρείται μια « ποιοτική » διαφοροποίηση.

Έτσι, ενώ στα τέλη του 19^{ου} αιώνα η μετανάστευση αφορούσε ανειδίκευτους εργαζόμενους που κατευθύνονταν από τις φτωχές (Νορβηγία, Σουηδία, Σκανδιναβία κ.α) προς τις πλουσιότερες χώρες (ΗΠΑ, Καναδάς, Αυστραλία, Αργεντινή) σήμερα παρατηρούνται παρατηρούνται αυξημένες μεταναστευτικές ροές που αφορούν και ειδικευμένους εργαζόμενους.

Μάλιστα, στατιστικά στοιχεία διεθνών οργανισμών όπως είναι η Eurostat, επιβεβαιώνουν το γεγονός ότι η αγορά των ειδικευμένων είναι πιο ολοκληρωμένη.

Και παρά το γεγονός ότι δεν έχουμε στην διάθεσή μας έγκυρα στοιχεία για τις εισοδηματικές απολαβές αυτής της μερίδας μεταναστών και τη σχέση τους με τις αντίστοιχες αμοιβές των εγχώριων εργαζομένων, οι εκτιμήσεις από τους διεθνείς οργανισμούς είναι ότι η αγορά ειδικευμένων εργαζομένων είναι σε μεγαλύτερο βαθμό ολοκληρωμένη. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει τον συλλογισμό μας για την δημιουργία ενός είδους σύγκλισης των εισοδημάτων των εργαζομένων αυτών σε διεθνές επίπεδο.

Η εντεινόμενη αυτή ανισότητα ανάμεσα στους ανειδίκευτους και τους ειδικευμένους εργαζόμενους στα πλαίσια μιας χώρας έχει αναφερθεί και σε προηγούμενη ενότητα του συγκεκριμένου κεφαλαίου που αφορούσε την επίδραση της παγκοσμιοποίησης στην απασχόληση διαμέσου της αυξανόμενης χρήσης της τεχνολογίας. Έτσι και στην προκειμένη περίπτωση μπορούμε να υποστηρίξουμε το γεγονός ότι οι νέες τεχνολογίες με απαιτήσεις που αφορούν ειδικότητες υψηλού επιπέδου αντικαθιστούν, για μια ακόμη φορά, τον όγκο την ανειδίκευτης εργασίας αυξάνοντας με τον τρόπο αυτό την προσφορά της με αποτέλεσμα την μείωση της αμοιβής της.

↓ 4.2.3 « Δημιουργία νέων μορφών απασχόλησης »

Στις μέρες μας , η αναδιοργάνωση της εργασίας και των εργασιακών σχέσεων αποτελεί , όπως είδαμε και παραπάνω , ένα από τα κεντρικότερα θέματα στη διαδικασία προσαρμογής της ευρωπαϊκής οικονομίας προκειμένου να είναι σε θέση να ανταποκρίνεται τόσο ως προς την προοπτική της νομισματικής ενοποίησης με τη δημιουργία ενιαίας νομισματικής μονάδας (Euro) , όσο και ως προς την διαδικασία της παγκοσμιοποίησης. Την ίδια στιγμή λοιπόν που τα ποσοστά ανεργίας και απασχόλησης μεταβάλλονται από έτος σε έτος παρατηρείται μια αύξηση σε εναλλακτικές μορφές εργασίας. Σε αυτή την κατηγορία ανήκει η ημιαπασχόληση και η τηλε-εργασία μέσω των οποίων εξυπηρετούνται άτομα τα οποία για κάποιο λόγο δεν είναι σε θέση να εργαστούν υπό κανονικές συνθήκες κι έτσι καταφεύγουν σε αυτές. Στη συνέχεια λοιπόν εξετάζουμε τα δύο αυτά συγκεκριμένα είδη απασχόλησης προβάλλοντας το βαθμό στον επηρεάζουν τον γενικότερο χάρτη της απασχόλησης.

▪ **Ημιαπασχόληση**

Το φαινόμενο της μερικής απασχόλησης (part – time job) αποτελεί μια μορφή απασχόλησης της οποίας κυρίαρχο χαρακτηριστικό είναι η παροχή εργασίας μικρότερης σε χρόνο από την πλήρη με καταβολή μειωμένου μισθού.

Υποχρεωτικά , η μερική απασχόληση πρέπει να γίνει με γραπτή συμφωνία εργοδότη και εργαζόμενου που καθορίζει το μισθό καθώς και τον χρόνο απόλυσης. Για τα ελληνικά τουλάχιστον δεδομένα , η ημιαπασχόληση είναι προϊόν πολιτικής που εφαρμόζεται με επιτυχία στα υπόλοιπα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και όχι μόνο από την στιγμή που θεωρείται ως μέτρο πολιτικής με στόχο την εκμετάλλευση του διαθέσιμου εργατικού προσωπικού δημιουργώντας ευνοϊκές συνθήκες για τον καταμερισμό της εργασίας τόσο από την πλευρά των επιχειρήσεων , όσο και από την πλευρά των εργαζομένων.

Έτσι , ο μεν εργοδότης αποκτά την ευελιξία που είναι απαραίτητη για να ικανοποιήσει τις μεταβαλλόμενες καταναλωτικές απαιτήσεις , όπως συμβαίνει για παράδειγμα την περίοδο των εορτών όπου αυξάνεται η ζήτηση από την πλευρά των καταναλωτών και είναι απαραίτητη η πρόσληψη ατόμων (εποχιακό προσωπικό) προκειμένου να ικανοποιηθούν οι επιπλέον ανάγκες. Από την άλλη μεριά , ο εργαζόμενος αποκτά και αυτός ευελιξία που του επιτρέπει να συνδυάσει ευκολότερα την εργασία με τις υπόλοιπες υποχρεώσεις του , π.χ. σπουδές ή οικιακή εργασία.

Πέραν όμως από πλεονεκτήματα , η εν λόγω μορφή απασχόλησης ενέχει και κινδύνους που αφορούν περισσότερο τους ίδιους τους εργαζομένους. Το πρόβλημα που δημιουργείται είναι ότι οι συνθήκες απασχόλησης των εργαζομένων υπό καθεστώς ημιαπασχόλησης είναι συχνά περιορισμένες σε σύγκριση με αυτές των εργαζομένων σε πλήρη βάση. Τα επίπεδα κοινωνικής ασφάλισης των ημιαπασχολούμενων είναι από χαμηλά έως ανύπαρκτα , γεγονός που αφήνει τη συγκεκριμένη μερίδα των ατόμων εκτεθειμένη.

Αυτό υπογραμμίζει την ανάγκη επίτευξης νέας ισορροπίας μεταξύ των συμφερόντων των εργοδοτών και των εργαζομένων , η οποία θα έχει θετικά αποτελέσματα και για τις δύο πλευρές και μπορεί να οδηγήσει στην ενσωμάτωση των εργαζομένων με μερική απασχόληση στην αγορά εργασίας , καθιστώντας την εργασία τους περισσότερο επισφαλή. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο γίνονται ήδη ενέργειες από μέρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ευελιξία του χρόνου εργασίας και την ασφάλεια στην εργασιακή ζωή.

- *Τηλε – εργασία*

Μια ακόμα πτυχή των εναλλακτικών μορφών εργασίας, η οποία κερδίζει ολοένα και περισσότερους οπαδούς τα τελευταία χρόνια είναι η τηλε – εργασία. Το βασικό χαρακτηριστικό του συγκεκριμένου είδους απασχόλησης είναι η δυνατότητα που αποκτούν πολλοί εργαζόμενοι, μέσω των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, να εργάζονται από το σπίτι τους ή από άλλο χώρο σε απόσταση από τον συνήθη χώρο εργασίας τους με τη βοήθεια ενός υπολογιστή και μιας τηλεφωνικής σύνδεσης.

Παρά το γεγονός ότι το ποσοστό των εργαζομένων οι οποίοι έχουν καταφύγει στην συγκεκριμένη λύση απασχόλησης παραμένει μικρό στην χώρα μας, οι προϋποθέσεις εξάπλωσης είναι ιδιαίτερα ευνοϊκές από την στιγμή που για κάθε σύγχρονη κοινωνία έχει μια σειρά από θετικές επιπτώσεις.

Καταρχάς, δίνει το περιθώριο εργασίας και σε άτομα που ανήκουν σε εκείνες τις πληθυσμιακές ομάδες όπου για κάποιους λόγους η απασχόληση με την κλασσικά της μορφή παρουσιάζει δυσκολίες. Κάτι τέτοιο συμβαίνει με τα άτομα μειωμένης κινητικότητας ή με τις γυναίκες των οποίων οι οικογενειακές υποχρεώσεις τις εμποδίζουν να λείπουν από το σπίτι για 8 και πλέον ώρες.

Η συγκεκριμένη μορφή απασχόλησης τους δίνει το δικαίωμα επιλογής όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο θα διαθέσουν τον χρόνο τους και παράλληλα αποκτούν ένα προσωπικό εισόδημα βελτιώνοντας την καθημερινή τους ζωή όχι μόνο σε οικονομικό αλλά και σε προσωπικό επίπεδο από την στιγμή που η παραγωγή έργου ενισχύει την αυτεπεποίθηση και ανεβάζει την ψυχολογία τους.

Επιπρόσθετα, η τηλε-εργασία, μπορεί να οδηγήσει σε χωροταξική αναδιανομή της αγοράς εργασίας και σε διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων μετατοπίζοντας δραστηριότητες σε λιγότερο ευνοημένες περιοχές με αποτέλεσμα ακόμα και ένας κάτοικος επαρχιακής πόλης να είναι σε θέση να απασχολείται.

Ακόμα στην διαμόρφωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, η εν λόγω μορφή απασχόλησης μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο. Σε ένα διεθνές περιβάλλον, όπου ο ανταγωνισμός βασίζεται ολοένα και περισσότερο στην τεχνογνωσία, η χρήση της τηλε-εργασίας επιτρέπει ακόμα και στις ελληνικές επιχειρήσεις να προσελκύουν εργαζόμενους οι οποίοι με τις κατάλληλες γνώσεις και δεξιότητες να παράγουν και να διαφημίζουν νέα προϊόντα και υπηρεσίες στη βάση ενός ευέλικτου οργανωτικού σχήματος.

Από την άλλη όμως, οφείλουμε να ομολογήσουμε το γεγονός ότι η γενίκευση της τηλε-εργασίας δεν στερείται κινδύνων με αυτούς που ακολουθούν ως, κατά την κρίση μας, τους πιο ισχυρούς: [2]

- Ο προσωρινός χαρακτήρας της εργασίας.
- Η εξαφάνιση των συλλογικών μορφών εργασίας με την δημιουργία ενός αισθήματος αποξένωσης από κοινωνικές διαδικασίες όλων εκείνων των εργαζομένων που συστηματικά εργάζονται αποκομμένοι από τον επαγγελματικό τους περίγυρο.
- Η αναπόφευκτη διαίρεση του εργατικού δυναμικού ανάμεσα σε έναν πυρήνα καλά αμοιβομένων εργαζομένων με σίγουρες θέσεις εργασίας και σε μια μερίδα ανασφαλών εργαζομένων με αποδοχές σαφώς μειωμένες.

Συμπερασματικά λοιπόν θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε το γεγονός ότι η ανάπτυξη της τηλε - εργασίας πάνω σε υγιείς βάσεις , ως μια εναλλακτική μορφή απασχόλησης στα πλαίσια του κλίματος που έχει δημιουργήσει η παγκοσμιοποίηση , μπορεί να έχει πολλές θετικές επιπτώσεις για την οικονομία και την κοινωνία γενικότερα. Για τον λόγο αυτό , θα πρέπει η πολιτεία να την διευκολύνει με μια σειρά από παρεμβάσεις. Οι σημαντικότερες είναι : [3]

- ✓ Η προσαρμογή του νομοθετικού πλαισίου με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να εξασφαλίσει από την μια την ταχύτερη ανάπτυξη της τηλε - εργασίας και από την άλλη την προστασία των απασχολουμένων σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο.
- ✓ Η θεσμοθέτηση ειδικών ρυθμίσεων των οποίων σκοπός θα είναι η προώθηση της τηλε - εργασίας ανάλογα με τον τομέα δραστηριοποίησης των εκάστοτε επιχειρήσεων
- ✓ Η προώθηση επιδεικτικών έργων με σκοπό την ανάπτυξη ειδικών κέντρων οργάνωσης της τηλε - εργασίας ακόμη και στις απομακρυσμένες περιοχές
- ✓ Η ενημέρωση για περιπτώσεις επικερδών αποτελεσμάτων κατόπιν ορθής χρήσεως της τηλε - εργασίας είτε στα πλαίσια πολιτικών που εφαρμόζονται από επιχειρήσεις για την αύξηση της παραγωγικότητας τους , είτε από την πλευρά μεμονωμένων ατόμων που επέλεξαν να ασχοληθούν με το συγκεκριμένο αντικείμενο.

↓ 4.2.4 « Η είσοδος και η θέση της γυναίκας στον χώρο της εργασίας »

Είναι αναμφισβήτητο το γεγονός ότι η παγκοσμιοποίηση έχει συντελέσει χαρακτηριστικά ακόμα και στη θέση που κατέχει σήμερα η γυναίκα στον εργασιακό χώρο σε πολλές χώρες του κόσμου.

Τα τελευταία χρόνια βλέπουμε τη γυναίκα, στην προσπάθειά της να ξεφύγει από τα στενά όρια μιας αντίληψης σύμφωνα με την οποία ο ρόλος της είναι αποκλειστικά αυτός της μητέρας και νοικοκυράς αφήνοντας στον σύζυγο τις οποιοσδήποτε οικονομικής φύσεως υποθέσεις που αφορούν το σπίτι, να αναζητά τρόπους « διαφυγής ».

Από τους πρώτους αγώνες διεκδίκησης ισότητας μεταξύ των δύο φύλων και την επανάσταση των γυναικών με παντελόνια μέχρι την επίσημη εμφάνισή τους σε εργασιακούς χώρους ως απασχολούμενες είναι γεγονός ότι οι γυναίκες έχουν προοδεύσει πολύ και τα φεμινιστικά κινήματα έχουν πάψει να αντιμετωπίζονται σαν « κακή » αρρώστια ακόμα και από τους υποστηρικτές του αντίθετου φύλου. Σε αυτό βέβαια έχει συντελέσει σε μεγάλο βαθμό και η ίδια η πολιτεία που με διάφορους τρόπους έχει διευκολύνει την « έξοδο » της γυναίκας από το σπίτι και την ένταξή της στα « κοινά ». Ένας από τους τρόπους αυτούς ήταν και εξακολουθεί να είναι η διαμέσου της παγκοσμιοποίησης ανάπτυξη άτυπων μορφών απασχόλησης, οι οποίες όπως διαπιστώσαμε και σε προηγούμενη ενότητα εξυπηρετούν την βασικότερη ίσως ανάγκη της σύγχρονης γυναίκας για οικονομική ανεξαρτησία καθώς και για ηθική αναγνώριση και ικανοποίηση.

Τόσο η ημιπασχόληση όσο και η τηλε-εργασία δίνουν τη δυνατότητα στις γυναίκες να συμμετέχουν ενεργά στην οικονομία και παράλληλα να ανταποκρίνονται στις οικογενειακές τους υποχρεώσεις κατανείμοντας οι ίδιες τον χρόνο τους ανάμεσα στο σπίτι και την εργασία τους.

Στον *πίνακα 5* που ακολουθεί παρουσιάζουμε τα ποσοστά μερικής απασχόλησης στην γυναικεία απασχόληση για το έτος 2001 μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΧΩΡΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Βέλγιο	39,9
Δανία	35,2
Γερμανία	37,9
Ελλάδα	7,9
Ισπανία	17,2
Γαλλία	31,0
Ιρλανδία	30,5
Ιταλία	17,4
Λουξεμβούργο	26,0
Ολλανδία	70,6
Αυστρία	33,0
Πορτογαλία	16,4
Φινλανδία	16,9
Σουηδία	36,3
Βρετανία	44,5

ΠΗΓΗ: Εφημερίδα « ΤΑ ΝΕΑ » - Τίτλος άρθρου : « Πρώτοι στη δουλειά οι Έλληνες » - 27 / 12 / 2001

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 « Ποσοστά της ημιαπασχόλησης στη γυναικεία απασχόληση μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης – 2001 »

Παρατηρούμε ότι στην χώρα μας το ποσοστό είναι ιδιαίτερα χαμηλό σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες, γεγονός που δικαιολογείται από την περιορισμένη διάδοση της μερικής απασχόλησης.

Αναμένεται όμως ότι τα επόμενα έτη τα ποσοστά αυτά θα αυξηθούν και στην Ελλάδα, καθώς το φαινόμενο της ημιαπασχόλησης κερδίζει ολοένα και περισσότερους υποστηρικτές ανα τον κόσμο.

Πέραν όμως από θέσεις ημιαπασχόλησης, είναι αναμφισβήτητο το γεγονός ότι τα τελευταία έτη οι γυναίκες έχουν κατακτήσει και υψηλές διοικητικές θέσεις σε νευραλγικά τμήματα επιχειρήσεων, αναιρώντας τις μέχρι πρότεινος υπάρχουσες αντιλήψεις περί διαχωρισμού των επαγγελματιών ανάμεσα σε άντρες και γυναίκες. Αυτό βέβαια δεν συνεπάγεται και την πλήρη εξίσωση των διαφόρων επαγγελματιών σε βαθμό απαιτήσεων ή δυσκολίας αλλά τουλάχιστον επιτρέπει σε γυναίκες την ανάληψη καθηκόντων τα οποία εδώ και πολλά χρόνια είχαν το χαρακτηρισμό ως « αυστηρώς ανδρικά ».

Ενώ όμως οι προσπάθειες των γυναικών όλων του κόσμου για ίση μεταχείριση και αντιμετώπιση των δύο φύλων, τουλάχιστον στο θέμα της απασχόλησης, κερδίζουν ολοένα και περισσότερο έδαφος, υπάρχουν ακόμα κάποιες λεπτομέρειες που ακόμα και στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και της απόπειρας δημιουργίας ενός ενιαίου επιπέδου αμοιβών εξακολουθούν να υφίστανται και να δυσχαιρένουν την παρουσία της γυναίκας στον εργασιακό χώρο. Και φυσικά δεν αναφερόμαστε στην έλλειψη εμπιστοσύνης που εξακολουθούν ορισμένοι να δείχνουν στην κατά γενική ομολογία επάξια άνοδο της επαγγελματικής σταδιοδρομίας του αντίθετου φύλου. Αυτό που εξακολουθεί να διαφοροποιεί σε μεγάλο βαθμό τους άντρες από τις γυναίκες στο θέμα της απασχόλησης είναι οι βασικές διαφορές της αμοιβής των δύο φύλων.

Από το 1957 όπου με την *Συνθήκη της Ρώμης* είχε καθιερωθεί η αρχή της «*ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στο θέμα της αμοιβής* », μέχρι σήμερα έχουν μεσολαβήσει πολλά έτη και η « ψαλίδα » όσο πάει και μεγαλώνει.

Έρευνα που διεξήχθη από την στατιστική υπηρεσία Eurostat για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξάγει το συμπέρασμα ότι « η γυναίκα στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει ακόμη πολύ δρόμο να διανύσει μέχρι να φτάσει σε σημείο να αποκτήσει ίση αμοιβή με τον άνδρα ». Για την Ελληνίδα μάλιστα , η οποία είναι η χαμηλότερα αμοιβόμενη Ευρωπαία σε σύγκριση με τους άνδρες , ο δρόμος μεγαλώνει ακόμα περισσότερο. [4]

Σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης , η μέση αμοιβή των γυναικών υπολείπεται των ανδρών κατά 15 % - 25 %. Οι καλύτερα αμοιβόμενες γυναίκες Ευρωπαίες έναντι των ανδρών είναι οι Γερμανίδες (89,9 % των αμοιβών των ανδρών) , οι Δανέζες (88,1%) και οι Σουηδέζες (87 %). Σύμφωνα πάντα με την Eurostat , οι Ελληνίδες καταλαμβάνουν το άλλο άκρο και αμοιβονατι μόνο με το 68 % της αμοιβής των ανδρών. [5]

Οι λόγοι στους οποίους αποδίδονται αυτές οι αποκλίσεις αφορούν : [6]

- I. Τις εκπαιδευτικές ανισότητες που υφίστανται ανάμεσα στα δύο φύλα.
- II. Τις θέσεις που καταλαμβάνουν άνδρες και γυναίκες στον εργασιακό χώρο με τις τελευταίες να υστερούν στις θέσεις πλήρους απασχόλησης σε σχέση με τους άντρες.
- III. Τις διαφορές στο επίπεδο ηλικίας ανδρών και γυναικών που και πάλι κάνει πολύ πιο ευάλωτη τη θέση των γυναικών από τη στιγμή που γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας αναγκαστικά εγκαταλείπουν τη δουλειά τους προκειμένου να βρίσκονται περισσότερες ώρες στο σπίτι με την οικογένειά τους. Με τον τρόπο αυτό , έχουν λιγότερες ευκαιρίες να εξελιχθούν ιεραρχικά και να ανέβουν στα ανώτερα μισθολογικά κλιμάκια.

Και βέβαια οι μισθολογικές διαφορές που υφίστανται για τους λόγους που αναφέραμε αφορούν τόσο τις ημιπασχολούμενες όσο και τις γυναίκες πλήρους απασχόλησης και μάλιστα σε θέσεις υψηλής ιεραρχίας.

Θα μπορούσαμε λοιπόν να υποστηρίξουμε το γεγονός ότι μπορεί για πολλούς η είσοδος της γυναίκας στον εργασιακό χώρο να αποτελούσε κάποτε καινοτομία αλλά σήμερα είναι πλέον γεγονός.

Μάλιστα, από την στιγμή που οι γυναίκες είναι πλέον σε θέση να εργάζονται και να προσφέρουν τόσο στα στενά οικονομικά όρια ενός νοικοκυριού όσο και στην ευρύτερη οικονομία κάθε χώρας, η εξίσωση των αμοιβών των δύο φύλων και η συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων είναι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος τις οποίες κρίνουμε απαραίτητο να προωθήσει το κράτος συμβάλλοντας έτσι στην ουσιαστική εξίσωση των δύο φύλων στον τομέα της εργασίας, δίνοντας με τον τρόπο αυτό μια ακόμη ώθηση στα επίπεδα της παγκόσμιας οικονομίας και της απασχόλησης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΑΡΑΠΟΜΠΩΝ & ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ 4ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- [1] Τσουκάτος Θεόδωρος, « *Ανάπτυξη και Απασχόληση* », εφημερίδα « *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ* » - 06 / 10 / 2000.
- [2], [3] Παπακωνσταντίνου Νίκος, « *Η απασχόληση στην κοινωνία της πληροφορίας* » ειδική έκδοση της εφημερίδας « *ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ* » με τίτλο « *Η εργασία στον 21^ο αιώνα* » - 22 / 10 / 2001
- [4], [5], [6] « *Μεγαλώνει συνεχώς η ψαλίδα στους μισθούς* », Περιοδικό « *Οικονομικός Ταχυδρόμος* » - 26 / 08 / 1999.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τα σχεδιαγράμματα καθώς και τα ποσοστά απασχολουμένων και μη που παρουσιάζουν την εξέλιξη της απασχόλησης στην Ελλάδα την τελευταία 5ετία αντλήθηκαν από έντυπα της *Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας* μετά από έρευνα εργατικού δυναμικού που διεξήχθη το έτος 2000.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στα κεφάλαια που προηγήθησαν και στην προσπάθειά μας να εξετάσουμε από την μια το πολυδιάστατο « γεγονός » – όπως δημοσιογραφικά αποκαλείται - της παγκοσμιοποίησης και από την άλλη τον τρόπο με τον οποίο επηρεάζει ένα εξίσου σύγχρονο και πολύπλοκο φαινόμενο – αυτό της απασχόλησης – καταλήξαμε σε ορισμένα συμπεράσματα που αφορούν τα δύο αυτά φαινόμενα, τόσο για το καθένα ξεχωριστά όσο και για τον συνδιασμό αυτών.

Στην συνέχεια παρουσιάζουμε τα συμπεράσματα αυτά προκειμένου για την πλήρη ολοκλήρωση της εργασίας μας.

Ξεκινώντας λοιπόν αποδεχόμαστε το γεγονός ότι ο όρος « παγκοσμιοποίηση » περιγράφει το οικονομικό φαινόμενο της διεθνούς απελευθέρωσης των αγορών και της δημιουργίας ενιαίων κανόνων στο εμπόριο και την ευρύτερη οικονομική ζωή με την ανάπτυξη εκείνων των προϋποθέσεων που θα επιτρέπουν την ελεύθερη ροή κεφαλαίου, εργαζομένων και εμπορευμάτων. Πρακτικά κάτι τέτοιο ενισχύει τη δημιουργία μιας ομοιογενούς παγκόσμιας αγοράς προϊόντων και υπηρεσιών, με τις επιχειρήσεις να μεγαλώνουν προκειμένου να ανταποκριθούν στο μέγεθος της αγοράς και να περιορίσουν το κόστος τους.

Και αν η εννοιολογική αποσαφήνιση του συγκεκριμένου φαινομένου χρήζει ιδιαίτερης προσοχής προκειμένου να κατανοηθεί στον μέγιστο δυνατό βαθμό, το ιστορικό παρελθόν της παγκοσμιοποίησης πρέπει να αντιμετωπιστεί με την ίδια σοβαρότητα.

Διότι, ενώ αντιμετωπίζεται ως ένα σύγχρονο φαινόμενο με αμφίβολο παρελθόν, οι αναφορές του Adam Smith στα 1750 για το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που εξέφραζαν τότε άτομα άγνωστα μεταξύ τους για τα οικονομικά, πολιτικά, τεχνολογικά και κοινωνικοπολιτικά στοιχεία άλλων χωρών αποδεικνύουν την ανάγκη που είχαν ανέκαθεν οι λαοί για ανάπτυξη οικονομικών, πολιτικών και ηθικών σχέσεων μεταξύ τους.

Αυτό λοιπόν που αποκαλούσε κάποτε ο Smith και άλλοι οικονομολόγοι της εποχής του ως διεθνοποίηση «σπάζοντας» τα τότε κατεστημένα για ανάπτυξη εμπορικών και γενικότερων ανθρωπίνων σχέσεων μόνο σε εθνικό επίπεδο θα μπορούσε να αποτελέσει την βάση για το ξεκίνημα μιας νέας εποχής με ένα νέο οικονομικό κυρίως φαινόμενο, αυτό της παγκοσμιοποίησης.

Και όπως κάθε φαινόμενο επηρεάζει παράλληλα με θετικό και αρνητικό τρόπο τις κοινωνίες που είτε αποφασίζουν είτε αναγκάζονται να ενταχθούν σε αυτό, το ίδιο συμβαίνει και με την παγκοσμιοποίηση.

Όπως διαπιστώσαμε και στο κεφάλαιο 3, οι επιρροές του εν λόγω φαινομένου σε οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο είναι φανερές τόσο για την Ελλάδα, η οποία κάνει τα πρώτα ουσιαστικά βήματα στον κόσμο της παγκοσμιοποίησης, όσο και για τις υπόλοιπες χώρες που έχουν ήδη ενταχθεί.

Έννοιες όπως η τεχνολογία, ο ανταγωνισμός, η φτώχεια, η οικονομική ανάπτυξη είναι συνώνυμες της παγκοσμιοποίησης και των αλλαγών που επιφέρει στα άτομα και τις κοινωνίες.

Εξίσου καθοριστικός έχει υπάρξει ο ρόλος της παγκοσμιοποίησης και στο θέμα της απασχόλησης. Η άνοδος της τεχνολογίας, η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών απασχόλησης, η παγκόσμια μετακίνηση των απασχολουμένων και η απόπειρα διαμόρφωσης μιας ενιαίας μισθολογικής κλίμακας είναι στοιχεία με τα οποία, όπως διαπιστώσαμε, η παγκοσμιοποίηση θέτει την απασχόληση σε άλλο επίπεδο.

Εύλογα σε αυτό το σημείο γεννάται το εξής ερώτημα : « Τελικά η παγκοσμιοποίηση αποτελεί ένα θετικό ή αρνητικό στοιχείο των κοινωνιών ; »

Θεωρούμε ότι η απάντηση βρίσκεται κάπου στη μέση.

Για τους μεν υποστηρικτές της , η παγκοσμιοποίηση αποτελεί την ιδανικότερη των λύσεων για την αύξηση του συνολικού πλούτου και την δίκαιη κατανομή αυτού στο σύνολο του πλανήτη διαμέσου της αγοράς με αποτέλεσμα την αύξηση του βιοτικού επιπέδου στις αναπτυσσόμενες και άλλοτε φτωχές χώρες , π.χ Ταϊβάν , Σιγκαπούρη , Χόνγκ-Κόνγκ κ.α.

Επιπρόσθετα , συμβάλλει στην επικοινωνία μεταξύ των λαών με την διάδοση της γνώσης και της τεχνολογίας δημιουργώντας νέες ευνοϊκότερες ίσως προϋποθέσεις για τον περιορισμό του διαχωρισμού των χωρών ανάμεσα σε εύπορες και μη.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα ενοποίησης των λαών υπήρξε η είσοδος του ευρώ (EURO) , της ενιαίας νομισματικής μονάδας των κρατών που εντάσσονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση , στην οικονομική ζωή των ατόμων το οποίο αναμφίβολα αποτελεί προϊόν της παγκοσμιοποίησης και των αρχών που την διέπουν με σκοπό να εξαλειφθούν οι παραδοσιακές οικονομικές έννοιες και να αρθούν τα μέχρι πρότινος εμπόδια που δημιουργούσε η ύπαρξη πολλών νομισμάτων.

Όσον αφορά τις ανισότητες των μισθών σε μια χώρα που εξακολουθούν να υφίστανται παρά τις εκτεταμένες προσπάθειες περιορισμού τους , οι υπέρμαχοι της παγκοσμιοποίησης πιστεύουν ότι οφείλονται περισσότερο σε εσωτερικούς παράγοντες όπως είναι η αλόγιστη χρήση της τεχνολογίας που υποβαθμίζει ορισμένα επαγγέλματα. Έτσι , ενώ υποστηρίζουν την τεχνολογική πρόοδο ως προϊόν της παγκοσμιοποίησης , είναι αντίθετοι στην υπέρμετρη χρήση αυτής.

Από την άλλη πλευρά, οι επικριτές της την απορρίπτουν λόγω των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων που δημιουργούνται στα διάφορα κράτη στην προσπάθειά τους να ενταχθούν στην διαδικασία της παγκοσμιοποίησης.

Θεωρούν ότι τα πιθανά οφέλη της παγκοσμιοποίησης διοχετεύονται μονομερώς ή δυσανάλογα στις πιο ανεπτυγμένες οικονομίες ενισχύοντας προβλήματα όπως είναι η ανεργία, τα χαμηλά εισοδήματα, η υποβάθμιση του όρου « εθνικό κράτος » κ.λ.π.

Μάλιστα, τα γεγονότα της 20^{ης} Ιουλίου 2001 στην Γένοβα, κατά την διάρκεια του συνεδρίου των 8 ισχυρότερων χωρών του κόσμου με την παγκοσμιοποίηση να πρωτοστατεί στα θέματα των συζητήσεων, πιστοποιούν την ύπαρξη εκατομμυρίων ανθρώπων που θεωρούν την παγκοσμιοποίηση πληγή της εποχής μας. Για πολλούς από αυτούς ακόμα και η επίθεση στις Η.Π.Α στις 11 Σεπτεμβρίου 2001 έχει συνδεθεί στενά με την διαδικασία της παγκοσμιοποίησης και των ανισοτήτων που δημιουργεί γεννώντας ένα νέο κλίμα τρομοκρατίας στους λαούς.

Θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε ότι αυτός ο διχασμός των απόψεων έχει προκαλέσει μια επιβράδυνση των διαδικασιών της παγκοσμιοποίησης λόγω της ανασφάλειας που δημιουργεί σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Τη στιγμή που όλοι αποδίδουν ευθύνες για όλα τα « μη καλώς γενομένα » του κόσμου στην παγκοσμιοποίηση, το ίδιο το φαινόμενο δοκιμάζεται σε μεγάλο βαθμό καθώς δεν εξελίσσεται μέσα σε ένα περιβάλλον συνεργασίας μεταξύ των μεγάλων οικονομικών δυνάμεων.

Σύμφωνα με την Sakiko Fukuda-Parr, διευθύντρια του γραφείου σύνταξης της Έκθεσης για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη – στα πλαίσια του προγράμματος του ΟΗΕ για την ανάπτυξη των Ηνωμένων Εθνών (**United Nations Development Programme**) – « Όσο η παγκοσμιοποίηση κυριαρχείται από την οικονομική πλευρά της και από την επέκταση των αγορών, θα πιέζει την ανθρώπινη ανάπτυξη ». [1]

Είναι γεγονός ότι όσο τα άτομα νιώθουν ότι καταπιέζονται από από τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης τόσο θα δυσκολεύονται να την αποδεχτούν. Για τον λόγο αυτό κρίνουμε απαραίτητο τον επαναπροσδιορισμό της ιδέας του συγκεκριμένου φαινομένου με τέτοιο τρόπο ώστε να διατηρούνται μεν τα πλεονεκτήματά που προσφέρει στις παγκόσμιες αγορές, αλλά και την ίδια στιγμή να λαμβάνονται υπόψη και οι ανθρωπίνους, οι κοινωνικοί και οι περιβαλλοντολογικούς πόροι εξασφαλίζοντας ότι η παγκοσμιοποίηση θα λειτουργεί θετικά και για τους ανθρώπους και όχι μόνο για το κέρδος.

Ακόμα και στο θέμα της απασχόλησης, ο « εξανθρωπισμός » της παγκοσμιοποίησης θα μπορούσε να επιφέρει μεγάλες αλλαγές.

Από την στιγμή μάλιστα που ο ανθρώπινος παράγοντας είναι καθοριστικός για την οποιαδήποτε εξέλιξη στον τομέα της εργασίας, οι αλλαγές που επιφέρει η παγκοσμιοποίηση μπορούν να εστιάσουν σε αυτόν. Για παράδειγμα, αντί η τεχνολογία να αντικαθιστά τους εργαζόμενους μπορεί να γίνει σύμμαχος τους και να ανεβάσει το ποιοτικό επίπεδο της απασχόλησης ακόμα πιο ψηλά, τόσο για τους εργοδότες όσο και για τους απασχολούμενους.

Επιπρόσθετα, οι νέες μορφές απασχόλησης που όπως διαπιστώσαμε αναπτύσσονται διαμέσου της παγκοσμιοποίησης, μπορούν και είναι αναγκαίο να ενισχυθούν από την στιγμή που και διευκολύνουν πολλά άτομα που δεν είναι σε θέση να εργαστούν κανονικά αλλά συμβάλλουν και στην αύξηση του ρυθμού απασχόλησης για κάθε χώρα που εφαρμόζει την πολιτική της ημιαπασχόλησης. Με τον τρόπο αυτό περιορίζονται τα ποσοστά ανεργίας τα οποία, όπως διαπιστώσαμε, μπορεί να μεταβάλλονται πιο ευνοϊκά τα τελευταία χρόνια για την Ελλάδα τουλάχιστον σε σύγκριση με προηγούμενα έτη αλλά παγκόσμια πρέπει να γίνουν περαιτέρω προσπάθειες ανασυγκρότησης της απασχόλησης.

Τέλος, σε ότι αφορά την μετακίνηση του εργατικού δυναμικού, στα πλαίσια των καινοτομιών που επιβάλλει η παγκοσμιοποίηση, θεωρούμε ότι κάνει και πάλι την εμφάνισή της η τεχνολογία η οποία είναι έως ένα σημαντικό βαθμό υπεύθυνη για τις μεγάλες ροές ανειδίκευτων σε σύγκριση με τον μικρότερο αριθμό ειδικευμένων εργαζομένων. Στο σημείο αυτό θεωρούμε απαραίτητη την ανάπτυξη νέων και την ενίσχυση των ήδη υπάρχουσων εθνικών πολιτικών στις ανεπτυγμένες, στις αναπτυσσόμενες και πολύ περισσότερο στις υποαναπτυκτες χώρες που θα περιορίζουν μέχρι ένα σημείο τον ρυθμό μετανάστευσης και θα εξισορροπούν τα ποσοστά των απασχολουμένων εμποδίζοντας την όξυνση κοινωνικών και οικονομικών διαφορών (εισοδηματικό χάσμα).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΑΡΑΠΟΜΠΩΝ & ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ 5ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- [1] Ηλεκτρονική σελίδα του Κέντρου Πληροφοριών του ΟΗΕ – « Έκθεση για την ανθρώπινη ανάπτυξη 1999 – Ένα ανθρώπινο πρόσωπο για την παγκοσμιοποίηση » - 12/07/1999.

«...Το δικαίωμα στην ανάπτυξη είναι το μέτρο σύγκρισης του σεβασμού όλων των άλλων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτός πρέπει να είναι ο στόχος μας : μια κατάσταση στην οποία δίνεται η ευκαιρία σε όλα τα άτομα να μεγιστοποιήσουν τις δυνατότητές τους και να συνεισφέρουν στην εξέλιξη της κοινωνίας στο σύνολό της. »

Κόφι Άνναν

Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

❖ « ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ »ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- Αποστολίδης Γιάννης – Περιοδικό « ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ » - Τεύχος 10
« Παγκοσμιοποίηση , Βαλκάνια , Ελλάδα ».
- Παπουτσή Χρήστος – Περιοδικό « ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ »
« Πολλαπλές οι διαστάσεις » - 24 Ιουνίου 1999.
- Κεφαλάς Αντώνης – Περιοδικό « ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ »
« Η παγκοσμιοποίηση , μια διαδικασία 400 ετών » - 24 Ιουνίου 1999.
- « Παγκοσμιοποίηση και Στρατηγικές Ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών Επιχειρήσεων ».
- Νικολινάκος Μάριος – Περιοδικό « ΜΕΤΑΘΕΣΕΙΣ » - Τεύχος Οκτωβρίου 1998
« Η παγκοσμιοποίηση σαν νέα πραγματικότητα και οι συνέπειές της ».
- Θεόδωρος Π. Λιανός – Εφημερίδα « ΤΟ ΒΗΜΑ »
« Παγκοσμιοποίηση και φτώχεια » - 09 / 07 / 2000.
- Μουλόπουλος Βασίλης – Εφημερίδα « ΤΟ ΒΗΜΑ »
« Παγκοσμιοποίηση των παιδιών » - 18 / 10 / 1998.
- Τσιάκαλος Γεώργιος – Εφημερίδα « ΑΥΓΗ »
« Παγκοσμιοποίηση και εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις » - 03 / 02 / 2001
- Χατζηδημητρίου Γιάννης – Περιοδικό « ΑΓΟΡΑ ΧΩΡΙΣ ΣΥΝΟΡΑ »
Του Ινστιτούτου Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων – Τόμος 3 / Τεύχος 2
« Λόγοι και στρατηγικές διεθνοποίησης και οι Ελληνικές Επιχειρήσεις » - 1997.
- Εφημερίδα « ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ » :
  - « Στρατηγική συνεργασία της Κεράνης με την ΕΤΙ » - 08 / 05 / 2001.
  - « Παναμερικανική συμφωνία » - 24 / 04 / 2001.
  - « Το 16^ο Πανευρωπαϊκό Συνέδριο για τις μουσικές του κόσμου » - 04 / 05 / 2001.
- Ρούτση Κατερίνα - Εφημερίδα « ΤΟ ΕΘΝΟΣ »
« Δυνατό χαρτί το μεταπτυχιακό » - 23 / 07 / 2001.

- Ομιλία του κ. Παπακωνσταντίνου Γ. (Ειδικός Σύμβουλος του Πρωθυπουργού σε θέματα Κοινωνίας της Πληροφορίας) με θέμα « Η κοινωνία της Πληροφορίας και οι ευκαιρίες για την Ελλάδα » - 23 / 01 / 2000.

ΞΕΝΗ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- Govindarajan Vijay / Gupta Anil – “ EUROPEAN MANAGEMENT JOURNAL ” – Vol.18 / No.3
“ Analysis of the Emerging Global Arena ” – June 2000.
- Rothschild Emma – “ Globalization and the return of history ” – 1999.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Isaak Llych - « Ιστορία Οικονομικών Θεωριών » του Rubin - Εκδόσεις «Κρητική» – Μετάφραση : Χρήστος Βαλλιάνος - Έτος 1994

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

- www.in.gr
- www.findarticles.com
- www.vima.com
- www.naftemporiki.gr
- www.sciencedirect.com

❖ « ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ »ΔΡΟΛΟΓΡΑΦΙΑ

- Περιοδικό « ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ » :
  - Φύλο 34 « Ευρωπαϊκά Θέματα : Η αναδιοργάνωση της αγοράς εργασίας »
21 / 08 / 1997.
  - « Μεγαλώνει συνεχώς η ψαλίδα στους μισθούς » - 26 / 08 / 1999.
  - « Παγκοσμιοποίηση και γυναίκες » - 26 / 08 / 1999.
- Άρθρο στο ηλεκτρονικό περιοδικό της Κυβερνήσεως « Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ »
« Η απασχόληση στην κοινωνία της Πληροφορίας » - 19 / 09 / 2000
- Άρθρο στο ηλεκτρονικό περιοδικό του Κέντρου Πληροφοριών του ΟΗΕ –
« Έκθεση για την ανθρώπινη Ανάπτυξη 1999 », Ιούλιος 1999.
- Παπακωνσταντίνου Γιώργος - Εφημερίδα « ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ »
Άρθρο στην ειδική έκδοση της εφημερίδας : « Η εργασία στον 21^ο αιώνα » με
θέμα « Η απασχόληση στην κοινωνία της Πληροφορίας » - 22 / 10 / 2001.
- Γεωργιάκης Ηλίας – Εφημερίδα « ΤΑ ΝΕΑ »
« Πρώτοι στη δουλειά οι Έλληνες » - 27 / 12 / 2001
- Τσουκάτος Θεόδωρος – Εφημερίδα « ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ »
« Ανάπτυξη και Απασχόληση » - 06 / 10 / 2000

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Πελαγίδης Κ.Γεώργιος – « Πόσο έχει προχωρήσει η παγκοσμιοποίηση ; »
Εκδόσεις Παπαζήση – Σελ. 199 – 222 , Αθήνα 2001.

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

- Εθνική Στατιστική Υπηρεσία – « Πανελλήνια Έρευνα εργατικού δυναμικού » 1995 – 2000.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

- www.in.gr
- www.kyvernisi.gr
- www.ependytis.gr
- www.sciencedirect.com

❖ « ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ »ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- Παπαγεωργίου Κ.Χ. – Εφημερίδα « Κυριακάτικη »
« Τι είναι παγκοσμιοποίηση » - 15 / 07 / 2001.
- Συνέντευξη του καθηγητή Κοινωνιολογίας κ.Τσουκαλά Κων / νου στην εφημερίδα
« ΕΘΝΟΣ » θέμα « Παγκοσμιοποίηση » - 21 / 08 / 2001.
- Κέντρο Πληροφοριών του ΟΗΕ – Έκθεση για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη 1999
« Ένα ανθρώπινο πρόσωπο για την παγκοσμιοποίηση – Ιούλιος 1999.
- Κέντρο Πληροφοριών του ΟΗΕ – Έκθεση για την Ανθρώπινη Ανάπτυξη 2000
« Η παγκοσμιοποίηση και τα ανθρώπινα δικαιώματα » - 29 / 07 / 2000.